

בחירות '99

כל מועלת התקשורת בתפקידה

פרשת אוחנה:

"מעריב" מצלצל רק פעמיים

מחוסך למעגל:

אין מקום לערבים בתוכניות אירוח

ברית מילה:

שיתוף פעולה בין עיתונאים לח"כים

חורים ברשת:

יחס העיתונות לתאונות בצה"ל

מועלים בתפקידם

זו אינה שעתה היפה של התקשורת הישראלית. במקום למלא את חובתה החברתית ולגרום לכך שמערכת הבחירות תישא את האופי הראוי - שיח רציני על הסוגיות הלאומיות החשובות - היא נותנת יד להשטתתה ולהצגתה כתחרות איגרוף נוטפת זיעה, אם לא דם.

הפוליטיקאים והעיתונאים, בעיקר אמורים הדברים בשדרנים ובמראיינים בתוכניות האקטואליה, חוברים לקשר טמא שמת-פיל את השיח הציבורי ומונע מהבוחרים לשפוט באופן ענייני את המועמדים ואת מסריהם. אמצעי התקשורת, בעיקר האל-קטרוניים, לא נערכו כהלכה לעידן הבחירה הישירה והם מתפקדים בכלים של המערכות הקודמות. ההתמודדות מתרכזת כולה במרקע (וקצת במיקרופונים של הרדיו), מבלי שגובשו כללי משחק נאותים בין המועמדים לעיתונאים: הפוליטיקאים טוענים שהתקשורת כופה עליהם את בני-השיח לעימותים ואת עיתוים, ואילו השדרים חשים שהמועמדים משתלטים על תוכנ-יותיהם ומשמיטים מידיהם את שרביט הראיון.

שני הצדדים ששים לשוות למאבק הפוליטי אופי של זירת התגוששות מתלהמת, שבה עיקר שימת הלב ניתנת למתח שהיא מעוררת, לא לתוכנה. יש ברית של אינטרסים בין הפוליטיקאי-אים לשדרים ללבות את אופיה הבוטה, החיצוני, הרועש של ההתמודדות: לפוליטיקאים נוח לדבר בסיסמאות, לפנות לרג-שות, להתסיס את הרוחות, לנסות ליצור לעצמם דימוי של מנצחים בתחרות ספורט; למפיקי תוכניות האקטואליה יש עניין לטפח את הסגנון הרדוד הוזה משום שהוא צובר רייטינג, מעניק למשדריהם אופי של סרט מתח, ומגדיל את רווחיהם (בל נשכח שחלק מהמראיינים הם בעלי חברות ההפקה של עצמם).

באופן זה מועלת העיתונות בתפקידה, היא אינה מציגה לפוליטיקאים את השאלות הנכונות, היא מתחמקת מחובתה לעמת את המראיינים עם נתונים ועובדות שיש בהם כדי להטיל ספק בגרסאות שהם מדקלמים, היא נותנת יד לאווירת השיסוי והלהטת הרוחות. בקיצור, היא אינה נותנת הודמנות לציבור הרחב לדון ברצינות הדרושה בסוגיות הלאומיות העומדות להכרעה בקלפי. זאת ועוד, תפקודה של התקשורת הוא עצמו סוגיה במערכת הבחירות. חלק מהמועמדים מייחס לה זדון והטיות, וכתוצאה מכך היא הופכת, בעל כורחה, למרכיב במסע התעמולה של המפלגות. ההתפתחות הזו מגבילה את חופש פעולתה ויש לה השפעה על האופן שבו היא מסקרת את זירת המערכת.

למרות שבין מגישי תוכניות האקטואליה נשמעו קולות שביטאו הכרה בעיוות החמור שנוצר באופן שבו מערכת הבחירות מוצגת לציבור, לא הוסקו מסקנות מעשיות. הנוחיות והאי-נטרס המשותף ממשיכים להכתיב את התנהגות התקשורת האלקטרונית. הנהלת הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו, העור-כים הראשיים של החברות הזכייניות בערוץ-2, ובמידה פחותה יותר האחראים על רשות-השידור, מוסיפים לתת יד לטיפוחה של תרבות תקשורתית שמנציחה את הכוזב והרדידות בהווה הלאומית ומחבלת ביכולתם של אזרחי המדינה להכריע באופן מושכל במחלוקות החשובות שעל הפרק. ■

עוזי בנימין

4	בחירות: המסרים - נחום ברנע
6	בחירות: הראיונות - ברוך קרא
11	קורא מן השורה: ההספדים על חוסיין - עמוס נוי
12	בחירות: כללי המשחק - ירון אזרחי
14	בחירות: הגימקים - אבנר הופשטיין
18	בחירות: הסקרים - אשר כהן
20	בחירות: הסיסמאות - שאול שנהב
22	בחירות: התלונות - אלי פולק וישראל מידד
23	איפה טעינו: האמנתי לעיתון המתחרה - טל בשן
24	"מעריב" מצלצל רק פעמיים: פרשת אוחנה - ענת באלניט
28	מערכת המשפט מול התקשורת - משה גורלי
30	מקומן של אופרות הסבון - יגאל גלאי
32	מחוי למעגל: אין ערבים בחוכניות אירוח - שרה זלצר
36	על מה כותבים הפובליציסטים - עמנואל סיון
38	ברית מילה: שיחוף פעולה בין עיתונאים לח"כים - נטע דרור
42	יחס התקשורת לתאונות בצה"ל - שחר גולדמן
46	עין בינלאומית: תחיית עיתונות האיכות - רפי מן
48	הכל סודי: חשאיות במשרד המשפטים - גדעון אלון
49	לשון הרע: אמירות חריפות באולמות המשפט - איתן להמן
50	מסיבת עיתונאים: מדור תגובות
52	פסק-הדין בעניין נמרודי
53	אירועי תקשורת

מזכיו והמערכת: איתן לוי
 ANONYMOUSDESIGN
 תמונות: דניאל ורדי, התעמולה
 www.idi.org.il
 דואר אלקטרוני: anon@idi.org.il
 ISSN 1798-7761

עורך: עוזי בנימין
 מערכת: נחום ברנע, כרמית טייב, רפי מן
 ייעוץ: פיהו ירון, אהרון פתוח
 מרכז קהילה
 עריכת וראיית: ANONYMOUSDESIGN
 עריכה לשונית: מירל חזנסקי

"העין השביעית"
 בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה
 ת.ד. 4702 ירושלים 91040
 טלפון: 02-5618244 שולוחה 206
 פקס: 02-5635319

ביבי, תקשורת", התחנן הגבר ביציע היכל התרבות בנתניה. "תביא את הקטע על התקשורת".

"תקשורת, תקשורת", הדהדה הבקשה באולם. פיות חייכו. עיניים נצצו. כולם ציפו להצגה טובה: ביבי יריץ קטעים, צחוקים, ייתן להם באמא שלהם, העם ישמח, והעיתונאים באולם יפרכסו כמו ג'וקים שהפכו אותם בבעיטה על גבם.

נתניהו הותנף. הוא הקיף בעיניו את הקהל, ולמד שמפלט האושר משביע רצון. "לא היום", אמר, וכדי לא לגרום צער, חס ושלום, הבטיח: "פעם אחרת", ומיד חזר לתקוף את השמאלן ההוא, אהוד ברק.

בבחירות '99 נמצאו לתקשורת הרבה שימושים חשובים, לבד מהשימוש הישן והטרחני המכונה עבודה עיתונאית. קודם כל, היא מאפשרת לנתניהו למלא את התפקיד החביב עליו, תפקיד הקורבן. חלק גדול מבחוריו משוכנעים שהתקשורת היא מפלצת מספרי המכשפות, שבכוחה הדמוני, המרושע, שולטת שליטה מלאה במדינה. נתניהו הוא קורבנה הראשון. היא שותה את דמו בתאוה, יום יום. הוא גם הראשון שמצליח לגבור עליה. הוא גם לויס ליין וגם סופרמן. בפברואר הוזמן אהוד ברק להרצאה באוניברסיטת בר-אילן. הוא אמר היה לדבר על מלחמת תה של ישראל נגד הטרור, אבל דיבר, כצפוי בימי בחירות, בעיקר נגד נתניהו. הקהל היה חצוי לשניים: חלקו, פעילי תא הסטודנטים של העבודה, היה נלהב, וחלקו מנומס. נדמה שרצח רבין שיפר עד מאוד את גינוני הנימוס של הסטודנטים הדתיים בכר-אילן, לפחות כלפי פוליטיקאים מהשמאל.

כשנסתיים האירוע, ליוו אחדים מסרוגי הכיפה את העיתונאים החוצה. "לא יעזור לכם", אמר אחד. "ביבי ינצח, למרות שהתקשורת תומכת כולה בברק". עד כדי כך חזקה התחושה שהתקשורת ומפלגת העבודה חד הם, שכאשר נתניהו, באחת מהופעות הבחירות שלו, שאל "אם יש כאן מישהו מהמערך", הצביע הקהל כאיש אחד על העיתונאים ביציע.

כפי שאפשר היה לצפות, אהוד ברק חולק על ההנחה הזאת. הוא משוכנע שהוא, ורק הוא, קורבן התקשורת. בשיחות אישיות עם עיתונאים קורא להם ברק, ביומרה לא מבוטלת, להשעות את ההרגלים המקצועיים שלהם ולעזור לו לנצח את נתניהו. עם כל הכבוד לחובה המקצועית, הוא אומר, איפה החובה האזרחית שלכם.

יש לו, לברק, הסבר מעניין להבדל בין ההשפעה של התקשורת על הקמפיין של נתניהו להשפעה שלה על הקמפיין שלו. כשעיתונאים תוקפים את נתניהו, הוא אומר, הוא מתחזק אצל בוחריו; כשעיתונאים תוקפים אותי, אני נחלש אצל בוחריי. הבוחרים שלי מאמינים לתקשורת.

...

מערכות בחירות אמורות להתמקד בשני תחומים: בסוגיות שנויות במחלוקת ובכישורים של המועמדים. כאשר אחד המועמדים הוא ראש ממשלה מכהן, במרכז הוויכוח עומד הקרורד שלו ושל ממשלתו. ממשלה כושלת מתקשה לשוב ולהשיג את אמון הציבור.

לא בבית-ספרנו. בחירות '99 בישראל תומקות בהצלחה גם מאלה וגם מאלה. אין ויכוח ממשי בין המועמדים משום שכולם מסכימים, לכאורה, על הכל. כולם בעד תהליך השלום. כולם בעד חידוש הצמיחה והגדלת ההשקעות בחברה. אפילו הוויכוח על דת ומדינה, שחותך את החברה הישראלית בלבה, מתכווץ ומיטשטש, בגלל החשש של המועמדים להרגיז חלק מבוחריהם.

מדברים, כמובן, על נתניהו, בעיקר הוא מדבר, אבל עד כתיבת שורות אלה לא היה שום ניסיון לבדוק ברצינות מה השיגה ממשלתו, משרד אחר משרד, נושא אחר נושא, ואיפה כשלה. ברק אמר כמה משפטים נגועי דמגוגיה על המחסור במיטות, ונתניהו השיב לו בהטלת האשמה על הממשלה הקודמת. הנתונים של נתניהו היו, במקרה הנדיר הזה, שקרניים, אבל למי יש כוח להיכנס לפרטים.

בחירות '99, נכון לכתיבת שורות אלה, לא מייצרות חדשות. זה, כנראה, מה שעושה אותן משונות כל-כך לעיתונאי, ומשעממות כל-כך לציבור: מתראיינים, מופיעים, מקיימים מסיבות-עיתונאים דרמטיות, גונבים מסך ערב ערב - וחדשות אין. ניט. מאפיש. נאדה.

האנטי-אירוע העצוב ביותר, בינתיים, במערכת הבחירות היה מסיבת-העיתונאים שזימן נתניהו ביום שישי, 6 בפברואר, אחר-הצהריים, בתקווה שיוכל לחלוק עם ציבור הבוחרים את אבלו על מות המלך חוסיין.

המלך סירב לתאם את מותו עם ראש הממשלה. נתניהו חיכה, וערוצי הרדיו והטלוויזיה חיכו,

נחום ברנע

ליצנית החצר

בבחירות '99 נמצאו לתקשורת הרבה שימושים חשובים, לבד מהשימוש הישן והטרחני המכונה עבודה עיתונאית

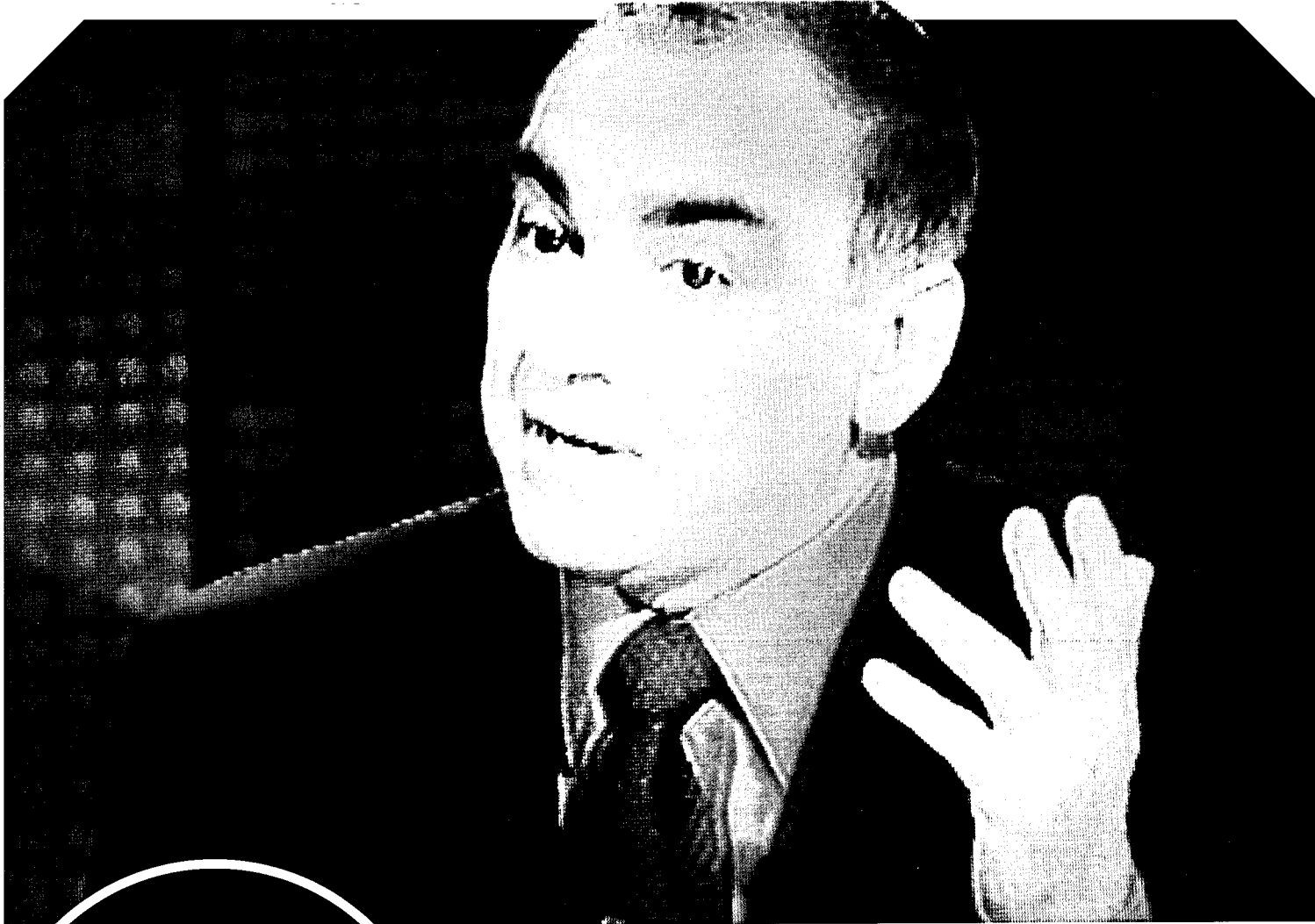
והעיתונאים, והמלך בושש. עד שמועד כניסת השבת התקרב, ונתניהו נאלץ לדחות את אבלו ליום ראשון.

האנטי-אירוע המשמח ביותר התרחש באותו יום בצהריים. עילי נווה בן החדש חגג ברית מילה מאוחרת, בגני-התערוכה בתל-אביב. האב המאושר, דני, התמודד על מקום ברשימת הליכוד לכנסת. הוא הזמין 3,000 אורחים, רובם חברי מרכז. הם באו. צלמי העיתונות, שבאו בהמונייהם, הורשו לצלם רק מהצד: בעל השמחה לא השתגע לאפשר להם לצלם מועמדים אחרים. אילו פליגי היה חי, הסרט הזה היה שלו. באולם חילקו המתחרים פליירים עם שמותיהם ומספריהם. על הבמה הקטנה דרכו זה על זה שרי הליכוד ונשותיהם. מאז "אלטלנה" לא היה שם צפוף כל-כך. נתניהו החזיק את התינוק קרוב לחזהו, ומיד מסר אותו לשרה שמסרה אותו במהירות לנווה שמסר לאשתו, צילי, שהיא תאמת שרה, במהדורה מוקטנת. התינוק ישן, אבל קהל המוזמנים, ביניהם מתחריו של נווה, עבד על העיתונות. נווה הוא בדרך-כלל גפילטע פיש: צעיר-זקן, שלא מעורר הרבה יצרים. לא הפעם: המועמדים המתחרים שמחו לדבר על דלות המזון, על גודש המוזמנים, על ההתעללות בתינוק ועל החוצפה של נווה, שהפך את מסע הבחירות שלו למקור הכנסה. "תראו את בלומנטל הפראיירית", אמר אחד. "היא הלכה מברית מילה לברית מילה ופיזורה צ'קים. נווה אוסף".

צילום: י.פ.פ.א.

על הבמה דקלם נתניהו את שמות כל המועמדים, מנווה, שהוא "דם חדש לתנועה שלנו", ועד "יהושע (מצא) שתמיד עומד לצדי". זה היה מרגש כמעט כמו מסיבת יום-ההולדת ה-57 של אהוד ברק, שנחגגה במעמד המצלמות ושמעון פרס בירקון 110. בחירות '99 לא מתרחשות בשווקים, גם לא בחוגי הבית או במסיבות-העיתונאים. הן מתרחשות בתוכניות האירוח בטלוויזיה. למועמדים יש שבע תוכניות אירוח לבחור ביניהן, מרגלית לית עד שילון, לבד מתוכניות האקטואליה. מטרת המועמד היא לחזור כתוכי על אותם ארבעה-חמישה משפטים שנבחרו כסיסמאות הבחירות שלו. מטרת התוכנית היא רייטינג. מדובר בבידור, לא בחדשות. המראיין מתייחס אל המועמד כאל חיה בקרקס. לפעמים הגימיק הוא להכות את המראיין בשוט. לפעמים ללסוף. השתוללות הקהל היא חלק מההצגה. המועמדים מתעקשים להזמין את עצמם לכל תוכנית, אם יש להם מה לומר או אין. התובעני מכולם הוא ראש הממשלה. אהרון גולדפינגר, מפיץ "פוליטיקה" בערוץ הראשון, מספר שיום אחד נמאסו למגיש, יעקב אחימאיר, הטלפונים מלשכת ראש הממשלה. מה הוא חושב לעצמו, כעס אחימאיר. פה לא הטלוויזיה הרומנטית, והוא לא צ'אוססקו. ■ בכל זאת, נתניהו דיבר.

משעל תב

נסים משעל, כמו מראיינים אחרים, בוחר למלא את תפקיד מי שאינו יודע לשאול

שפטי התעמולה של ראש הממשלה בנימין נתניהו עוברים איתו מראיין ון לראיון. למעט הפתעות מעטות, המראיין יכול לדעת מראש מה יאמר. רבים מהמשפטים האלה, כך יוכח להלן, אינם מדויקים במקרה הטוב ושקריים במקרה הרע. המארחים, כך מסתבר, לא מגיעים מצוידים בעובדות, או לחלופין אינם משתמשים בהן בעת הראיון.

ב-12.1.99 התארח ראש הממשלה נתניהו "משעל חם" (ערוץ-2, "רשת"). התוכנית החלה בטורו האישי של חיים הכט. הוא התמקד בכלכלת הבחירות, "הנרקתה בציניות מדוקדקת" כדבריו - הלוואות בתנאים שעוררייתי ים, דיור מסובסד לעולים, הטבות ל-17 יישרים ערביים ("מסאו' לערבים", כדברי הכט), כסף לחרדים ועוד. הכט השתמש בביטויים בוטים במיוחד כלפי ראש הממשלה: "הוויזר נתניהו", "פשע מאורגן" ועוד. במהלך דבריו של הכט והראיון כולו מילאו פניו של נתניהו פעמים רבות את המרקע כולו - "אקסטרים קלוז אפ" בשפת הטלוויזיה (אדם ברוך כתב במאמרו השבועי ב"מעריב" כי צילום כזה הוא בגדר תדירה לצנעת הפרט והוא מחייב את אישורו של המראיין).

את המונולוג הארוך שלו בחר הכט לסיים בצורה הבאה: "אתה מקבל הערב, נסים, נתניהו שהשיל את השכפ"צ, הסיר את

מתחילות בגירוי ראשוני להפתעה שתגיע בהמשך. כך היה בתוכנית הזו. משעל הכטיח לקהל כמה פעמים שנתניהו יענה להאשמות של הכט בסוף התוכנית.

"אתה בעצם נכשלת", קבע משעל כשפנה שוב לנתניהו. "אתה קובע עמדה ציתונאית? עמדה פרטית?"; שאל נתניהו. "אפילו לקיים ממשלה לא הצלחת יותר משנתיים וחצי ונפ" לת", חידד משעל. נתניהו החל לדקלם את סיסמאות הבחירות שלו: הוא המשיך את הסכם אוסלו, אך צמצם את פגעיו; הוא הפסיק את תחושת חוסר הביטחון האיומה שהיתה ברחובות ישראל; הוא צמצם את הנסיגות.

"אחד הדברים החשובים שעשיתי", אמר נתניהו, "הוא לסלק את משרד החוץ שהיה באורינט-האוס". משעל התעלם לחלוטין מהנתון הזה, אשר בלשון המעטה איננו מדויק. בהמשך הראיון הדגיש נתניהו את העניין: "אני הפסקתי את זה [את ביקורי שרי החוץ באורינט-האוס], הם לא באים יותר. אני הפסקתי את החלוקה של ירושלים". הוא גם חזר על הסיסמאות הללו בשני ראיונות נוספים - בתוכנית "פנתחים שבוע" בערוץ השני ("מצאתי בירה פלסטינית הצויה") ובתוכנית "פוליטיקה" בערוץ הראשון ("ממשלת העבודה לא מנעה את השימוש בירושלים כמשרד חוץ פלסטיני"). נתניהו חוזר על סיפורי האורינט-האוס בכל פעם שמיקרופון פתוח לפניו. למרות זאת, שום מראיין לא הציג לפניו את העובדות האמיתיות.

אכן היתה ירידה במפגשי דיפלומטים רמי

"סילקתי את משרד החוץ הפלסטיני מהאורינט-האוס", מתפאר נתניהו - והמראיינים אינם מעמתים אותו עם העובדות

דרג באורינט-האוס, החל מ-95. ב-94 היו 43 מפגשים כאלה, וב-95 חמישים מפגשים. ב-96, ירד מספרם (עוד לפני כינון ממשלת נתניהו) ל-11 בלבד. מי שדאג לשינוי המגמה היה ראש הממשלה המנוח יצחק רבין. ב-1 בנובמבר 95 הוא הצהיר כי לא יסבול עוד ביקורי בכירים באורינט-האוס. הוא אמר כי מי שמתכוון לעשות זאת, מוטב שידייר רגליו מישראל. ארבעה ימים אחרי שהשמיע את הדברים הללו, נרצה. שמעון פרס, למרות שלא שינה את מדיניותו של רבין באופן רשמי, הבליג על חמישה ביקורים של שרי חוץ זרים באורינט-האוס בין דצמבר 95 לפברואר 96. פרס גם התקשה להסתיר את חוסר החשיבות שהוא מייחס לעניין הזה.

בתקופת נתניהו המשיך האורינט-האוס להיות מרכז דיפלומטי. אורחים זרים רבים פוקדים אותו. כמעט כל הקונסולים הזרים מגיעים לשם כדי לקבל תדריכים. אמנם, לא ראשי מדינות ושרי חוץ, אבל בהחלט סגנים

ומלווים - דרג הביקורים שפרס הסכים לו בדיוניו עם האיחוד האירופי. בכירים ברשות-הפלסטינית, כמו פייסל חוסייני וזיאד אבו-זיאד, טוענים כי לא חל שום שינוי ממשי בפעילות הדיפלומטית של האורינט-האוס. כרמי גילון, בתוכנית "משחק השבת", אישר זאת. דובר משרד החוץ בירושלים מאשר כי ההחלטה הנחרצת להפסיק את הביקורים של ראשי המדינות ושרי החוץ היתה של הממשלה הקודמת ונמשכה על-ידי הממשלה הנוכחית. זאת ועוד. נוח לנתניהו להשתמש בעניין האורינט-האוס, כי באמת בתקופתו לא ביקרו בו שרי חוץ. אך האורינט-האוס אינו הגורם היחיד שמבטא את חלוקתה של ירושלים. הביטחון המסכל הפלסטיני מעורב עמוקות במתרחש במזרח העיר. משפטים ובוררות בקרב האוכלוסייה הערבית נעשים על-ידי גורמים של הרשות-הפלסטינית. גם מורים מהרשות-הפלסטינית מעורבים היטב במערכת החינוך המזרח ירושלמית. פרסומים בעיתונים חייבים לעבור את אישור משרד ההסברה הפלסטיני. ואלה רק מקצת הדוגמאות.

כל הנתונים הללו ידועים היטב לנתניהו. למרות זאת, משעל לא עימת אותו איתם. הוא בחר לקטוע את דבריו בקביעה הכללית: "אבל נכשלת; הממשלה התפרקה". מנקודה זו, היה לנתניהו נוח לתקוף בחזרה במישור האישי: "באת לראיין את עצמך, או לראיין אותי?", אמר וגרף מחיאות כפיים. משעל ניסה להשתיק את הקהל בלי הצלחה.

"אני הכנסתי את מושג ההדדיות", המשיך נתניהו בנאומו הטלוויזיוני, "אני בניתי בירושלים ובונה בירושלים, בדיוק כפי שהבטחתי". גם בעניין זה המראיין לא בדק עם המראיין ין את העובדות. במשך תקופה ארוכה השהה נתניהו את קבלת ההחלטה לבנות בהר-חומה - יוזמה שהחלה בתקופת ממשלת העבודה. רק כאשר לחץ אותו הימין בכנסת החליט על הקמת השכונה. בתחילת מרץ 97, לפני ביקורו אצל נשיא מצרים חוסני מובארכ, הורה לעכב את העבודות באתר. לאחר תקרית הדמים בנהריים קידם את הנושא. כעבור שלושה חודשים החליט שוב להפסיק את העבודות במקום, גם הפעם בניסיון תיווכו של מובארכ במשא-ומתן. דוברו של ערפאת הודיע על ההסכמה הישראלית להפסיק את העבודות ונתניהו הכחיש. רק לקראת סוף כהונתו, כשהבחירות בפתח, הוצאו המכרזים והחל שלב השיוק.

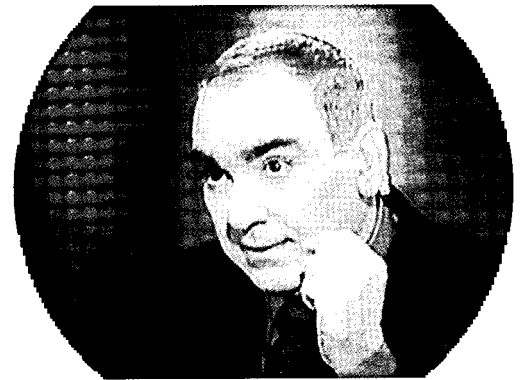
נתניהו הוא שמנע את הבנייה בראס-אלע' מוד, למרות שהשטח הוא בבעלות המיליונר היהודי ארווין מוסקוביץ. כשניסו אנשי עמותת "עטרת כהנים" להתנחל ברובע המזרחי-מזרקי, דחק בהם נתניהו שיעזבו את המקום. בתקופת נתניהו נמשכה הבנייה בשכונות קיימות (כמו פסגת-זאב), אבל לא הופקע אפילו דונם אחד חדש.

הכפפות. וכשפניו אל הקלפי, הבן-אדם לא לוקח שבויים. בטח לא מראיין עם מוניטין של קשיחות כמו שלך". "טוב", ענה לו משעל, "אני אנסה". הקרב הטלוויזיוני החל. "ערב טוב לך אדוני ראש הממשלה", פנה משעל לנתניהו, "ערב טוב", ענה נתניהו, "אפשר להגיב על ה...?" "בהמשך", ענה משעל. "לא, מה זאת אומרת בהמשך?", אמר נתניהו. "בהמשך, אני אתן לך להגיב", החזיר לו משעל, "אני רוצה להתחיל את הראיון". "לא, לא, לא", השיב נתניהו, "אתה תוכל להתחיל את הראיון, אבל אחרי גיבוב כזה...". "סליחה", רטן משעל. "סליחה", השיב נתניהו. "בוא נעשה סדר בדברים", אמר משעל, "אני אתן לך להגיב... אני המנחה. אתה האורח שלי ואני אתחיל בראיון ואתן לך להגיבו".

נתניהו ויתר. זה היה הקרב היחיד באותו ערב שמשעל ניצח בו. עורכי התוכנית החליטו לזחות את תשובת נתניהו לדבריו של הכט לסוף. בעידן הרייטינג, תוכניות הבידור

המראיין שכתב, בהקשר זה, להזכיר לנתניהו סיפור מביך מתקופתו כיו"ר האופוזיציה. הסיעות הערביות הגישו הצעת אי-אמון נגד ראש הממשלה יצחק רבין, עקב הכוונה להפיק אדמות בירושלים. נתניהו הורה לאופוזיציה להצטרף להצבעת האי-אמון, כדי להפיל את הממשלה. כדי לבלום את הצעת האי-אמון גאלץ רבין לבטל את הפקעת הקרקעות. כך, לתקופת מה, בלם נתניהו את המשך הבנייה בירושלים.

"או אולי באמת ייתכן שאתה הוא האויב של עצמך?", שאל משעל את נתניהו לאחר שציטט ממאמר של אמונה אלון. הגיגים מסוג זה, מיותר לציין, שומע נתניהו השכם וערב. ברור שאינו מתרגש מהם. את התשובה העביר נתניהו, כרגיל, למקום שנות לו: "אני קורא את הדברים האלה, אז אמרו, אבל בוא...". "מה, זאת לא עובדת?", שאל משעל (והתשובה היא כמובן שלילית. עובדות אמורות להיות מבוססות על נתונים ולא על הגיג של פובליציסט). "בוודאי שלא", השיב נתניהו, "הרי ברור לגמרי שאם לא הייתי עושה את

הסכם וואי, הקואליציה היתה נשאת. אני התחייבתי ללכת בדרך השלום, אבל בדרך שמקפידה על הביטחון", נתניהו שב בקלות אל סיסמאותיו.

"העם החזק צריך מנהיג חזק, שידוע לעמוד מול ערפאת", אמר נתניהו, ומשעל שאל: "מול ערפאת - כן, אבל היחסים האישיים שלך בתוך הממשלה לא... זו עובדה. נו, מה אתה רוצה שנדבר על ערפאת?" מתגובתו של משעל מתקבל הרושם כי על ההצלחות המדיניות של נתניהו אין מה להתווכח; כל שאפשר לעשות הוא להציב לו מארבים בתחום יחסיו עם אנשים.

אך גם במישור הזה המראיין לא עימת את נתניהו עם העובדות. כשראש הממשלה פישט את פרישת מרידור ובגין ואמר שהראשון הלך שמאלה והשני ימינה, הוא לא הועמד על טעותו. מרידור לא עזב את הממשלה על רקע חילוקי דעות מדיניים, אף שהיו כאלה. הוא עזב את הממשלה כיוון שלא קיבל גיבוי מראש הממשלה. הקש ששבר את גב הגמל

היה תמיכתו של נתניהו במדיניותו של נגיד בנק ישראל, פרופ' יעקב פרנקל, שאליה התנגד מרידור.

השאלה המדינית הראשונה וכמעט היחידה שהציב משעל לנתניהו היתה זאת: "אם אנחנו מדברים על העניין המדיני, הרי לשם אתה תמיד רוצה ללכת, כי זה הכי קל. הסכם וואי תקוע; ישראל מבודדת; שר החוץ שלה - הדלתות נסגרות בפניו; אתה לא מצליח להגיע לווינגטון ערב בחירות. אז אילו הישגים מדיניים אתה רואה?" רצף השאלות הכלליות הוזה אפשר לנתניהו לחזור שוב לסיימאותיו, שכללו נתונים לא נכונים.

"הסכם וואי תקוע", אמר נתניהו, "כי ערפאת לא מקיים את חלקו בהסכם. ערפאת מגבה אלימות, מסית, מודיע שהוא בעצם החליט באופן חד-צדדי על הקמת מדינה פלסטינית וירושלים כבירת פלסטין. זה בניגוד לכל ההסכמים שחתמנו עליהם - וואי, חברון ואוסלו, וכמובן שאני לא מוכן לעבור לסדר-היום. אתה מכיר את הכלל: יקימו...". תגובתו של משעל נתנה תעודת אמינות לדבריו של ראש הממשלה. משעל: "אבל זה לא יעזור לערפאת. כל מה שהוא לא יעשה, הרי לא תקיים את ההסכם". אמירה זו אינה מבוססת על נתונים, אלא על פרשנות שיפוטית במיוחד - המשך לנימה התוקפנית של הראיין משולל העובדות. משעל לא בחר להשתמש

חמישה תנאים שהציבה. התנאים הללו אינם כתובים בהסכם וואי. אלה שמופיעים בו - יושמו: המועצה המרכזית הפלסטינית וחברי המל"פ אישרו את ביטול האמנה הפלסטינית; הרשות-הפלסטינית אישרה צווים נגד הסתה ונגד נשק בלתי חוקי; שיתוף הפעולה הבטיחוני התקיים.

• לעומת זאת, ישראל לא מילאה את ההתחייבות החד-צדדית היחידה שנדרשה ממנה בשלב השני: העברת חמישה אחוז משטח C (בשליטה ישראלית בלעדית) לשטח B (שליטה משותפת). ישראל מילאה רק את המחוייב-ויות שלה לשלב הראשון של הסכם וואי. שר הביטחון דאז, יצחק מרדכי, לא נשאר עד סוף ישיבת הממשלה שקיבלה את ההחלטה הזו כי לא רצה להיות שותף לה.

• משעל גם יכול היה לעמת את נתניהו עם הדברים שיצאו מלשכת ראש הממשלה ב-22.12.98, כי "בתקופת בחירות אין תהליך שלום". היו גם פרסומים שבשיחה שניהל השר אריאל שרון עם חברי המשלחת האמריקאית, שהגיעה לארץ עם הנשיא קלינטון בדצמבר, הוא אמר שתהליך השלום יושעה לשישה חודשים בגלל מערכת הבחירות המתקרבת. מקור מווינגטון אמר באותו יום לכתב המדיני של "הארץ", דוד מקובסקי, כי הממשל נזהר מלהטיל אשמה מפורשת על ישראל, למרות שהיא אחראית בעיניו על הקפאת ההסכם.

"מקור המצב הכלכלי הקשה בגירעון שירשנו מהממשלה

הקודמת" - טוען נתניהו, והנתונים הסותרים אינם מוצגים לו

• ב-6.1.99 פרסם ה"ווינגטון טיימס" מאמר של שגריר ישראל בווינגטון, זלמן שובל. המאמר היה חלק ממתקפת הסברה - שעליה החליט השר שרון - שהפלסטינים הם שמפירים את הסכם וואי. האמריקאים טענו בתוקף כי דבריו של שובל אינם נכונים, ואמרו כי הפלסטינים עבדו קשה כדי ליישם את ההתחייבויות הכלולות בהסכם. הם הדגיגו שו"הישראלים עוד לא מילאו את חלקם בשלב השני של הסכם וואי."

המראיינים לא מבחינים במניפולציות של נתניהו בכל הקשור לאחוזי הנסיגות. בראיון בתוכנית "פוליטיקה" (הערוץ הראשון, 1.2.99) שאל המראיין יעקב אחימאיר את ראש הממשלה: "אתה הרי התנגדת לנסיגה של שתי ספרות? אמרת שזה יהיה מסוכן. איזה חוזק יש כאן, איזו עוצמה?"

נתניהו: "ואכן הבאנו לנסיגה לא של מרב השטח, כפי שהיה תחת מפלגת העבודה - וכך הפלסטינים ציפו - אלא להרבה פחות מזה. בסך-הכל, עד היום מסרנו שני אחוז ואני גם לא מוכן למסור שטח נוסף לערפאת, אלא אם כן הוא יבצע את ההתחייבויות הנוספות שלו בהסכם וואי."

אפילו בחלק מהעובדות הבאות, כדי להקשות על הטיעונים המדיניים של נתניהו:

• הטענה של נתניהו כי ישראל היא שעומת בתהתחייבויותיה, בניגוד לפלסטינים, לא עולה בקנה אחד עם הודעות הממשל האמריקאי - המוסכם על שני הצדדים כמתווך וכמי שאמון על המעקב אחר יישום ההסכם - בשלושת החודשים האחרונים. בסוף דצמבר '98 שיבחה ארצות-הברית את מאמצי הפלסטינים ליישם את הסכם וואי, ובו-בזמן הבהיר רה לישראל שעליה לקיים את הצד שלה בעסקה, ללא קשר לזעזועים הפוליטיים הפוקדים אותה. מגמה זו חוזרת בכל ההודעות שלה: תשבחות לפלסטינים על קיום המחויבויות שלהם ובקשה מישראל לקיים את חלקה. "הפלסטינים, ללא ספק, עבדו קשה כדי ליישם את ההתחייבויות הרבות שלהם במסגרת ההסכם", אמר דובר מחלקת המדינה, גיימס רובין, באחת ההודעות. ישראל, הדגיגו שווינגטון, היתה אמורה לבצע ב-18.12.98 את השלב השני בנסיגה, לפי לוח הזמנים של ההסכם.

• ב-21.12.98 החליטה הממשלה להשעות את יישום הסכם וואי, עד שהפלסטינים ימלאו

אחימאיר לא הבחין בטאקטיקה של נתניהו, או מכל מקום לא העמיד את הצופה עליה. נתניהו משתמש בשני סרגלים שונים של גודל הנסיגות. כשהוא פונה לקהל מצביעיו מהימין (כפי שהוא עושה עכשיו), הוא מזכיר בפניהם את אחוזי הנסיגות משטח C (אזור בשליטה ישראלית מלאה) לשטח B (אזור בשליטה משותפת). לעומת זאת, כשהוא פונה לאמריקאים (כדי להמחיש את גודל ויתוריו), או להלופין כשהוא מדבר על אחוזי הנסיגה שעליהם הסכימה ממשלת העבודה (כדי לנפח אותם), הוא כולל גם את אחוזי הנסיגה משטח B לשטח A (אזור בשליטה פלסטינית מלאה). לדוגמה, בתחילת '97 הופעל לחץ כבד מצד האמריקאים לנסיגה של שתי ספרות, במסגרת הפעימה הראשונה. נתניהו, כדי להראות לאמריקאים את גודל כוונותיו, החליט יחד עם הממשלה על נסיגה של תשעה אחוזים - חיבור של הנסיגה משטח C ל-B לזו שמשטח B ל-A. כך גם הוצגה הנסיגה בתקשורת - נסיגה של תשעה אחוזים. לעומת זאת, לקראת הסכם וואי, כולם דיברו על 13 אחוזים. בתחילה ישראל הסתייגה מהמספר, אך בסופו של דבר קיבלה אותו. המספר הזה, חשוב להדגיש, מציין אך

לעומת זאת, שני האחוזים הבודדים שנתניו דיבר עליהם בתוכניתו של אחימאיר הם אלה שעברו משטח C ל-B. בתקופת הבחירות בחר נתניהו לא להזכיר את שבעת האחוזים הנוספים שעברו בתקופתו מ-B ל-A. דוד מקובסקי: "למעשה אפשר לומר שנסיינו גה מ-B ל-A היא הרבה יותר משמעותית. המשמעות של נסיגה כזאת היא שלצה"ל לא תהיה דריסת רגל באזורים האלה והפלסטינים יוכלו לעשות מה שהם רוצים". סילוף העובדות על-ידי ראש הממשלה לא קיבל מענה מנסים משעל, גם כשנתניהו טען כי מצע מפלגת העבודה מסכים למדינה פלסטינית - עובדה לא נכונה. וגם כשאמר ש"שני שלישי ממפלגת העבודה הצביעו בעד הצעתה של ח"כ תמר גוז'נסקי וח"כ טאלב א-סאנע (הצעת הסיכום שלהם לדיון מדיני בכנס סת; ב"ק), לתמוך בתהליך שיקים מדינה פלסטינית שבירתה ירושלים". האמת היא שבהצעתה של ח"כ גוז'נסקי תמכו רק חמישה מחברי מפלגת העבודה, שבעה התנגדו (ביני-הם יו"ר המפלגה, אהוד ברק) ו-18 נמנעו. במקום לתקן את טעותו של נתניהו (אם אמנם היתה זו טעות תמימה), החל משעל לריב איתו על דקות השידור. נתניהו, שניסה לעבור

גירעון. קיצצנו בעשרה מיליארד שקל. זה הדבר הכי אחראי שממשלה עשתה בישראל", ואז הסביר נתניהו כי כעת, לאחר ההישגים הללו, ניתן לשחרר מעט את החגורה. כמעט על כל שאלה כלכלית כללית, שלא מציגה נתונים מדויקים, משיב נתניהו בנאום הגירעון. כך עשה גם בתוכניתו של יעקב אחימאיר, כאשר הוציא גרף נתונים והראה אותו למצלמה. "הגירעון הזה", הוא הצביע על גירעון '95, "היה בשיא של כל הזמנים". לא אמת. הוא בוודאי לא מתקרב לגרעונות הגדולים של שנות השמונים (אז היתה נהוגה שיטה כלכלית אחרת): יותר מ-15 אחוזים גירעון מקומי וכולל מהתוצר (כך יש לספק את נתונים על הגירעון ולא במספרים מנופף חיים) - והוא גם נמוך מהגירעון שקיבל יצחק רבין מיצחק שמיר, שכמובן לא נכלל בגרף: 4.9 אחוזים מהתוצר. משנת '92 עד '95 היתה מגמת ירידה בגירעון. ב-'95 אכן היתה עלייה והגירעון המקומי הגיע ב-'96 ל-4.7 אחוזים (לעומת 2 אחוזים ב-'94). המראיינים בתוכניתו בטלוויזיה לא מנסים

"הסכם וואי תקוע בגלל הפלסטינים" - אומר נתניהו, והמארחים אינם מצטטים את ההודעות האמריקאיות המפריכות זאת

ורק את הנסיגות שעל ישראל לבצע משטח C ל-B. נתניהו לא הזכיר בראיונותיו בתקשורת (ולמען האמת גם האמריקאים לא, כדי לא להכעיס את דעת הקהל הישראלית) את 14 האחוזים הנוספים שעל-פי ההסכם שהסתמן, יעברו משטח B ל-A. דוד מקובסקי, הכתב המדיני של "הארץ", הזכיר באחת מכתבותיו באמצע אוקטובר '97 כיצד אמר נתניהו לממשלתו - כשהוזכרו אותם 14 אחוז נוספים, שאמורים לעבור משטח B לשטח A - "זה כבר שלהם" (14 אחוזי הנסיגה הללו). כך דיבר נתניהו בשתי שפות: בתחילת '97, השטחים שהועברו מ-B ל-A הוגדרו על-ידי "נסיגה", בעוד שבסוף '98 הם הוגדרו כ"כבר שלהם", היינו כשטחים שממילא נמצאים תחת שליטתה של הרשות-הפלסטינית ולכן אינם בגדר שטחים שצה"ל נסוג מהם. כשחזר ראש הממשלה מאחוזת וואי, הוא פתח במתקפת הסברה אל עבר הציבור הימני, ובמסגרתה טען פעמים רבות שממשלת העבודה התכוונה למסור 90 אחוזים מהשטח. מעבר לכך שהנתון הזה אינו נכון, ושנתניהו מסתמך בו על דברי הפלסטינים (דווקא בעניין זה הוא מאמין להם), גם כאן החליט נתניהו להשתמש בסרגל הנסיגות, שמאחד את הנסיגות משטח B ל-A ואת אלה משטח C ל-B.

מסיפור ההצבעה אל מרחוק סוגיית חלוקת ירושלים והתנגדותו למדינה הפלסטינית, נקטע בבוטות על-ידי משעל: "כמה פעמים... עם כל הכבוד, אמרת את זה". נתניהו ניסה להמשיך. משעל: "בסדר... מדינה ערבית... זה אסון... אמרת את זה... אדוני ראש הממשלה... עם כל הכבוד... כמה פעמים אפשר לשמוע עוד מדינה פלסטינית". נתניהו החליט הפעם להגיב בתקיפות: "אני מוכן ללכת מהראיון ברגע זה. אם ראש ממשלה בישראל לא יכול להשלים משפט...". משעל ויתר. "כשאמנן ליפקין-שחק אומר שנתניהו מסוכן לישראל, זו לא קביעה מקצועית?", שאל משעל בהמשך התוכנית. בתשובתו הזכיר נתניהו בחטף כי היה מתייעץ באופן קבוע עם הרמטכ"ל. האמירה הזאת, אף שהיא ניתנת להפרכה, לא זכתה לתגובה הולמת. מקורבי שחק מוטרטים בשמו כי בכל תקופתו כרמטכ"ל, כמעט לא נפגש עם נתניהו לשיחות בארבע עיניים. הדברים הללו ידועים, פורסמו בעבר בעיתונות, ולא הוכחו על-ידי ראש הממשלה. לקראת סוף הראיון קיבל נתניהו אפשרות להגיב על דבריו של חיים הכט. ראש הממשלה כמעט לא התייחס להאשמות שהוזכרו, ובמקום זאת דיבר באופן כללי על טיפולו בגרעון המדינה: "העבודה שאירעה 15 מיליארד שקל

לעמת את נתניהו עם המחיר של מדיניותו הכלכלית ולא מציגים בפניו את נתוני המשק שאותם הוא טורח להסתיר מן הציבור. נתניהו קיבל את התקציב באמצע '96. הטיף פול הממשי שלו בבעיית הגירעון החל בבניית תקציב '97 (ישנם מומחים כלכליים, שטוענים כי היה יכול להתחיל לטפל בו כבר לפני כן, ושהתירוץ - כי מדובר בתקציב שנקבע על-ידי ממשלה קודמת - איננו משכנע, כיוון שיש שיטות נוספות לקצץ בגירעון). אין ויכוח אמיתי בקרב המומחים הכלכליים על נחיצות הקיצוצים בתקציב '97, שאותם הוביל שר האוצר, דן מרידור. כולם מסכימים שהיה צורך בקיצוץ ממשי. אך אותם מומחים כלכליים טוענים גם שלא היתה הצדקה לקיצוצים שהוביל בתקציב '98 שר האוצר החדש, יעקב נאמן. ד"ר יעקב שיינין, מחברת החיזוי "מודלים כלכליים", טוען כי האשם העיקרי במצבו של המשק הוא נגידי בנק ישראל, פרופ' יעקב פרני-קל, שמכתיב כבר תקופה ארוכה את מדיניות

תיו בתקשורת, כמו זו ב"משעל חס", הוא החוק שבו תמך להנהגת חינוך חנם לילדי גן. כשהקשה עליו הכס ושאל אותו מדוע לא תמך בחוק בעבר, אמר נתניהו: "לפני למעלה משנה, אמרתי לעמנו" אל (ח"כ עמנואל זיסמן, מיוזמי החוק; ב"ק), שאני אסיר את ההתנגדות לתוכנית, אחרי שנעבד אותה וכשיהיה לנו כסף לממן אותה".

ח"כ עמנואל זיסמן מתאר מציאות קצת אחרת: "זו אמת שדיברתי איתו כמה פעמים, אבל מעולם הוא לא אמר לי שהוא יתמוך בהמשך החקיקה. מעולם הוא לא אמר לי תלך קדימה. נכון שהוא גם לא ניסה להפסיק אותה. האמת היא שהוא נתן הסכמה מלאה רק 48 שעות לפני ההצבעה. יש הרבה אבות להצלחה - ענת מאור, תמר גוז'נסקי ושלמה בן-עמי. עכשיו הצטרף גם ראש הממשלה". משעל והכס לא הוכירו לנתניהו כי הנוצות שהוא מתהדר בהן הן לא שלו.

גם הראיון שהעניק נתניהו לתוכנית "פותחים שבוע" - אחרי פיטורי השר יצחק מרדכי - היה מלא בעובדות מסולפות שלא זכו לתיקון. בין השאר הוא טען, שלא ידע לפני הבחירות הקודמות שיצחק מרדכי ניהל משא-ומתן עם מפלגת העבודה (הדברים פורסמו אז בכל כלי התקשורת).

באותו ראיון טען נתניהו כי מאז ומתמיד שרים היו עוזבים ממשלות. "בגין פיטר שר בשידור חי?", שאל המראיין אמנון לוי. "הוא פיטר את ארליך", ענה לו נתניהו ומיד עבר לנושא אחר. האמת היא ששמחה ארליך התפטר מתפקיד שר האוצר בממשלה. לת בגין אך המשיך לכהן בה כסגן ראש הממשלה. נתניהו המשיך בסילופיו כאשר בראיון אצל יעקב אחימאיר הוא אמר שאת ממשלת רבין עזבו ארבעה שרים. אם התכוון לממשלת רבין האחרונה, הרי שעזבו אותה רק שניים (חיים רמון ואריה דרעי). אם התכוון לממשלת רבין הקודמת (1974-1977), גם אותה עזבו רק שניים (שולמית אלוני ואהרון יריב), מלבד משבר שרי המפד"ל שהפיל את הממשלה.

הראיון שהעניק ראש הממשלה למשעל היה קיצוץ ני בסגנונו. בתוך רצף דבריו של ראש הממשלה סינן משעל משפטים כמו: "נו באמת", שמענו כבר את זה", "אמרת את זה כבר ארבעים פעם היום". הסגנון התוקפני והגס של המראיין כמו נועד לפצות אותו על חוסר יכולתו להתמודד באופן עובדתי עם גרסאותיו של המראיין.

נסים משעל מגיב: "אני לא מסכים עם התיזה שבראיונות הטלוויזיוניים אין התמודדות עם העובדות. בראיון שניהלתי עם נתניהו נצמדתי לעובדות והגעתי לשידור לאחר תחקיר רציני מאוד. המראיין הכי טוב יכול לבוא עם העובדות הכי טובות, אבל ברגע שהמראיין הפוליטי לא רוצה לענות על השאלות, שום דבר לא יעזור. מדובר בדו-שיח שבו אתה שואל, ואין קשר בין זה לבין התשובה שאתה מקבל. הדברים יותר מורכבים; יש בעיה עם המידום: אתה כל הזמן עסוק בלמנוע את הבריחה ממסלול הראיון, וגם הקהל מאוד הפריע באותו שידור עם נתניהו". ■

ברוך קרא הוא עיתונאי ב"הארץ"

הריבית הגבוהה. שרי אוצר רבים התנגדו למדיניותו של הנגיד בצורות שונות. בייגה שוחט התעמת עם הנגיד, כך גם דן מרידור. "יעקב נאמן הלך איתו", מסביר שיינן, "ראש הממשלה הוא האחראי, אך הפילוסופיה היא של בנק ישראל. כשראש הממשלה ראה שהאינפלציה בדרכה לרדת, הוא לקח לעצמו את הכתרים. זו היתה מדיניות עקבית, כאשר המחיר היה ידוע - מיתון ואבטלה. רוב הכלכלנים ולמשל תשעים אחוז מחברי "האגודה הישראלית לכלכלה"; ב"ק, מתנגדים למדיניות הנגיד. השיטה הזאת אולי אפשרית בארצות-הברית ובאנגליה".

שיינן טוען כי "זה היה חיבור מסוכן בין ביבי לפרנקל - אסכולת הכלכלה החופשית. מרידור יצא נגדה. פרנקל רצה שהאלכסון יישאר נמוך, כלומר פחות מינימלי. מרידור רצה יותר אפשרות להתערב. לא היה צריך לקצין, לא היה צריך להיכנע לאיומים של פרנקל, שהוא יעלה את הריבית". שיינן מזכיר שהממשלה לא עמדה, בסופו של דבר, ביעד הורדת האינפלציה, שאותו ראתה כחשוב כל-כך.

"ד"ר גילי מארק, מומחית לכלכלת ישראל באוניברסיטת תל-אביב: "נתניהו לא מציג נכון את הסיביות לתהליכים הכלכליים. הוא מנסה לקשור את האבטלה וההאטה למשבר העולמי והוא, כמוכן, לא מזכיר את הסכסוך השלום. הוא גם מציין שההשקעות הוררות לא ירדו וכמובן שהדבר הזה לא נכון. הוא לא מזכיר כי יש עדיפות לסקטורים, כמו חרדים והתנחלויות, במקום לתשתיות. מדובר בדיס-אינפורמציה, שעוברת באמצעות יכולת וכישרון תקשורתיים. המראיינים חייבים להיות מוכנים עם הנתונים". בניגוד לשיינן, מארק אינה סבורה שאשמתו של פרנקל במצב שווה לאשמתו של נתניהו. למרות שהיא לא מסכימה לחלוטין עם מדיניותו של הנגיד, היא טוענת שהוא רואה את עצמו כגורם מרסן. "גם הוא אמר לאחרונה שהוא לא מסכים להעדפה התקציבית לסקטורים לא יצרניים", היא מזכירה.

מהדגשת כלכלת הבחירות בתוכניתו של נסים משעל עולה כאילו האזרח מקבל עכשיו מתנות מהשלטון. גם כאן המראיין לא היה מצויד, או לחלופין לא השתמש, במידע שהיה מבהיר את המצב לאשורו. שיינן: "הוא [נתניהו] תיקן כל מיני תיקונים קטנים. לא ניתן לומר שמדובר בכלכלת בחירות. מי שהרוויח מכל הפרסומים האלה הוא ביבי". כלומר, העלאת המושג כלכלת בחירות גם היא נפילה למניפולציה של נתניהו.

סבר פלוצקר, העורך הכלכלי של "ידיעות אחרונות", מגדיר את סיפור כלכלת הבחירות והתרת החגורה כבלון כלכלי. במאמר מאמצע ינואר הוא מסביר מדוע כל פעולותיו של נתניהו הן למעשה השארת המצב הקיים. כלומר, משמעות "כלכלת הבחירות" היא שלא הקשו על הציבור יותר.

פלוצקר: "תפקיד התקשורת הוא לבדוק את הפרטים הקטנים. היכן המנהיגים יכולים לקחת קרדיט והיכן לא. צריך להזכיר לממשלה שבתקציב '98 היא טעתה בגדול. אין כלכלנים שיגידו לך שזה לא נכון. כולם יגידו לך שזו היתה שנה מבובזת".

עניין נוסף שנתניהו אינו שוכח להזכיר בהופעו-

והימום האווירה על העדרה של הכנת שיעורים בסיסית שתכלול היכרות טובה של מסכת העובדות, הצלבת מידע ודעות, תקיפות מנומסת. בהעדר אלה, מי שמאבד את אמינותו בכל ראיון הוא דווקא העיתונאי.

...

ואולי באותו עניין: בואו נחליט, גבירותי ורבותי העיתונאים, על כלל חדש בתחום חופש הדיבור. בואו נקרא לו כלל השכל הישר. הכלל הזה אומר שמי שחושב שנתניהו מסוכן למדינה, רשאי לומר שנתניהו מסוכן למדינה. מי שחושב שנתניהו הוא מנהיג חזק לעם חזק, רשאי לומר שנתניהו הוא מנהיג חזק לעם חזק. ומי שחושב שנתניהו ישמור וברק ימסור, רשאי לומר שנתניהו ישמור וברק ימסור. די פשוט, לא? וגם יחסוך לנו, אולי, תלי תלים של פובליציסטיקה טפלה, וכך יפנה מקום לדיון או שניים חיוניים באמת.

...

דמיינו לעצמכם תמונה מכווערת ממגרש הספורט: שחקן כדורסל עושה את דרכו לסל, ושחקן אחר, כוכב הקבוצה היריבה, מכה אותו מאחור, במכוון ותוך כדי תנועה. השחקן המוכה מתמוטט על הפרקט, ומפונה אל הספסל כשפניו שותתי דם. הרוחות מתלהטות, שחקנים ועסקנים עושים את דרכם למשטח, ופורצת מהומה רבתי שאורכת כמה דקות. מכוער, אה? נכון שהשדר יגנה, מיידית ובאופן חד-משמעי, את השחקן התוקף? נכון שביקורת עיתונאית, שתדגיש את הגבול הלא-דק-בכלל שבין "מלחמה" ספורטיבית לברוטליות גסה, תיאליץ את השחקן התוקף להסביר, להתנצל, ואולי גם להיענש? נכון שבחברת הקורנפלקס, שיעדה את השחקן התוקף לככב בפרסומותיה ליל-דים, יהיה הרהור שני על דמותו החינוכית של התוקף?

נכון, כמובן, אם זה קורה באנגליה או באן.בי.איי. לא נכון, כמובן, אם השחקן התוקף הוא עודד קטש ממכבי תל-אביב, השחקן שנפצע הוא ספרדי (גוי?), המשחק נערך ביד-אליהו, והשדרן הוא מאיר איי-נשטיין, שדיווח על האירוע החמור באמת (והנדיר, חייבים לציין) בסלחנות מחויכת. גם לא מפתיע, בעצם: העיתונות בארץ יודעת לקונן בשיטתיות על "אלימות גואה", אבל מעניקה לא פעם פרס (בדמות התעלמות או אפילו שבחים) לאותה אלימות גואה.

הכדורגל האנגלי או הכדורסל האמריקאי גדושים במאבקים מרים, יריבויות קשות, התפרצויות יצרים, קרבות ללא פשרה. אבל כשהג'ובל הברור לכל נפרץ, גם כוכבי ענק כמו קנטונה, רודמן או ספרי-וול לא מקבלים שום הנחה מדעת הקהל, התקשורת והרשויות האחריות. בארץ, בעונת הכדורגל שעברה, בעט יוסי אבוקסיס מבית"ר ירושלים בחוזהו של בניון בן ה-17, ששכב על הדשא ללא כדור. זה לא הפריע לו להיבחר לכדורגלן השנה של העיתונאים (כאי-לו התואר היוקרתי הזה לא אמור לכלול, לצד תרומה ויכולות מקצועיות, גם מידה בסיסית של הגינות ספורטיבית), ולככב אפילו בפרס סומת של הטוטו. צבי שרף, מאמן לאומי לשעבר, שקרא בשידור חי לעבר עיתונאי, "שיודיין סרוסי", פרסם בית אופנת גברים (מה הוא משדר, דימוי של "אלגנטיות" ו"אירוניות"?). ואולי המדהים מכל - אולטי פריי, שחקן עבר ענק, שישב כמה שנים בכלא אמריקאי על סחר בסמים קשים, ניסה למכור לילדים שלי המבורגרים בתשדיר טלוויזיה, מבלי שמישהו ירים אפילו גבה.

או מה, ממש נוראה האווירה האלימה בארץ. לא ככה, איינשטיין? ■

עמוס נוי הוא איש מחשבים

עמוס נוי

הפלמ"חניק מעמאן

ריך, ככל הנראה, פסיכולוג מקצועי כדי לברר את שורשי תגובתה הלא מרוסנת של התקשורת העברית למותו הידוע מראש של המלך חוסיין. הכמות חסרת התקדים של שבחים ושירי הלל, סופרלטיביים חנפים, גלי הערצה, ראיונות עם מי שפגש במסתרי המדבר את המלך השכן למשך שעה וחצי אי או בשנות השישים - כל אלה נשמעו לעתים כמו פרודיה שפרקה כל עול.

כשהפרשנות הפוליטית-כביכול הפכה לטור רכילות לא מוצלח במיוחד (אבל בלתי נגמר), הידוע לספר עובדות בלתי רלבנטיות על משפחת המלוכה ומהלך הלוויה, נותרנו עם עובדה אחת ברורה - העיתונות העברית אינה מתכוונת לנסות אפילו להחכים אותנו בעניין המדינה המתקראת "ירדן", על משטרה המדיני, חוקיה, יחסה לדת או סוג הכלכלה הנהוג בה.

במה זכה שליט אחרון מפס הייצור של האימפריה הקולוניאלית הבריטית עליה השלום, שריד של מונרכיה אבסולוטית המתבססת על נפוטיזם, מבנה שבטי ודיכוי שיטתי של אופוזיציה דמוקרטית, טובח אכזרי של הפלסטינים - לאהדה האינסופית מצד כל גוני הקשת הפוליטית בישראל?

צריך, כאמור, פסיכולוג מקצועי כדי לענות על כך. רמזים, כך נראה לי, אפשר למצוא בכותרת אחת, מביכה במיוחד, במוסף המיוחד (והמביך במיוחד גם כן) שהוציא "מעריב" לכבוד האירוע. היא מסכמת את אישיותו של המלך במלים "גי'נטלמן, פלמ"חניק, ראש שבט בדואי" (בחייו). בקיצור, כל המיתוסים הגבריים הישראליים, עשורי הילה רומנטית, ובלתי מושגים. דימוי בריטי אחד, צברי אחד, "אורינטליסטי" אחד - ממש כל מה שצריך כדי להסתיר איזו ערביי-ות של כאן ועכשיו עם פנטזיה מנדטורית.

...

לרגע חשבתי שזו בדיחה (ולא נורא מוצלחת): במשך חצי שעה בבו-קר, בתוכנית חדשותית בגלי-צה"ל, דנה אילנה דיין עם ממישה מראי-ינים בכירים בשאלות הרות גורל - כיצד מצליח בנימין נתניהו להערים על מראייניו, ולצאת כל-כך טוב באמצעי התקשורת, מה, לעזא-זל, צריך לעשות כדי להפסיק את זה, ולמה נחשב טומי לפיד, שעלה אף הוא לשידור, לאחד המיוחד שדווקא כן "מצליח" לראיין את נתניהו. מהדיון הזה למדתי המון דברים. ראשית, שכדאי לראיין את נתניהו בבוקר (לפני הקפה!). שנית, שלפיד סבור שהתקשורת עוינת את נתניהו - הוא אבל כל האחרים חושבים שהם לא. ושלישית, וגרוע מכל - שהתקשורת מתכוונת לעסוק בעצמה באינטנסיביות ואובססיביות במהלך כל מערכת הבחירות הבאה עלינו, ושהמרחק בין דימוים העצמי המרקייע שחקים של בכירי המראיינים שלנו לבין מה שנראה לי, צרכן העיתונות הפשוט, כסחורה הירודה שהם מספקים, רק הולך וגדל.

הסיבה שנתניהו מדלג בקלילות על פני משוכת המראיינים היא שזו משוכה נמוכה מאוד. כל איש ציבור, עם מיומנות ומודעות תקשורתית וסדר-יום מוגדר, יכול לעבור אותה בקלות רבה. בכירי המראיינים שלנו הם לא פעם פשוט עצלים, ומנסים לחפות בהתלהמות מיותרת

שבועות הראשונים של מערכת הבחירות חשפו הן את האחריות הכבדה והתפקיד החיוני שמוטלים על העיתונאים, המשמשים כמתווכים בין המועמדים לציבור, והן את חוסר האונים והחולשה, המפחידה לעתים, של עורכים, מראיינים וכתבים מול פוליטיקאים מיומנים.

בתוכנית אחר תוכנית בטלוויזיה וברדיו ראינו ושמענו כיצד מועמדים מנצלים את סיטואצית השידור כדי "להשכיב" את המראיין, להתעלם משאלותיו ולהפציץ את הצופים בסיסמאות ובעובדות חסרות שחר. רק לעתים רחוקות אנחנו רואים עיתונאי מקצוען המסוגל לאלץ את המראיין להתייחס לשאלות שהוא מעמיד לו, היודע לפתח את הנושא ולהתעמת עם המראיין כשליח ציבור הצופים (או המאזינים). לעתים רחוקות עוד יותר, אנחנו צופים בעיתונאי היודע לגרום למועמד לשלם בו במקום מחיר משמעותי על התעלמות בוטה מן השאלות שנשאל.

מצב זה של חולשת העיתונאים מול הפוליטיקאים לא נולד היום, כמוכן. זה זמן רב אנו עדים לתהליך של טשטוש בין עיתונאות לכידור, בין התפקיד המקצועי של העיתונאי כמתווך בין הבוחרים והנבחרים (או המועמדים) לבין תפקידו ככדרן או כוכב שהצלחתו נמדדת במונחים של רייטינג, כלומר מספר הצופים שהוא מושך לתוכניתו.

חולשת העיתונאים מול המועמדים היא, במידה רבה, תוצאה של שינוי עמוק בתרבות התקשורת בישראל בעקבות תהליכי ההפרטה והמסחר של הערוצים. בשדה התקשורת החדש, טשטוש ההבחנה בין עובדות לפיקציות, בין חדשות לשעשועים, תרם לטשטוש ההבחנה בין התהליך הפוליטי הציבורי לפרסומת או תעמולה פוליטית. בהקשר למערכת הבחירות אף גברה התופעה של מועמדים המכהנים בתפקידים ציבוריים, ועושים שימוש בטווח רסן ככוח משרתם כדי לייצר חדשות במטרה להגדיל את חשיפתם התקשורתית ולקדם את תעמולת הבחירות שלהם (ללא תשלום בעד זמן שידור) על חשבון ידיביהם באופוזיציה. בלחץ התחרות בין תחנות וערוצים, העורכים והעיתונאים משתבחים בהבאת המועמדים האטרקטיביים ביותר לאולפן, ואין להם תמריץ גם להשקיעה בריצינות בעבודת ההכנה הדרושה כדי להזק את עמידתם מול המועמדים המרואיינים.

אך אישיותו האלקטרונית של העיתונאי, והביטחון מול המיקרופון, אינם יכולים להסתיר את הבורות והריקנות שהוא מביא איתו לראיון, ואת ההחמצה הגדולה שלו במילוי תפקידו העיתונאי, התפקיד שבשמו יש חקיקה ופסיקה כה מרשימות בנושא חופש העיתונות ועצמאות העיתונאים.

לעתים קרובות נדמה שנוצרת ברית מאוד לא קדושה בין מועמדים, המנצלים את התחרות בין העיתונאים, ובין הערוצים, כדי להציג מאחורי הקלעים תנאים המכתיבים לא רק את זווית המצלמה וגובה הכיסא אלא אף את מתכונת התוכנית ונושאי הדיון.

עובדות אלו משקפות פרדוקס: למרות שהציבור והפוליטיקאים מיהסו ל"תקשורת" כוח רב בחריצת גורלות המועמדים ובקביעת סדר-היום הציבורי, למעשה, מה שבולט לעין הבוחנת הוא דווקא חולשת התקשורת מול המיומנות ההולכת וגוברת של המועמדים בניצול החשיפה התקשורתית למטרותיהם.

מצב זה אינו כורח המציאות!

ראשית, אין סתירה מהותית בין הדרמה המושכת צופים לתוכנית ובין תפקוד מקצועי של עורכים ומראיינים. נהפוך הוא: במשך הזמן, הציבור דווקא מתעייף מהסיסמאות החוזרות על עצמן ודווקא הבלתי צפוי שבעימות הביקורתית הפתוח יכול למשוך יותר. כמה פעמים מסוגל הציבור לשמוע מפי נתניהו שהוא מנהיג חזק ומפי ברק שהוא לא ייכנע לקיצונים, לפני שתי-פול עליו תרדמה כבדה?

שנית, גם הזכיינים, המנהלים והעורכים ברשתות השידור עשויים לגלות, כעמיתיהם באי-רופה ובארה"ב, שהמיומנות, האתיקה והגאווה המקצועית של העיתונאים – כלומר מקורות העוצמה והסמכות של העיתונות מול הפוליטיקאים – לא רק נותנות שירות טוב יותר לרמזי קרטיה אלא גם סיפוק גדול יותר לצופים ולמאזינים. בסופו של דבר, שידורים ההופכים את הציבור לקהילה של אזרחים משתתפים מספקים יותר משידורים ההופכים אותו לצופים סבי-לים שאשליית ההשתתפות שלהם נמוגה עם כיבוי מקלט הטלוויזיה.

חשיבות מיוחדת נודעת לתפקודם של עיתונאים מקצועיים בשידורים חיים. הפופולריות של שידור חי קשורה ביתרונות הרבים שיש לגורם ההפתעה במשיכת צופים. אך שידור חי גם נותן בידי המועמדים הזדמנויות פז לעשות שימוש בלתי הוגן בחשיפה התקשורתית לצורך תעמולת

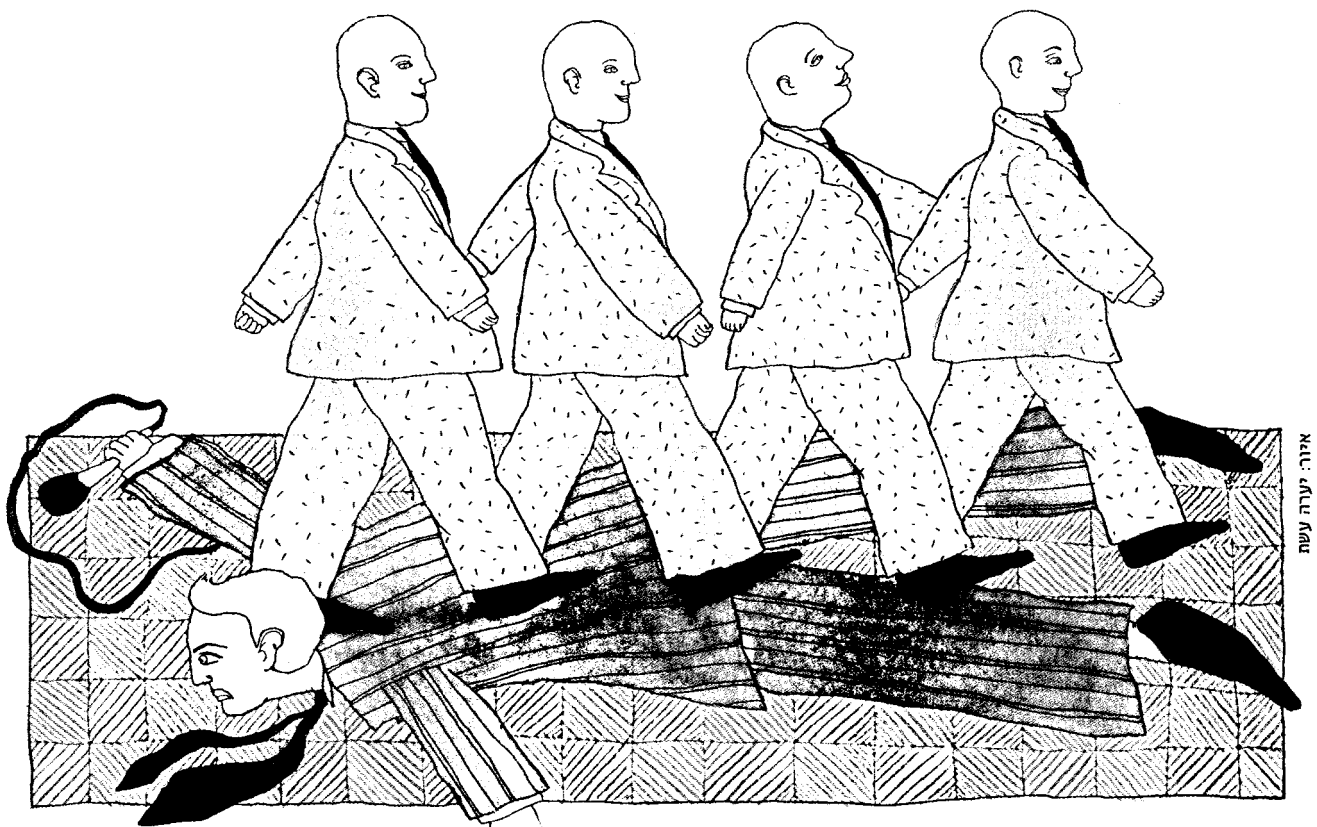

ירון אזרחי

ההחמצה הגדולה

**בתקופת מערכת
הבחירות אנחנו לא זקוקים
לעיתונאים נחמדים**

הבחירות. לכן, דווקא בסוג זה של תוכניות רצוי וגם כדאי לעורכים ולמפיקים להפקיד את השידור החי בידי עיתונאים שמקצועיותם, מעמדם, מהירות התגובה שלהם ומחויבותם לתפקיד הם ברמה הגבוהה ביותר. העיתונאי המראיין בשידור חי הוא כמו מפקד הפועל בתנאי קרב מתחת לזכוכית מגדלת של כל העם. הוא צריך להיות מוכן וערוך לבלתי צפוי, להיות בעל כושר אלתור מעולה ולדעת כיצד להנהיג את התוכנית בלי לאבד שליטה. בתנאים כאלה, הניי-מוס והאדיבות כשהם נמצאים רק בצד של המראיין ישרתו רק את המועמדים על חשבון הציבור. חשיפה תקשורתית של מועמדים בשידור חי אינה המקום לעיתונאים להיות נחמדים. נושא אחר המחייב מיומנות וביטחון הוא השימוש בסקרים. לעתים קרובות נדמה שהעיתונאים מתבטלים בפני הסקרים לא פחות מאשר בפני המועמדים. יש לזכור שאין סקר שאינו חשוף לביקורת ולספקנות בשל החולשות המתודולוגיות המהותיות לטכניקה הזאת. עיתונאים, המציגים ממצאים של סקרים כאילו היו אמיתות או עובדות נחרצות, נראים מגוחכים בעיני כל מי שיש לו אפילו ידיעה שטחית בתחום. גם לגבי רוב הציבור, הצגה פסקנית ורועמת של ממצאי סקרים היא שירות דוב. רבים יודעים שיש לפחות 16 סוגים שונים של מדגמים מייצגים ושכל אחד מהם נוטה להניב תוצאות אחרות. לכן, כל מדגם שנבחר מייצג העדפה וטעון

איור: יערה עשה

הצדקה. יתר על כן, גם צירוף של כמה סקרים יכול ליצור תחושה חסרת שחר של תוקף מדעי. צירופים כאלה הם גם צירופים של טעויות סטטיסטיות והטיות אחרות שאינן מקוונות אלו את אלו. יש לזכור ולהזכיר שעורכי הסקרים הם נותני שירות המוכרים את מרכולתם בשוק התקשורת, ועל כן אין לצפות מהם שיכריזו על הפגמים במוצר, אלא דווקא, כמו במכונות כביסה או תמרוקים, יפריזו בשבחי אמינותו. השכל הישר, הספקנות והשאלות הישירות הם כלים עיתונאיים רבי עוצמה היכולים תמיד להעמיד במקומם מועמדים ועורכי סקרים. בתקופה של מערכת בחירות, עיתונאי מקצועי עם ביטחון עצמי הוא נכס – הן לציבור והן לערוצי התקשורת. כל עיתונאי כזה יודע שחלק חשוב ממעמדו ומסמכותו נשאב מהערכת הציבור החש שהוא מתוק אותו מול הפוליטיקאים, כלומר נותן שירות חיוני לדמוקרטיה. ■

ירון אורחי הוא פרופסור בחוג למדע המדינה באוניברסיטה העברית בירושלים
ועמית בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה

מדור לידה

על שלט חוצות

אבנו הופשטיין

דני נווה, עד לאחרונה מזכיר ממשלת ישראל וכיום מתמודד ברשימת הליכוד לכנסת, נולד בן. שיהיה במזל טוב. הרך הנולד שוקל 3.3 קילוגרם, והוא אח לאיתי. עוד נמסר כי אמנם התינוק עוד לא יודע לדבר, ללכת או לנאום, אבל עתידו כבר נקבע, והוא "הדור הבא של תנועת הליכוד". נווה עצמו הקריב את סיוריו הרבים בקרב חברי מרכז הליכוד בכל הארץ כדי להיות לצדה של אשתו, צילי, במשך כל ליל השימורים המפרך של הלידה. אולם אל דאגה, מיד עם התאוששותה, חזר נווה בכורחות מחודשים לחרוש את הארץ לאורכה ולרוחבה לקראת הבחירות הקרובות.

להתמודדות בכך שהם מפציצים את העיתונות בג'מיקים מזנים שונים: אמירות מעניינות ופרובוקטיביות, אמנות שונות ומשונות, או סתם מופעי השתטות. כלי התקשורת מתקשים להתעלם מהשפע ומתפתים לשתף פעולה. פעמים רבות אין ברירה – הג'מיקים מכתבים את סדר-היום הפוליטי (ואף המדיני) ותופסים את הכותרות הראשיות.

אחדים מכלי התקשורת לא יכלו להתאפק לנוכח האידיליה במשפחת נווה. אחרי הכל, לא בכל יום מזמינה אישיות ציבורית מוכרת את התקשורת להציץ אל הדור הבא בחדר הלידה. מבין שלושת העיתונים הגדולים, רק "מעריב" פרסם תמונה של נווה המאושר המחויק בעולל. לתמונה צירף העיתון את צילום ההודעה שהפיץ נווה לעיתונות ובכך טוב אף לעג לו קלות: "מסממני הבחירות.

כשאברהם בורג מתיימר להיות אייל גולן וחגי מירום ממלא את מקומו של דני סנדרסון, הם מזמרים כל הדרך אל הקלפי

התינוק. ברקאי לא ציין את הדרך שבה שיווק נווה את בנו, וניתן היה להבין כאילו מדובר בהתעניינות עיתונאית שיוזמתה בגלי-צה"ל. בראיון אחר לתוכנית "מה בוער", הפעם עם המגיש המחליף בן כספית, ב-28 בינואר, הוזמן נווה את כל "חבריו במרכז הליכוד" (2,700 במספר) לחגוג עמו ועם בני משפחתו את מסיבת ברית המילה של בנו (שהתקיימה שלושה שבועות אחרי הולדתו, אך סמוך מאוד לבחירות הפנימיות במפלגה ולפיכך זכתה גם לסיקור טלוויזיוני בעיתוי המתאים).

נווה מתגלה כג'מיקאי בלתי נלאה במערכת הבחירות הזו: במסיבת-עיתונאים שבה הוכרו על פתיחת מסע הבחירות של הליכוד, קרא, אל מול המצלמות והמקורפונים, את מספר הטלפון של לשכת יו"ר הרשות-הפלסטינית, יאסר ערפאת, והזמין את אהוד ברק להתקשר אליו ולומר לו: "אל תדאג. אני, אהוד ברק, מרגיע אותך, אם נחזור לשלטון נחזור לווייתורים". קל להבחין בהבדל שבין שני הלהטוטנים: בעוד שהולדת בנו חסרת משמעות לעתידה של מדינת ישראל ותושביה וקל לצפות שהתקשורת תתעלם ממנה, הרי שמסירת מספר הטלפון בפומבי היתה פרו-בוקציה בעלת משמעות פוליטית, ואף מדינית, בלתי מבוססת. צעדו של נווה והתגובות שחולל כיכבו על מרקעי הטלוויזיה ובגלי האתר במשך כל אותו היום, ולמחרת תפסו מקום בלתי מבוסס גם בעיתונים.

ירון דקל, הכתב הפוליטי של קול-ישראל ופרשן פוליטי בערוץ הראשון, מעיד שהפוליטיקאים עושים את שיעורי הבית שלהם ומשתפרים ממערכת בחירות אחת לשנייה. "הם לומדים מה התקשורת רוצה ויודעים להתאים את הג'מיקים שלהם. לכן הם משתדלים לייצר כמה שיותר חדשות. הם בהחלט מתקצעים ביצירת פרובוקציות". להמחשה מביא דקל את האופן שבו תקפו שלמה בן-עמי ואברהם בורג את סיסמתו של נתניהו "מנהיג חזק לעם חזק". "הם יכלו להגיד שהסיסמה סתם מסוכנת או לא דמוקרטית", אומר דקל, "אבל אז

המטה של דני נווה פרסם אתמול הודעה לעיתונות על הולדת בנו השני בבית-החולים 'אסף הרופא'...". למרות נימת הלגלוג – נווה השיג את יעדו: גם תמונה, גם משפחה, וגם אייתו את שמו נכון.

נווה המשיך לרתום את היילוד הרך למסע הבחירות שלו. הוא התראיין אצל רוני ברקאי בתוכנית "מה בוער" בגלי-צה"ל, ממש בבוקר הולדת הבן, וכמובן הזכיר עד כמה האירוע מרגש. ברקאי התעניין אם היה בחדר הלידה. "הייתי בחדר הלידה", אישר נווה. "והחזקת לה את היד?", התעניין ברקאי. "החזקתי לה את היד", אישר המועמד. "ונשימות, כמו שצריך?", המשיך ברקאי לוודא. "הכל לפי הספר", הרגיע אותו נווה והוסיף: "אני רוצה להודות לצוות 'אסף הרופא' שעשה עבודה נפלאה". כמובן שהשניים חזרו על משקלו של

איך אנחנו יודעים את כל הפרטים האינטימיים והבלתי רלבנטיים האלה? בלי בעיות: הכל הועבר לעיתונות, מיד לאחר הלידה, בהודעה מסודרת על-ידי המטה שהריץ את נווה לבחירות הפנימיות בליכוד. ומי שביקש מידע נוסף, כמו הרגשתו של נווה, או מועד ברית המילה – מספרי הטלפון היו מצורפים. ככל שהבחירות לכנסת ולראשות הממשלה קרבות, גובר הלחץ שבו נתונים המועמדים. קל וחומר נכון היה הדבר לקראת מועד הפרויימריז בעבודה והבחירות במרכז הליכוד. הבחירות הקודמות, ב-96, הוכיחו להם כי מקומות שנחשבו בעבר ריאליים בדירוג הפנימי עשויים להיוותר מתוץ לכנסת הבאה כתוצאה מהצמצום בכוחן של המפלגות הגדולות. שנתם של רבים מהמועמדים נודדת. רבים מהה"כים המועמדים נערכים

נווה ר'הדור הבא של תנועת הליכוד"

יזכור חזק - דני גון

ע' 06 ינואר 1999

זר הבא של תנועה

וזל טוב מולד הבוקר
 אבי, אח לאיתי. נוה,
 ראת הכנסת, לקח פ
 ידה של אישתו במהלך
 ילה. נוה ואישתו נעדין לא החליטו על שמו של
 זינוק, שנולד במשקל 3,300 ק"ג. עם תום הלידה
 אחר שהיולדת עברה לחוזר התאוששות המשיך נוה
 ת סיוריו הרבים בקרב חברי מרכז הליכוד בכל
 ינרץ לקראת הבחירות הקרובות.

זה לא היה בוטה מספיק, אז הם בחרו להשוות בינה לבין פשיזם ונאציזם ולהכניס לנושא את זכר השואה. התוצאה ידועה: ההשוואה וכתה לכותרות ראשיות הן ב"ידיעות אחרונות" והן ב"מעריב" והפכה לאחד הסיפורים הפוליטיים המרכזיים של אותו יום. "התפקיד של התקשורת במקרה הזה", אומר דקל, "הוא לתת ביטוי למניע של הפרובוקטורים. לכן ציינתי ב"יומן הבוקר" של קול-ישראל שכן-עמי ובורג זקוקים לכותרת חזקה באופן נואש".

ההשוואה הבוטה של בן-עמי ובורג התפרסמה ב-1 בפברואר. באותו יום השתתף לעיתון נים גימיק נוסף, מעשה ידיה של פנינה רוזנבלום, אשר הציבה שלט חוצות ענק מול תחנת הרכבת "השלום" בתל-אביב. קשה מאוד להבין מה הערך החדשותי של תמונת השלט, שפרסומה בעיתונים היה תעמולת

'הדוגמנית המשתופת' או 'החיילת שפשטה מדים וקפצה למים בזמן הרגילה'. קידום תמונתה אל עמוד החדשות המרכזי הינו שיבוש מקצועי מובהק".

באשר לגימיקים בעלי אופי חדשותי, יחיוביץ' סבורה שאין ברירה אלא להשתתף במשחק. "אי אפשר לשים על העיתונות מגבלות בהקשר הזה. אנחנו צריכים להיות בשטח ולקלוט את הדברים. עובדה שהציבור מגלה בכך עניין. נכון שהדברים אינם אותנטיים, אבל ממילא כל ההתרחסות הפוליטית אינה אותנטית בתקופת בחירות. גם האמירות המדיניות מחושבות, לפעמים גם ברמת המלה, ובעצת יועץ תקשורת ממולח מחו"ל או מהארץ. האם גם אז נוכל להימנע מלשרד?".

אם כן, היכן נכנס שיקול הדעת של העיתונאי?

אינם בבחינת התחלת מסע הבחירות בקריצה לציבור המסורתי, שממנו רוצה מרכזי לשאוב קולות? לירון דקל ולשלי יחיוביץ' אין ספק שמדובר בגימיק, ואין גם ספק שהוא מעניין דיו את הציבור כדי שידווח עליו בהרחבה בכלי התקשורת, הן בגלל האלמנט החדשותי שבו והן בגלל חשיבותו להבנת המועמד. גם הטריק של ח"כ מאיר שטרית היה מתוחכם למדי. במסווה של מסיבת-עיתונאים - לכאורה, אכסניה שגרתית, חשובה והגונה להעברת מסרים בעלי ערך חדשותי (התפטרות מתפקיד, מדיניות חדשה, הקמת מפלגה וכדו') - ניסה להרוויח זמן מיקרופון. שטרית היה מועמד במשך ימים מספר להחליף את יעקב גאמן בתפקיד שר האוצר עד הבחירות. כשמועד המינוי המתוכנן התקרב ונתניהו עיכב את החלטתו, הבין שטרית שסיכוייו להתמנות הולכים וקטנים וסכנת ההתבזות לפני הבחירות הפנימיות בליכוד גדלה. הוא לא הסתפק בהודעה פשוטה לעיתונאים על הסרת מועמדותו, והודיע מבעוד מועד על כינוס מסיבת-עיתונאים ב-13 בינואר בשעה 12 וחצי. שעת צהריים כזאת מאפשרת זמן די והותר לתוכניות האקטואליה של הבוקר ברדיו לפשפש במעשיו ובכוונותיו של שטרית.

בקול-ישראל הסתפקו בידיעה תמציתית במהדורת החדשות של תשע בבוקר: "גורמים בליכוד מסרו לכתבנו לענייני מפלגות, ירון דקל, כי שטרית יודיע בצהריים שהוא מסיר את מועמדותו לתפקיד". וכך אכן היה.

בגלי-צה"ל נפלו בפח. בשיחה בין רוזנבלום לכתב המדיני, רביב דרוקר, הפליגו השניים בהשערות על עתידו הפוליטי של שטרית. הם אמנם התחילו את השיחה בהערות כות הבדוקות (דרוקר: "מכל הבדיקות שערכנו... [הוא יגיד:] אני מודיע לראש הממשלה, אני לא מעוניין יותר בתפקיד..."), אבל מיד לאחר מכן הפליג הראיון אל מחוזות ה"נדמה לי":

רוזנבלום: "האם, לפי השיחות שעשית, מאיר שטרית עומד לרדת על ראש הממשלה?"

דרוקר: "תראה, הכוונה הראשונית היא לא, זאת אומרת מאיר שטרית אמנם לא פעם התגרה במרכאות בראש הממשלה... אבל אתה יודע, מאיר שטרית הוא אדם קל לשון ויכול להיות שבתוך מסיבת-העיתונאים הוא כועס מאוד על ראש הממשלה. יכול להיות שבתוך מסיבת-העיתונאים ייפלטו לו אמירות, אולי נתניהו מסוכן לישראל".

בהמשך השיחה, דרוקר מאשר כי הסיכויים ששטרית יעזוב את הליכוד קלושים, אבל ליתר ביטחון הוא מחליט להשאיר לו פתח רחב למדי: "בוא נאמר כך, מאיר שטרית לקח את האקדח שהיה מונח על השולחן והוא לאט לאט מכוון אותו לרקתו של נתניהו, היום זה בוא נאמר בגובה החזה, ואם נתניהו לא יקלוט

חגי סנדרסון

התפקיד שלנו הוא להעיר את ההערה הצינית הקטנה שלנו. להעמיד את הדברים על דיוקם ואף להדגיש שמדובר בהתנהלות שמו"ש שפעת מאוירת בחירות. למשל, כשהיים רמון יצא לעיתונאים והודיע שהוא נשאר בעבודה, אמרתי לירון דקל בשידור ש"סוף סוף נגאל"נו מהייסורים הפומביים של חיים רמון".

לא תמיד ניתן להבחין בגימיק; מידת השקיפות שלו משתנה בהתאם לעיתוי ולטבעיות שבה הוא מבוצע. מה מתוך טקסי הפרידה של יצחק מרדכי מתפקיד שר הביטחון היה התנהגות טבעית, ומה מהלך מתוכנן היטב בידי יועצי התקשורת שלו? האם קריאת פסוקי תהילים, תצלום ליד הכותל ונישוק זקנו של הרב עובדיה יוסף (הכל באופן פומבי, כמובן)

בחירות של ממש וחסך למתמודדת את מחיר רכישת שטח מודעות בעיתונים. הגדיל לעשות "מעריב", שמרח את תמונתה של רוזנבלום על פני שליש מעמודו הראשון תחת הכותרת "פנינה רוזנבלום בגדול".

שלי יחיוביץ', מגישת "הכל דיבורים" ברשת-ב', חושבת שלא יכולה להיות שום סיבה או תירוץ להציב את תמונתה של רוזנבלום בעמוד הראשון של עיתון, והיא משייכת את הפרסום למינה של המועמדת. "לדעתי, זאת הוכחה נוספת שהתקשורת מתייחסת לרוזנבלום באופן חצי פורנוגרפי. מצד אחד היא סיפור הצלחה, ולכן התקשורת מעריכה אותה. מצד שני, היא מקטלגת אותה כנערת העמוד האחרון - יחד עם התמונות של

את המסר מאיר שטרית לא סגר את הדלת בפני מפלגת המרכז". בפועל, מסיבת-העיתונאים התבררה כאירוע חסר חשיבות לחלוטין; שטרית רק הודיע בה כי החליט להסיר את מועמדותו לתפקיד שר האוצר. כצפוי, הוא הדגיש כי הליכוד הוא ביתו וכי אין בכוונתו לעבור למפלגה אחרת. הוא לא מתח על ביקורת על ראש הממשלה.

דרוקר אומר בדיעבד שהצעד של שטרית אינו בגדר גימיק, אלא יותר דרך שבה בחר כדי להתמודד עם המלכוד שלתוכו הכניס את עצמו. "הוא הצהיר שיתן תשובה [לאפשרות שנתניהו ימנה אותו לשר אוצר] בתוך שבוע, ולדעתי הצטער על האולטימטום הזה בדיעבד, ולכן כינס את מסיבת-העיתונאים כדי לפטור את עצמו ממצב מביך שבו מפרשים אותו כבלתי עקבי". על דיווחו אומר דרוקר כי שטרית אכן קל לשון: "התכוונתי ששטרית עשוי להיגרר לביקורת על נתניהו, כיוון שאין ספק שבטנו מלאה על ראש הממשלה. במלים 'נתניהו מסוכן לישראל' התכוונתי בהשאלה לדבריו של שחק".

האם האמירה, כאילו שטרית מפנה אקדח לעבר נתניהו באיום כי יפרוש אל מפלגת המרכז, התבססה על הערכה שלך, או על דברים ששטרית וסביבתו שידרו?

הפוליטיקאים לומדים כמה התקשורת מעוניינת ומתאימים את עצמם לצורכי הרייטינג שלה

היא התבססה על פניית מפלגת המרכז אליו ועל ההנחה שאם היה מידרדר למקום נמוך מאוד, נניח 20 ברשימת הליכוד, סביר להניח שאכן היה פורש מהתנועה.

דרך אחרת לייצר כותרות ללא הצדקה עיתונאית היא לרכב על גלי הכמיהה לאחדות העם. חתימה על אמנות בין מנהיגים, מפלגות, עדות ומחנות פוליטיים מצטלמת טוב, אבל נדמה שכוחן דהה במהלך הזמן והתקשורת מדווחת עליהן פחות בהרחבה מבעבר. בדרך-כלל, ערכן הממשי של האמנות אינו התנאי לפרסומן אלא חשיבות האישים החותמים עליהן. שתי אמנות מהזמן האחרון יכולות להמחיש זאת: פרופ' יולי תמיר שידכה בין אהוד ברק למנהיג המפד"ל, יצחק לוי, והשנייה ים חתמו על אמנה הקוראת להימנע מגילויי אלימות פיזית ומילולית במערכת הבחירות. סיעות ואישים אחרים לא הוזמנו למעמד החתימה. ימים אחדים לאחר מכן אספו ח"כ אפרים סנה וח"כ נוואף מצאלחה חברי מרכז ערבים ממפלגת העבודה, ראשי ערים ואישי ציבור, כדי לחתום על אמנה בין המפלגה לאוכלוסייה הערבית. האמנה של פרופ' תמיר זכתה לידועה קטנה ב"ידיעות אחרונות", וביהארץ" אף לתמונה, וכן הופיעה במהדורות החדשות של חמש עם גדי סוקניק ובמהדורות

החדשות של הערב. האמנה של סנה לא זכתה להיכלל בשום דיווח תקשורתי מחוץ לעיתוני המגזר הערבי, וקול-ישראל בערבית.

בחינה של תוכן האמנות מותירה את הרושם, שהאמנה של פרופ' תמיר היא, למעשה, גימיק חסר ערך. יצחק לוי ואהוד ברק אינם הגורמים להתלהטות מערכת הבחירות, ואם כבר, לברק עשויה להיות בעיה דווקא עם ש"ס ולא עם המפד"ל. נוסח האמנה הצהרתי וכולל סיסמאות בלבד ("אלימות היא אלימות", "אנו שוללים ומוקיעים אלימות והסתה מכל סוג וכדו"). לעומת זאת, האמנה של ח"כ סנה כוללת התחייבויות מפורשות של מפלגת העבודה אל המגזר הערבי: הכפלת תקציבי חינוך, הוספת מאות משרות, כולל משרות בשירות החוץ, הוספת 70 אלף שעות לימוד למערכת החינוך הערבית, והכרה ב-15 יישובים ערביים נוספים. למרות זאת, הגימיק של פרופ' תמיר עבר, והגימיק של ח"כ סנה - לא.

תוכניות החדשות של אחרי הצהריים, "חמש עם גדי סוקניק" ו"ערב חדש", מתאימות במיוחד להחדרת גימיקים לטלוויזיה. בניגוד למהדורות הערב הן קלילות יותר וצמאות לאלמנטים מגזיניים וצבעוניים. בניגוד לתוכניות הבוקר, הן זוכות לאחוזי צפייה גבוהים. גדי סוקניק אומר שצריך להכניס את

גם אלה עלולות להזיק למועמד. הדוגמה הבולטת ביותר היא של מיכה חריש, שדיגמן במערכת הבחירות הקודמת אל מול המצלמה שורה ארוכה של חליפות, ובסוף לא נבחר. דוגמה נוספת מהבחירות הקודמות היא זו של ח"כ גדעון שגיא, שחיפש גימיק להתבלט סוף סוף ויום נסיעה על אופנוע מירושלים לתל-אביב. אנחנו עשינו כתבה על הנסיעה ב"אולפן שישי", אבל לעגנו לו באופן מאוד בולט והכתבה גרמה לו נזק נוראי. לדעתי ביצענו את תפקידנו".

תוכניות הטוק-שואו לוקחות את נכונותם של המועמדים להיפתח צעד אחד קדימה ומנצלות אותה לצורכי הרייטינג שלהן. מראה חיים רמון משחק כדורגל-שולחן ב"פנתחים שבוע" של אמנון לוי אינו מפתיע. בתוכניתו של רפי רשף נפתחה בשבועות האחרונים מעין פינת "הפוליטיקאי המזמר", ובה מצעד של מועמדים המתייצבים על הבמה ומבצעים שיר פופולרי, בדרך-כלל בזיופים קשים. אברהם בורג, גימיקאי בולט כאמור, כבר ביצע את "דמעות" של אייל גולן וחגי מירום את "הולך אל הלא נודע" של דני סנדרסון, אפרופו נדידתו למפלגת המרכז.

בעוד שבתוכניות האקטואליה היוזמה לגיימיק באה לרוב מכיוונו של המועמד, הרי שבתוכניות האירות והבידור מיטשטשים התפקידים ומתקיים משא-ומתן של קח ותן בין ההפקה למועמד. ככל שתגדל נכונותו של המועמד (או יח"צנו) ללכת רחוק יותר, כך גדלים סיכוייו להיות מוזמן לתוכנית. שלי יחימוביץ' לא חושבת שצריך להחיל כללים שווים על תוכניות האקטואליה ותוכניות הבידור בכל הקשור להופעת פוליטיקאים: "צריך להפריד. שידור אחד ממופעיו של הרב בא-גד בתוכנית אקטואליה אינו תקין, אבל בתוכניות האירות מדובר בריקוד הדדי ואני לא רואה סיבה למה לא לאפשר להם ללכת עם נכונות הפוליטיקאים להשתתף. אין סיבה שאמנון לוי יוותר על מה שהפוליטיקאים מוכנים לתת לו".

התמונה המצטיירת היא אפוא של עיתונות הסבורה שעליה להתמסר לגימיקים של פוליטיקאים לפני בחירות, כשלכל היותר נותרת בפניה הברירה לחשוף את מניעיהם האמיתיים. כשאמנון אברמוביץ' דיווח ב"יומן" של הערוץ הראשון על פרשת אוזנה הוא סיפר על שיחה שקיים עם ח"כ דורון שמואלי, הפוליטיקאי הראשון שעניין את העיתונאי בן כספית בסיפור. "בסוף דבריו", סיפר אברמוביץ', "הוא שאל אותי, 'תגיד, זה יעזור לי בפריימריז'?" בדיעבד זה לא כל-כך עזר: שמואלי הגיע רק למקום ה-32 בדירוג הפנימי של הליכוד. ■

אבנר הופשטיין הוא עיתונאי

עבודת אלילים

למרות לקחי העבר, ממשיכים הסקרים למלא תפקיד מרכזי במערכת הבחירות. המפגש בינם לבין עיתונות בלתי אחראית עלול להיות קטלני

רב הבחירות הקודמות הזהיר פרופ' גבי יומן, מעל דפי "העין השביעית" (מרץ-אפריל '96), מפני פגיעתם של הסקרים ומהאובססיה ההולכת ומתגברת בתקשורת הישראלית ביחס אליהם. הוא אף פירט כמה כללי זהירות בהתייחסות אליהם: מה היה אחוז המסרבים לענות? כיצד פוצחו סרבנים אלו? האמנם המדגם מייצג? מי הזמין ומי ביצע את הסקר? מהו טווח המובהקות הסטטיסטית? ואלה רק חלק מהשאלות המתודולוגיות הסבוכות בסוגיה. כאשר בוחנים את חמשת השבועות הראשונים של מערכת הבחירות הנוכחית, נראה שדבר לא נלמד והמצב רק הולך ומחמיר. מדכא לחשוב על המצפה לנו בהמשך אם אלו פני הדברים כשעוד נותרו לנו חודשיים וחצי עד לבחירות.

אין לדעת מה צופן העתיד למפלגת המרכז, אך יש לקוות שלכל הפחות יתברר כי עשתה זמנו חסד בכל הנוגע לאופן התייחסות הציבור הרחב לתופעת הסקרים. סביר להניח שאותם 0.8% שהציבו את ציחוק מרדכי בראש יהפכו למיתולוגיה בכל הקשור להעמדת הסקרים

השבועות הראשונים של מערכת הבחירות. יתר על כן, קוראי "מע" ריב" התרגלו לעמוד ראשון הכולל, דרך קבע, ריבועים בשלל צבעים וגוונים המציגים את תמצית סקריו עבור אלו שאינם טורחים לקרוא את הניתוחים בעמודים הפנימיים של המוסף. "ידיעות אחרונות", לעומתו, הסתפק ברוב המקרים בהצגת הסקר ובניתוחים קצרים בהרבה בעמודים הפנימיים במוסף.

חמי שלו, מנתח הסקרים של "מעריב", בהתאמה לאובססיית הסקרים של עיתונו, הגדיל לעשות כאשר קבע כי "מע"תה... אי-אפשר יהיה לחיות בלעדיהם" ("מעריב", 25.12.98). חוקה עלינו ש"מעריב" לא קבע זאת סתם כך. יש להניח שהעיתון ערך סקר בין קוראיו והללו הבהירו בצורה נחרצת, שלא הסקרים הם פשוט אינם מסוגלים לחיות. אמור מעתה: יידעו להם קוראי "הארץ" כי הם קוראים עיתון שבמודע בחר להתעלם ממה שפשוט לא ניתן לחיות בלעדיו, וקוראי "ידיעות אחרונות" חיים רק בקושי. לא נותר לנו אלא להדגים עד כמה רעה פגיעתם של הסקרים בכלל, וכשהם מגיעים בצורות במערכת הבחירות בפרט.

1. שאלת היום

אחד הגורמים ליתרוננו הכמותי של "מעריב" על פני "ידיעות אחרונות" הוא בארגון סקר בין גולשי האינטרנט, שזוכה לכותרת "שאלת היום". הכינוי רומז, במידה מסוימת, לכך שכל יום יציג העיתון שאלה אחרת, אך למולם הרב של קוראיו הוא אינו עומד בציפיות וטוב שכך. יתרונה לכאורה של "שאלת היום" הוא ביכולתה להיות עדכנית במיוחד, ולהגיב על אירועים עכשוויים באופן מיידי. אבל מה לעשות, שקשה להמציא שאלות חדשות יום יום מבלי לחזור על הדברים. מכאן אולי מובן מדוע אין בכל יום שאלה חדשה למרות הכותרת המבטיחה אבל בכך אין כדי למנוע הצגת שאלות שבלשון המעטה ניתן להרהר על נחיצותן. לדוגמה: "האם צודק אמנון ליפקין-שחק בטענתו כי אנשים מחייכים היום פחות בגלל נתניהו?" ומדוע להסתפק בשאלה "מה צריכה להיות החלטתה של השרה לימור לבנת?" ומה לגבי תסרוקתה הרצויה?

במצב של תיקו פוליטי,

לסקרים עשויה להיות השפעה מכרעת על תוצאות הבחירות

בפינה המסויגת, הקטנה והנחבאת הראויה להם בכלל, ובתקופת בחירות בפרט. היטיב לבטא זאת פרופ' אשר אריאן שקבע כי "במדד של אבסורדים, זה אפילו יוצא מהסקאלה" ("הארץ", 25.1.99).

"מעריב" פותח באזהרה כי "הסקרים אינם אורים ותומים... אינם מנבאים את תוצאות הבחירות... ולמרות כל השיפורים והשכלולים, אין עדיין פענוח מלא ומדויק של אוכלוסיות מיוחדות... לכן כל התוצאות הן בעירבון מוגבל עד מאוד" ("מעריב", 25.12.98). אכן מלים כדורבנות. הקורא מצפה שהנה יבוא משפט המוחץ המבהיר ש"מעריב" בחר שלא להציף אותו באינספור סקרים. אבל שוד ושבר, הנה משפט הסיכום של האזהרה הנכונה כשמצעמה: "עכשיו, אחרי שהזהרנו כחוק, אפשר לגשת לעניין".

מהרגע שנודע על הקדמת הבחירות, בשבוע האחרון של דצמבר, פתח "מעריב" מבערים סטטיסטיים והמריא במהירות כשהוא נישא על רוחות חזקות של מספרים, שברי אחוזים וסיכויים. הוא הותיר הרחק מאחור את "ידיעות אחרונות". "הארץ" בחר במודע, ועל כך יבורך, שלא להיכנס לאותה תחרות שחסרונותיה מאפילים על יתרונותיה, אם בכלל יש כאלו.

מבחינה כמותית, ב-15 גליונות מתוך 31, הלעיט אותנו "מעריב" בסקרים שונים ומשונים שעל חלקם נעמוד בהמשך. "ידיעות אחרונות" היה מתון בהרבה וקוראיו זכו לסקרים רק בשמונה ימים בחמשת נות"

מפלגת העבודה במסגרת הראשון עם 62.4 אחוז (299 קולות מתוך 479, שהם כ-75% חברי כנסת), הליכוד (12.1%), מפלגת המרכז (8.46%), (38) מרץ (6.52%), (30) מפלגת העבודה (2.3%), (11) יחידים (1.67%), (8) על סך 1146 חברים ונציגי מפלגות וחברות 1.46 קולות וחת על בני בנין (1.25%), (6) המפ"ל, ש"ס, 3 קולות לכל אחת (0.6 אחוז) וישראל ישראלי (0.4 אחוז) וליברמן (0.4 אחוז) וקולות לכל מפלגה (0.4 אחוז) ואילו הנוצות מרכז, ישראל בעליה, ת"ש, גשר של דוד לוי ומפלגת עלה ירוק זכו בקול בודד כל אחת (0.2 אחוז) שבע סקסטות נמצאו מסולות 511 מצביעים השתתפו בהצבעה לראשות הממשלה ולרשימת לכנס.

מצביעה בקלפי של "מעריב" במסגרת חקירה

התוצאות המצטברות של הקלפיות הנודדות של מעריב בכת"ם, בתחילת הקהילה ובנבחרת

44.5%	36.7%	16.4%	2.1%
ברק	נתניהו	מרדכי	ביין

לרשימה לכנסת הצביעו 991 אנשים

1.0%	חרות	41.3%	עבודה
0.9%	מפ"ל	26.5%	ליכוד
0.9%	מולדת	11%	מפלגת המרכז
0.7%	ישראל בעליה	5.6%	ש"ס
0.6%	גשר	4.4%	מרץ
0.6%	יהדות התורה	1.6%	מפנה וזינוק
0.3%	צומח	1.2%	הימלאים
0.3%	הדמוקרטיה העובדת	1.2%	מפלגת העובדים
0.2%	הדרך השלישית	1.1%	ישראל ביתנו
0.1%	מימד		
0.1%	חוד"ש		
0.1%	עלה ירוק		
0.1%	(מתק לבן)		

עד

יש לו טבע למשק, למוש יטל לראות לי אפסיו להחלי אפסיו בקלפי הניסוח שיה למעלה מייצג כלות מות ח אילי משהיל, אכל לשפת חוליה יביס. שרוק ועיס - שאון דיעת שנתנה פעמים בשנת עכשיו כבר 0 שקל בחודש ח נקט בה ח וגם לא אבטת הנבחרת חק החיסום חלק היסוד העין קטנות, חלק כדי להבין מ שלנו זעם ל המחזית יביר כה את קולות לקלפי וישם

ברק מוביל נכון ל"מעריב" 18.2.99

אלילה, מינה צמח

להציג לו תוצאות מדומיינות של הבחירות לכנסת, ואחרי ההתשה הטלפונית יעבור לשאלות העוסקות בסיבוב השני. סביר להניח שרבים יטרקו את הטלפון, והמדגם מה יהיה עליו? "מעריב" אכן מבהיר לקוראיו "שהניסיון מלמד שאי-אפשר ללמוד הרבה משאלות הדנות במצבים היפותטיים. שאלות תיאורטיות אינן מניבות ממצאים ברורים". מכאן מובנת השאלה הבאה שהוא מציג: כיצד תצביע "אם יצחק מרדכי יפרוש מהמירוץ לראשות הממשלה, ומפלגת המרכז תקרא לבוחריה להצביע עבור אהוד ברק" ("מעריב", 29.1.99). הבחירות במרכז הליכוד הוכיחו את אמינותם המפוקפקת של הסקר רים, ובכל זאת המשיכו כלי התקשורת להסתמך עליהם לקראת הבחירות הפנימיות במפלגת העבודה. הפולחן הזה ממשיך גם לקראת הבחירות לכנסת ולראשות הממשלה, מבלי שעורכי הסקרים יידרשו לתת דין וחשבון על תחזיותיהם המוטעות, ומבלי שמפיקי תוכניות הטלוויזיה, ועורכי העיתונים המפרסמים סקרים, יעשו חשבון נפש. לסיכום הדברים, נניח לרגע שהעיתונות אכן התגברה על כל הבעי-ות המתודולוגיות והיא שומרת על האיזון וההתאמה בין נתונים לכותרות. בכל מקרה, הסקרים מכניסים למערכת הבחירות גורם העשוי להשפיע על ההתנהגות הפוליטית. לא מן הנמנע שסקרי '96 היו גורם להתגייסות מסיבית של בוחריו נתניהו לעומת תרדמה בקרב בוחריו פרס. בין אם האפקט של הסקרים הוא אפקט ה"עדר", שבו הולכים הבוחרים אחרי המנצח, ובין אם מדובר באפקט ה"אנדרדוג" המושך אותם לעבר המפסיד, מדובר בשיקולים זרים. שיקולים כגון עמדות פוליטיות, כישורי המועמדים וכיצד בזה נדחקים, בקרב חלק מהבוחרים, מפני ההשפעה המצטברת של הסקרים. במצב של תיקו פוליטי כמעט מוחלט, ייתכן שראש הממשלה יבחר כתוצאה מהשפעה מפורזת ובלתי עניינית של הסקרים. אמנם קשה להניח שהתקשו-רת תוותר עליהם, אך ניתן למזער את הנזק בסיקור הולם יותר ובהע-מתם בפינה הראויה להם. ■

ד"ר אשר כהן הוא מרצה במחלקה למדע המדינה וביחידה לעיתונאות וחקשורת באוניברסיטת בר-אילן

בכל פעם ש"מעריב" מציג את "שאלת היום", הוא מפרט לקוראיו המתוחים עד מאוד את התוצאות המצטברות של השאלות הקודמות. חשבון פשוט יוכיח שבועוד חודש, אם יהיו עקביים, יהפוך מדור קטנטן זה לעמוד שלם, שהרי לא ישאירו אותנו במתח מבלי לדעת את התשובות לכל אותן שאלות שחלקן הפכו לבלתי רלבנטיות עוד בטרם נכנס לאתר הגולש הראשון.

למותר לציין, שגולשי האינטרנט אפילו לא מתקרבים לכדי מדגם מייצג של כלל האוכלוסייה, התכונה הבסיסית הנדרשת מכל סקר. בכל מקרה, מעניין מאוד להחכים ולדעת שבין אלו שזמנם מאפשר להם לגלוש באינטרנט, ואף בחרו להיענות לאתגר של "מעריב", יש רוב מוחץ לאהוד ברק ונתניהו לא עולה לסיבוב שני. לעולים החד-שים, כמה מצער, "אין" אינטרנט, ואולי גם לא מחשבים...

2. תוצאות מול כותרות

אחד ההיבטים המעניינים בסיקור הסקרים הוא היחס בין התוצאות המוצגות לבין הכותרות המכריזות עליהן. היבט זה נוגע להגינותה של התקשורת כלפי המועמדים בכלל, ולהתאמה המתחייבת בין הנתונים לכותרות בפרט. חשיבות רבה נודעת לכותרות, כיוון שהללו נחרות בזכרונם של הקוראים והן נותרות בתודעתם זמן רב אחרי שהמספרים כבר נעלמו כלא היו. חשיבותן של הכותרות בכך שהצטברותן עלולה להשפיע על ההתנהגות הפוליטית, ועל כך נעמוד בסיכום הדברים. דוגמה להגינות ולאיוון הראוי מספק "מעריב" בכותרות המכריזות: "סיבוב ראשון: נתניהו מוביל" ולאחר מכן: "סיבוב שני: כולם מנצח-חים את נתניהו" ("מעריב", 7.1.99). "ידיעות אחרונות", לעומת זאת, מעדיף את השילוב הבא: "סיבוב ראשון: שחק לוקח בעיקר מברק", ומיד אחר-כך: "סיבוב שני: כולם מנצחים את נתניהו" ("ידיעות אחרונות", 25.12.98). האם זו רק יד המקרה שהעיתון מעדיף שלא להשתמש בכותרות העלולות, חס ושלום, לעשות חסד עם נתניהו? מבחינת הכותרות בשני העיתונים עולה שהם אינם ששים לבחור בניסוח העלול לתמוך בנתניהו, ונוטות להדגיש כל מיני ואריאציות המצביעות על כשלונו.

דוגמה מאלפת נוספת לכך היא התייחסותו של "מעריב" ליצחק מרדכי: בגוף הניתוח נמצא את הכותרת "מרדכי על הגובה", לא פחות ולא יותר, ובעמוד הראשון "יתרון למרדכי בסיבוב השני" ("מעריב", 29.1.99). אכן אין להכחיש שמרדכי, בהשוואה לאהוד ברק, וזכה בסקר רים לניצחון ברור על נתניהו בסיבוב השני. אלא שנתורה בעיה קטנטנה שאין לה זכר בכותרות: מרדכי, כמה פשוט, לא עולה לסי-בוב שני ואין בנמצא ולו סקר אחד המעיד על אפשרות כזאת. כיון שהסקרים אינם אלא חלק ממדור השעשועים בעיתונים, לא נותר אלא לסכם את הדברים כפי שבאו לידי ביטוי קולע וממצה ב"חרשות" של "החרצופים" (31.1.99): "כיון שלמרדכי אין סיכוי לעבור לסיבוב שני, תדרוש מפלגת המרכז לקיים קודם כל את הסי-בוב השני".

3. לאן נעלמו הבחירות לכנסת

כדאי להזכיר לעובדי אלילי הסקרים שהבחירות הקרובות אינן רק לראשות הממשלה. כן, כן, יש גם בחירות לכנסת. אמנם ידועה זה מכבר חשיבותן של הבחירות לראשות הממשלה, אך גם לכנסת ולח-לוקת הכוחות בתוכה נותרה מעט חשיבות. מדהים לראות כיצד השתלטו הבחירות לראשות הממשלה ודחקו את הבחירות לכנסת כמעט עד כדי היעלמות בסקרים. כל המתיימרים לתת לנו תמונת מצב של הסיבוב השני, מתעלמים מכך שלתוצאות הבחירות לכנסת יש משמעות נרחבת בשיקולי הבוחרים. הם יצביעו כשתמונת יחסי הכוחות בכנסת ברורה וסופית.

לסיקורים אין שום אפשרות מעשית לבצע סקר מסוג זה, וכבר כאן ניתן לראות את מוגבלותם הרבה של הסקרים. נקל לדמיין את האזרה המסכן, שגורלו נחרץ לשמש חלק מהמדגם, כאשר הסיקר החביב ינסה

כמה שיותר פשוט

קראת הבחירות של '96 יצא מטה ההסברה של הליכוד בסיסמה שהדהימה את מפלגת העבודה: "פרס יחלק את ירושלים". קברניטי מפלגת העבודה, ושמעון פרס בראשם, עמדו אובדי עצות נוכח העובדה שסיסמה, שנתפסה על-ידם כמופר-כת מן היסוד, עמדה עד מהרה במרכז מערכת הבחירות. ההיגיון העומד מאחורי סיסמה זו הוא פשוט, ובכל הנוגע למפלגת העבודה גם קטלני. אם פרס יחלק את ירושלים, ששלמותה נמצאת בקונסנזוס כמעט מלא בקרב המצביעים היהודים, קל וחומר שהוא יעשה ויתור-ריים מרחיקי לכת בכל נושא העומד במחלוקת בין ישראל ובין הפלסטינים. אבל הרי מדיניותו של פרס שומרת על ירושלים לא פחות מוזה של הליכוד, טענו קברניטי העבודה, ופרס בכלל לא מתכוון לעשות ויתורים בירושלים, הוסיפו. מבחינת מטה ההסברה של הליכוד, תגובות מסוג זה היוו הצלחה. כי ברגע שעל סדר-היום של מערכת הבחירות ניצב ויכוח על השאלה אם פרס יחלק את ירושלים, השיגו יוצרי הסיסמה את מבוקשם.

הסיסמה "פרס יחלק את ירושלים" סימנה את כללי המשחק במערכת ההסברה בתקופת בחירות: מסרים פשוטים וקצרים, שאמורים להתאים את סדר-היום של מערכת הבחירות לנוחיות המפלגה או המתמודד שלמענם נוצרו. ומי שלא הבין את הכללים החדשים - הפסיד.

מאז ומתמיד לוו מערכות בחירות בישראל בסיסמאות. למען האמת, סיסמאות הבחירות של פעם לא נופלות מאלה של היום. סיסמאות מפורסמות כמו "מספיק ודי בשלטון מפא"י" של "הציונים הכלליים" בבחירות של 1951, או סיסמת הבחירות של מפא"י מ-1959, "הגידו כן לזקן", טובות ממש כמו הסיסמאות העכשוויות. אולם בעוד שבעבר היו הסיסמאות מעין "תבלין" או "תוסף" לפעילות ולהידברות שנותבו בעיקר על-ידי המפלגות, כללי המשחק של המערכת הפוליטית היום שונים לחלוטין. השינויים העמוקים שחלו בחברה הישראלית, יחד עם גורמים כמו הבחירה הישירה לראשות הממשלה, תמורות במפת התקשורת והשתרשות תרבות שלטון חדשה בשנים האחרונות, הביאו לכך שפעילות פוליטית ענפה מתקיימת בעיקרה במרחב התקשורתי. במלים אחרות, דומה כי בשנים האחרונות מדיניות צריכה להצטלם טוב, לא פחות מאשר להביא לתוצאות טובות בשטח. אחד הסממנים לכללי המשחק החדשים הוא התפקיד המרכזי של סיסמאות בחירות. עיקר החידוש טמון בכך שהסיסמאות כיום אינן פועלות עוד בשולי מערכת הבחירות, אלא הן מהוות גורם מרכזי שנועד להתאים את סדר-היום של מערכת הבחירות לנוחות המתמודדים. כך יכול להיווצר מצב שבו סדר-היום אינו מבוסס על מאבק בין תפיסות עולם, על תוכניות לעתיד או על מידע עובדתי כלשהו, אלא על מסרים של סיסמאות. מערכת בחירות ארוכה כל-כך כמו זו הנוכחית מאפשר להביא לביטוי ביתר שאת את הכוח הגלום במבנה המיוחד של סיסמאות פוליטיות. הסיסמה היא, למעשה, טקסט קצר שעומד בפני עצמו ונושא מגוון של מסרים גלויים ומובלעים. מרבית הסיסמאות מבוססות על תבניות פואטיות קליטות, שמטרתן ללכוד את תשומת הלב של הקהל, וכך לגרום לו להפנים את המסרים שלהן. סיסמאות עושות שימוש רב בקונטרסיות ובאסוציאציות. כך נוצר הרושם שהמסרים של הסיסמה מועגנים בהקשרים חברתיים ותרבותיים, זאת מבלי לבסס אותם, בהכרח, על מידע עובדתי. מערכת בחירות ארוכה מאפשרת לסיסמאות להתחרות בהצלחה במידע עובדתי, תוך יצירת בלבול בין "מציאות" של סיסמאות, ובין מציאות המתבססת על אינפורמציה עובדתית.

מאז התחלטה על הקדמת הבחירות הפכו הסיסמאות לחלק בלתי נפרד מחיינו. בקרוב הן "יעטרו" כמעט כל אובייקט בר-הדבקה, ומעל רוב שלטי הפרסום יתנוסס בגאווה מבט נוקב ובוטח של יו"ר מפלגה כשלצדו סיסמה מוחצת. הסיסמאות מגיעות לציבור גם דרך אמצעי התקשורת, בעיקר על-ידי דיווחים הנעשים במסגרת סיקור חדשותי של מערכת הבחירות. אמצעי נוסף להפצת סיסמאות הוא ראיונות של פוליטיקאים לתקשורת. ככל שמתקרב מועד הבחירות הופכים ראיונות אלה לקולאז' של סיסמאות, שבאמצעותן יכולים אפילו פוליטיקאים עילגים להצטייר כרטוריקנים רוטים.

•••

עיון בסיסמאות של תחילת מערכת הבחירות יכול ללמד על האופן שבו הופנם הפוטנציאל העצום הגלום בסיסמאות מוצלחות. מטה ההסברה של מפלגת העבודה החל את מערכת הבחירות בקמפיין שנועד להציג סדרי עדיפויות חדשים בהקצאת המשאבים של המדינה. הקמפיין מתבסס על סיסמאות כמו "מקומות עבודה לפני התחלואה" ות", "חינוך לפני התחלואות" ו"מקומות עבודה לפני כסף לישיבות", כשלידן מופיעה תמונתו של אהוד ברק. סיסמאות אלה וסיסמאות נוספות נועדו להעמיד את ההקשר החברתי במוקד מערכת הבחירות. הן כתובות בצבעי דגל הלאום - כחול ולבן, כדי שלא יהיו ספקות בדבר הקשר בין ברק והעבודה לבין המדינה והדגל. צמד הסיסמאות: "נתניהו נכנע לחרדים ולמתנחלים קיצונים" ו"ברק נלחם למען ישראל" כולל כבר מסר מורכב יותר. דומה כי מפלגת העבודה מנסה ליצור מעין אלטרנטיבה ל"מחנה הלאומי" בדוגמת "מחנה ישראלי", או בשמו הרשמי "ישראל אחת". התקבולת שנוצרת מצמד הסיסמאות בולטת לעין: מצד אחד מתואר נתניהו כמי ש"נכנע", ומצד שני מתואר ברק כמי ש"נלחם", מה שמעורר קונטרסיות לעברו הצבאי. ההקבלה השנייה היא בעייתית הרבה יותר. מצד אחד עומדים המתנחלים והקיצונים, ומצד שני עומדת ישראל. כל זה מוצג בהקשר סמנטי של מלחמה. כאן נשאלת השאלה, במי נלחמים? אם הכוונה לאותה מלחמה שבה הפסיד או "נכנע" נתניהו, כי אז נובע מכך שישראל, וברק בראשה, נלחמת כנגד החרדים והמתנחלים הקיצונים. פרשנות מסוג זה מעמידה באור בעייתי למדי לא רק את הטענות של מפלגת העבודה נגד נתניהו על כך שהוא יוצר פילוג בעם, אלא את עצם היומרה לדבר בשם "ישראל אחת", שכן גם חרדים וגם מתנחלים קיצונים הם חלק מישראל. סביר להניח שזו לא היתה הכוונה המוצהרת של מפלגת העבודה, ושפרשנות כזו היא רק תוצר לוואי של האסטרטגיה שבאמצעותה נעשה ניסיון ליצור את המחנה. זו אסטרטגיה גיה המבוססת על הגדרת הקבוצה מתוך מאבק בקבוצות אחרות. לקראת הבחירות של '92 עשה הליכוד שימוש בסיסמה: "ליכוד אחד גדול מול כל השמאל", המבוססת על אסטרטגיה דומה לגיבוש מחנה, רק שבמקרה זה היא מתבססת על התייחסות שלילית ל"שמאל". כמובן ששימוש באסטרטגיה כזו חוטא לעצם הכוונה ליצור מחנה "לאומי" או מחנה "ישראל אחת".

•••

הקמפיין של ברק מלווה גם בסיסמאות מסוג שונה. מדובר בסיסמאות כמו "יש תקווה עם ברק" ו"יהיה ברק יהיה טוב", שמטרתן ליצור הלך רוח חיובי כלפי ברק. אין בהן חידוש אינפורמטיבי רב והן לא מצביעות על קו מדיניות כלשהו. הן גם לא מתייחסות לאופן שבו ייווצר הקשר בין ברק לבין ה"טוב" או למהות ה"תקווה". במקרה זה נעשה שימוש בהכוונה של קונטרסיות ואסוציאציות, המעגנות את הלכי הרוח של הסיסמאות בהקשרים חברתיים ותרבותיים. הסיסמה הראשונה יוצרת קשר בין ברק ובין המטען החיובי של ה"תקווה", המזוהה עם העם היהודי ועם הרעיון הציוני. הסיסמה השנייה מנסה לקשור את ברק לאמרה השגורה "יהיה טוב", ולהתנות את ה"טוב" בהיבחרות ברק לשלטון.

בכל הנוגע למפלגת המרכז, דומה ששלבי ההתארגנות עדיין מעכבים גיבוש של קמפיין מאורגן. זה לא מנע ממנה לצאת עם סיסמה

האסטרטגיים של ישראל. המישור השני, המובלע, נגזר מכך שצמד המלים "הליכוד ישמור" מופנה נגד ברק ה"אדום", ש"ימסור". כשם שנהגים לומר "אלוהים ישמור" כשמדובר על סכנות ועל תחלואים נוראיים, אומרת הסיסמה "הליכוד ישמור", כשמדובר בברק.

סיסמה נוספת של הליכוד: "נתניהו. מנהיג חזק לעם חזק" מהווה, מבחינת הליכוד, הצלחה גדולה יותר, לפחות בכל הנוגע להדירה אל השיח התקשורתי. סיסמה זו היא דוגמה לאופן שבו סיסמאות יכולות לא רק לקבוע סדר-יום ציבורי, אלא כאילו לצפות אותו מראש ולנצח לו לחידוד המסרים שלהן. הסיסמה עמדה מיד במרכז דיון ציבורי וביי-קורות רבות הושמעו נגדה. אולם בעוד שבאופן טבעי דעך הדיון הציבורי, תמונתו של נתניהו עדיין מתנוססת כשדגל הלאום מאחוריה ומלות הסיסמה מתחזקות. זוהי הוכחה נוספת, לפי ההיגיון האמוציונלי של סיסמאות בחירות, לכך של"עם החזק" יש "מנהיג חזק". כי למרות כל הביקורות, ה"לילות" וה"בכינויות" של השמאל, ה"מנהיג החזק" של ה"עם החזק" עדיין ניצב איתן לצד סיסמתו. אגב, לצורך העניין, זה ממש לא חשוב שהעמידה האיתנה מתרחשת על גבי כרוה דו-ממדית המודבקת על אוטובוס נוסע.

מערכת בחירות עתירת סיסמאות מעמיידה את התקשורת בפני דילמה קשה. מצד אחד, תפקידה לדווח על סיסמאות הבחירות ובמידת הצורך גם לבקר אותן. כך, למשל, אסור לתקשורת להפגין אדישות נוכח סיסמה היוצרת זהות בין "מנהיג", "עם" ו"כוח". מצד שני, עצם העיסוק התקשורתי בסיסמאות עלול לשחק לידיים של כותביהן ולהיות מנוצל על-ידי הפוליטיקאים.

קשה למצוא פתרון קסמים לדילמה מורכבת זו, אולם קל מאוד לזהות כשלו-נות של התקשורת בהתמודדות עמה. כותרות המבוססות על פרפרזה של סיסמאות, פנייה מוגזמת של התקשורת לפוליטיקאים ולדוברים מפלגתיים כדי להסביר ולפרש את הסיסמאות שלהם ומתן בולטות יתר לסיסמאות במסגרת דיווח על מערכת הבחירות על חשבון בירור נוקב של עמדות, הם רק חלק מהדרכים שבהן עלולה התקשורת להפיץ סיסמאות גם אם אין זו כוונתה. נדמה שפתרונות אפשריים לדילמה זו צריכים להתבסס על ההבנה, כי כותן של הסיסמאות טמון בעצם יכולתן להשפיע על סדר-היום של מערכת הבחירות ואף לעצב אותן, זאת מבלי להציג בהכרח עמדות או להתבסס על אינפורמציה עובדתית. בהקשר זה יכולה התקשורת להציג את הסתירות הפנימיות ואת המניפולטיביות המאפיינת חלק מסיסמאות הבחירות. טיפול תקשורתי בסיסמאות יכול להתבסס גם על הבלטה של אינפורמציה עובדתית, הסותרת מסרים הקיימים בסיסמאות, כפי שנעשה בחלק מהמאמרים הפובליציסטיים בעיתונות הכתובה.

בכל מקרה, צריך לקחת בחשבון שבמערכת בחירות כל-כך ארוכה הוירטואלי של הסיסמאות יכול לגבור על זיכרון היסטורי של עובדות. זו הסיבה שהמפלגות משלמות סכומי כסף גבוהים כל-כך לאנשי פרסום ושיווק. אלה אמורים לעגן בשבילים "מציאותיים" שהיו נוחות להם כדי לזכות בבחירות. הם אמורים להחדיר לתקשורת "אמיתות לכאורה", "אמיתות למחצה" ואף "פסבדו אמיתות", הכל כדי לסייע למעסיק שלהם לנצח בבחירות. ■

שאלו שנהגו הוא דוקטורנט בחוג למדע המדינה באוניברסיטה העברית ומרכז פרויקט המתחמים בוועדות הכנסת של המכון הישראלי לדמוקרטיה

ראשונה: "שמים את המדינה במרכז". כדי שלא יהיו ספקות בדבר היותה חלק מ"הטובים והלאומיים" גם סיסמה זו כתובה ככחול על רקע לבן. השימוש בביטוי "שמים" מרמז על הפעולה שבאמצעותה תמוקם המדינה ב"מרכז" - "שמים" את הפתק של המפלגה ושל מועמדה לראשות הממשלה בקלפי.

בעוד שמפלגת המרכז נמצאת עדיין בשלבי התארגנות, והסיסמאות של העבודה וברק מבליעות בתוכן פרשנויות שאינן עולות בקנה אחד עם הקו הרשמי והגלוי של הקמפיין, פתח הליכוד את הקמפיין שלו בסיסמה פשוטה ומתוחכמת כאחד, שאינה סותרת את עצמה: "ברק ימסור - הליכוד ישמור". בדומה לסיסמה "פרס יחלק את ירושלים", גם סיסמה זו מבוססת על קביעה מוחלטת של העתיד להתרחש, אם הליכוד ונתניהו לא ינצחו בבחירות, רק שבמקרה זה היריב הוא ברק ולא פרס. שתי הסיסמאות הללו של הליכוד מייחסות לפרס ולברק מעשה אקטיבי עתידי של חלוקה ומסירה. היתרון הגלום בקביעות עתידניות כאלה נובע מהיעדר כלים לבקר אותן, שכן הן מדברות על העתיד. באופן טבעי, מועמד שהופנו נגדו טענות אלה יטען שמדובר בהכפשה, בשקר או אפילו בעלילה. סביר להניח שלכך בדיוק ממת-

נים היום במטה ההסברה של הליכוד ושל נתניהו. כי ברגע שמתחיל ויכוח על השאלה אם ברק ימסור, ואת מה הוא ימסור, הרי שהסיסמה שלהם חדרה לשיח הפוליטי והתקשורתי וקבעה את סדר-היום הנוה ביותר מבחינתם. במלים אחרות, ויכוח כזה יביא לכך שהמסרים של הסיסמה יחצו את הגבול המפריד בין מודעו[ן] פרסום בעיתון וכרזות רחוב, לבין כתבות חדשותיות של סיקור מערכת הבחירות. סדר-יום ציבורי שיושפע מסיסמת הבחירות "ברק ימסור - הליכוד ישמור", יכוון את קהל הבוחרים לערוך חיבור בין ברק ובין הביטוי "ימסור", הכתובים על רקע צבע אדום. הקונוטציות השליליות העולות מהביטוי "ימסור", והעובדה שהאדום הוא צבע הדם המסמל סכנה, תורמות לאפקט השלילי שהסיסמה אמורה ליצור לברק. כמובן שהאדום משמש גם כהתרסה כלפי ברק על היותו "שמאלני". מול הקונוטציות השליליות שהסיסמה מפנה כנגד ברק, ניצב בסיסמה של הליכוד, בצבעי כחול לבן, המסר המרגיע: "הליכוד ישמור". צמד מלים זה יכול לעורר קונוטציה לביטוי "אלוהים ישמור". כך פועלת הסיסמה בשני מישורים: במישור הגלוי, היא מאפשרת לקהל להשלים את הסיסמה ולחשוב בעצמו על אותם דברים שעליהם ישמור הליכוד, כשבאופן טבעי עולות קונוטציות של שמירה על חלקי מולדת ועל הנכסים

סימנים מברשי רע

אגודת "לדעת": ערוצי הטלוויזיה מעדיפים את מפלגת המרכז על חשבון מפלגת העבודה

במעט אין חולק על כך שהתקשורת הישראלית נכשלה במערכת הבחירות של '96, הכשל היה מערכתית. היא התגייסה למען שמעון פרס, ונכשלה, היא הפרה באופן גס את החוק ואת כללי האתיקה ובכך פגעה בראש ובראשונה באמינותה ובשמה הטוב. אחרי הבחירות היא הכתה על חטא. היא הודתה בטעויות. השאלות המרכזיות שנדון בהן במאמר זה הן: האם באמת נלמד הלקח? האם יש כיום סימנים לשיפור המצב ולשמירה איתנה יותר על כללי העיתונות הטובה והאתית, או שמא צפויה לנו שוב מערכת בחירות אשר בה העיתונות מתגייסת לצד אחד של המפה הפוליטית?

אין ספק שהתקשורת לא נתתה חסד לראש הממשלה לאורך כהונתו. די אם נזכיר שהסתייגו בו האשמות שווא, כאילו אימץ לעצמו בעבר זהות של אורח אמריקאי ששמו או. סליבאן, האשמה שהופרכה לחלוטין, ואת הטענות כלפיו בעניין פתיחת המנהרות, פרשת בר-און-חברון, פרשת משעל ורק לאחרונה באישור תקציב המדינה וכלכלת בחירות. העוינות של התקשורת הישראלית לראש הממשלה סוכמה לאחרונה על-ידי שלי יחימוביץ' כך: "התקשורת לא רוצה את בני-מין נתניהו. התקשורת מאוד מסומנת פוליטית והיא תעבוד נגד ביבי" ("עובדה", 23.12.98). ומחרת-מחזיק אחריה טומי לפיד: "רוב העיתונות איים קשרו קשר עם האופוזיציה כדי להפיל את הממשלה" (גלי-צה"ל, 26.1.99).

נתוני הפתיחה אינם טובים. לכאורה, יש כמה סימנים מעודדים המורים על כך שאולי לקח מסוים נלמד ממערכת הבחירות הקודמת. בניגוד לתוכנית "פופוליטיקה", שהעדיפה בצורה שיטתית בשנים '95-'96 את השמאל ונתנה לנבחרת במה רחבה, הרי היום התוכנית "פוליטיקה" מאוזנת יותר, ומורגש מאמץ להקפיד על מתן במה שווה למועמדים שונים, למרות שעדיין מר בגין מופלה לרעה בתוכנית זו.

ולמרות זאת, הלקח הממשי לא נלמד. בדיקה של הופעות הפוליטיקאים בתקשורת בחודשים האחרונים מורה על העדפה מדאיגה לטובת מפלגת המרכז על חשבון מפלגת העבודה. בטבלה שלהלן מפורטות מספר ההופעות של שני האישים המובילים בליכוד, בעבודה ובמפלגת המרכז בתוכניות החדשות והאקטואליה של הערוץ הראשון והשני. הוספנו לטבלה גם את מספר הופעותיו של המועמד בני בגין. ראש הממשלה ושר הביטחון מופיעים יותר מהשאר, אך יש לקחת בחשבון את היתרון הטבעי הניתן לכל ממשלה מכהנת. לא כן כאשר משווים בין יצחק מרדכי לאהוד ברק. התקשורת כנראה החליטה גם שבני בגין איננו מועמד רציני, ולכן היא מתעלמת ממנו.

לאחרונה טען ארגון "קשב" שרשות-השידור מעדיפה את ראש הממשלה. בדיקה שלנו מורה שיחס התקשורת לראש הממשלה ולמפלגות הקואליציה בתקופה שקדמה למערכת הבחירות הנוכחית דומה ליחסה המקובל למפלגות השלטון. כך, למשל, בתקופה שבין 1.11.98 ו-20.12.98 מופיע ראש הממשלה 49 פעמים וראש האופוזיציה 26

פעמים. בתקופה זו מופיעים נציגי הקואליציה 327 פעמים לעומת 226 הופעות של נציגי האופוזיציה. כהשוואה, בין 1.1.96 ל-29.3.96 מופיע ראש הממשלה פרס 131 פעמים בשני הערוצים יחד, ואילו מר נתניהו 98 פעמים. נציגי הקואליציה המובילים דאז מופיעים בתקופה זו 540 פעמים לעומת 228 הופעות של האופוזיציה. כלומר, מפלגות השלטון זוכות בימים כתיקונם לחשיפה של כמעט כפליים לעומת האופוזיציה. בדיקות "לדעת" העלו שיחס זה היה קיים גם בתקופת ממשלת שמיר.

אך התיאור אינו מתמצה במספרים יבשים. כפי שראינו בעבר, קיימת קורלציה די מובהקת בין מספר ההופעות ובין אורך ההופעות. אך אין קורלציה בין המספרים ובין תוכן ההופעה והתייחסות המראיינים למראייניהם. האם יצליחו המראיינים והפרשנים הפוליטים להתעלות על העדפותיהם הפוליטיות הפרטיות ולגלות יחס שווה לכולם? הסימנים מדאיגים. כאשר בכירי המראיינים והפרשנים - דליה יאירי, ירון דקל ואחרים - מצהירים בגלוי כי המצע לא חשוב במערכת הבחירות אלא האישיות, והדברים נאמרים סמוך מאוד להופעת מפלגת המרכז, נוצרת תחושה לא נוחה של ניסיון לטייח את העובדה שהובעה כראוי בתוכנית "החציפים", שלמפלגת המרכז אין מצע מוגדר.

דן שילון מפר, לדעתנו, את החוק בשיטתיות ובגלוי, מנצל את הבמה שניתנה לו כדי להביע את דעתו האישית, בלי שניתנת זכות תגובה למושאי דבריו ובלו שמגוון הדעות בציבור זוכה לייצוג הולם בתוכניתו. כל הנסיונות שעשינו לעצור את התופעה הזו לא הועילו. לפני מערכת הבחירות של '96 שונה חוק הבחירות. במקום לאסור את שידורדבריהם ודיוקניהם של המתמודדים 30 יום לפני הבחירות, קוצרה התקופה ל-21 יום במערכת הבחירות של '96, והאיסור בוטל לחלוטין למערכות בחירות עתידיות. נסיונות

"לדעת" לבטל את ההוראה החדשה נכשלו. האם במצב זה תצליח התקשורת המשודרת להתעלות על עצמה?

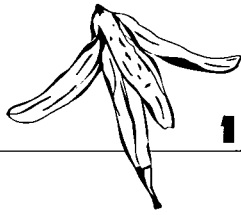
תופעה שלילית נוספת היא המרדף אחר הרייטינג. כך, לדוגמה, נסים משעל וישראל סגל מפרסמים שבוע לפני הבחירות המקדימות בליכוד סקר שטורף את הקלפים למספר רב של מועמדים. גם אם נניח שהסקר משקף את האמת - ויש הסבורים שהסקר היה בלתי מקצועי - הרי שפרסומו מהווה התערבות במערכת הבחירות, התערבות שאסורה, למשל, בצרפת. משעל מתעלם מהשגות אלו; בעיניו חשוב שיצר את ההד הרצוי לתוכניתו. האם נלקחה בחשבון העובדה שהד כזה יוצר הטיה בלתי צודקת כלפי מועמדים אחרים?

לסיכום, בשלב זה נראה כי התקשורת מעדיפה את מפלגת המרכז על חשבון מפלגת העבודה. מפלגות הקואליציה אינן זוכות להעדפת-יתר לעומת שנים עברו, ה"עליהום" על נתניהו נמשך וקיימת התעלמות שיטתית ממועמדותו של מר בגין לראשות הממשלה. המערבולת של העדפות אישיות, לחצים פוליטיים, לחצים כלכליים ושיקולי רייטינג עלולה לפגוע בצורה אנושה במערכת הבחירות הארוכה שאנו עומדים בפניה. יידרשו התעלות מקצועית ופיקוח קפדני כדי לשמור על אמינות הדיווחים בתקופת הבחירות ולהבטיח בכך מרכיב בסיסי של הליכות הדמוקרטיה - מתן אפשרות שווה למתמודדים להציג את עצמם בפני הבוחר. שוויון ההזדמנויות יישמר רק אם רשויות התקשורת יפקחו בקפדנות על הנעשה בהם ויענישו את העבריניים כראוי. נסיון העבר מלמד כי רצונם הטוב של העורכים, השדרים, המראיינים והכתבים, או שאינם קיים או שאיננו עומד בפני הלחצים.

כפי שסיכמו חז"ל, אלמלא מורא מלכות, איש את רעהו חיים בלעו. ■
פרופ' אלי פולק הוא יו"ר האגודה לזכות הציבור לדעת.
ישראל מידד הוא מנכ"ל האגודה

הופעות בתקשורת של פוליטיקאים מובילים בשני ערוצי הטלוויזיה בתקופה 30.1.99-22:

שם	מס' הופעות
בנימין נתניהו	30
יצחק מרדכי	26
משה ארנס	18
אמנון שחק	16
אהוד ברק	14
חיים רמון	10
בנימין בגין	5

טל בשן

החטא ועונשו

ימים הרחוקים של תחילת שנות השמונים, בעודי בוגרת אוניברסיטה טרייה ועורכת בדימוס של עיתון הסטודנטים "פי האתון", רצייתי מאוד להיות עיתונאית - אני כבר לא זוכרת למה. אולי מפני שזה המקצוע היחיד שהיכרתי - שני הורי היו עיתונאים, מה שהיה אמור להוביל אותי דווקא להתרחק מעיתונאות כמו מאש, אבל כנראה שבמקרים מסוימים גנטיקה גוברת על היגיון. כבר שימשתי כעורכת בפועל של מקומון "מעריב" הירושלמי דאז, מקושרת היטב לשטח (בבית לימדו אותי שמוכרחים להתחיל מלמטה), עם שאיפות ברורות לכיוון של כתיבה, כאשר קיבלתי "טיפ" יקר ערך

מוקדמת. ובכל זאת, מצאתי את עצמי ניגשת לברגמן בפיק ברכיים, מציגה את עצמי, ושואלת אם אפשר להחליף איתה כמה מלים. "sure", ענתה לי ברגמן במפתיע, שילבה את זרועה בזרועי, והובי" לה אותי לאחד השולחנות בלובי. אשה נחמדה שכמותה.

שאלתי וכבר אינני זוכרת מה היא ענתה לי, אבל היתה שיחה, היו שאלות ותשובות שרשמתי, ובסיומה קמתי, ודאי סמוקה ונרגשת, ממרתת למערכת להעביר את ההישג הלא ייאמן שלי. "ואל תשכחי לכתוב שהיא היתה אשתו של אינגמר ברגמן", זרק לי הכתב לענייני גי קולנוע של העיתון המתחרה עצה ידידותית.

שמעתי - וכתבתי. הראיון הקצר שלי עם ברגמן הופיע למחרת בהבלטה, בעמוד האחורי של "מעריב". זה היה הפרסום הראשון שלי בעיתון הארצי. זה היה יכול להיחשב הישג נאה של כתבת צעירה ואל-מונית, אלמלא הפשלה: אינגריד ברגמן מעולם לא היתה נשואה לאי-נגמר ברגמן. היא היתה נשואה לרוברטו רוסליני, פרט שכל מי שמבין מעט בקולנוע יודע, כפי שטרם להבהיר לי למחרת בנויפה אחד העור-

כים הבכירים בעיתון. לא עלה בדעתי אפילו לתהות כיצד זה לא תפס אף עורך בדיסק את הטעות ההיא. חידה עגומה שפתרונה היחיד הוא שלעולם אין לסמוך על העורכים שיתקדו נו לך את הטעויות. הייתי צעירה, הייתי מתחילה, ותחושת ההישג התחלפה בבושה צורבת (וקצת חסרת פרופורציות), שליוותה אותי חודשים ארוכים. מצד שני, העובדה שה"סקופ" הראשון שלי היה גם הפשלה הרא-שונה שלי היתה לקח יעיל מאוד.

אינני יודעת אם לעיתונאים מתחילים יש אלוהים (לפי המצב בשטח נראה לי שלא), אך אם הוא ישנו - נראה שהוא דאג ללמד אותי כמה שיעורים שהפנמתי היטב, והיום אני מעבירה אותם הלאה, לסטודנטים לתקשורת: ראשית - לבדוק, לבדוק ושוב לבדוק; לא להתבייש להתקשר שוב, לא להתעצל לפתוח ספר, או להטריד שוב את הארכיון. שנית - לא לסמוך על עורכים שיצילו אותך מפשלות

איור: רותו מרון

מאשת יחסי-הציבור של מלון "המלך דוד": אינגריד ברגמן, השחקנית הנודעת, נמצאת במלון "אינקוגניטו", בלי פרסום ויחסי-ציבור, בהכנות לקראת הסרט "גולדה", שבו כיכבה לימים בתפקיד הראשי. "זו ההודמנות שלך", אמרתי לעצמי, ובאי-

נסטיגט (ותמימות איומה) של צעירים תאבי פריצה, לקחתי עצמי ללובי של "המלך דוד", עם צלם, מבלי לומר לאיש. שעות ישבתי שם והיכיתי שתיגוע - ולצדי כתב הקולנוע דאז של "ידיעות אחרונות" שתיאם, מסתבר, פגישה מראש עם הכוכבת. זה לא הפריע לי בכלל. לו, כפי שיובן בהמשך, הפרעתי מאוד. ובצדק, מבחינתו. בארבע אחרי הצהריים היא אכן הופיעה, אינגריד ברגמן הגדולה - באה לבדה, מבוגרת ושברירית.

בניגוד לדימוי המקובל, הייתי בחורה עם חינוך יקי טוב מהבית, ודאי לא מהסוג שיכשיר אותי להסתער על סלבריסיו, ועוד בלי הזמנה

אל תשכחי לכתוב שהיא אשתו של אינגמר ברגמן, יען לי בחביבות הכתב מהעיתון המתחרה, ואני האמנתי לו

(להפך, הם עוד עלולים להכניס אותך לתוכן), ושלישית - גם על עמיתים אין לסמוך, במיוחד (אבל לא רק) אם הם מהעיתון המתחרה. כמובן, אינני יודעת מה קורה לפרחי העיתונות שאני מלמדת כשהם יוצאים לשטח. אחרי הכל, אני באה מעידן קדום, שבו טעות בכתבה נחשבה לכתם מקצועי. היום, על-פי מה שנראה, טעויות עיתונאיות הן עניין כמעט טריוויאלי. אבל זה, אם אני לא טועה, כבר נושא לכתבה אחרת. ■

טל בשן היא חברת מערכת "מעריב"

בן כספית: מה הוא לא עשה

"מעריב"

מצלצל רק פעמיים

טלפון אחד ליועץ המשפטי לממשלה היה מציל את "מעריב" מ"פרשת אוחנה"

לשחרר לציטוט היתה זו: "כל הטענות נגד התנהגותי והתנהגות 'מעריב' בפרשה הזו משוללות יסוד כלשהו וניתן להוכיח את הדברים בנקל. הפעם, בניגוד למקרים הקודמיים, אדאג לכך שההוכחות יינתנו בין כותלי בית-המשפט ואגיש תביעת דיבה והוצאת לשון הרע נגד 'העין השביעית', עורכיו והעיתונאית, אם אמצא שאני או המוניטין

בן כספית לטעון כי ביצע בפרשה זו עבודה עיתונאית ללא פגם. הוא התראיין לכלי תקשורת רבים בתקופה הזו וטען כל הזמן בתוקף, או נכון יותר, בתקופות, כי לא היה רבב באופן שבו סיקר "מעריב" את הפרשה. בשיחת רקע שקיים עמי המשיך באותו קו והגיב במלים קשות וחרפות על השאלות שהצגתי לו. התגובה היחידה שהיה מוכן

ענת באלינט

שבועיים לאחר שכבר צללה "פרשת אוחנה" לאטה אל מעמקי מעטפות הארכיון והזיכרון הקולקטיבי, ולאחר שהפרטים על אודותיה נדחקו באלגנטיות אל החלקים הפנימיים של עמודי החדשות, המשיך

שלי נפגעו בעקבות פרסום הדברים".
כספית סירב לענות לציטוט על השאלות המפורטות שהצגתי בפניו.

עורך "מעריב", יעקב ארו, היה נכון יותר לביקורת עצמית: "הוצאנו לקחים, ולקחים רבים, שנוגעים לטיפולים בנושאים כאלו", אמר, אבל סירב לפרט מהם. "היום כולם חכמים, את ואנחנו", הוא הוסיף, "אבל ביום שהפרשה יצאה החוצה, אנחנו עשינו את מה שהיינו צריכים לעשות. אם הייתי עומד במצב הזה שוב, הייתי נוקט אותן פעולות ומשלים אותן בעוד פעולה או שתיים, וזה קשור בחלק מהלקחים שהפקתי מהעניין".

הרבה חכמים שלאחר מעשה הופיעו בימים שלאחר פרסום הפרשה, והם רמזו בטלויזיה ובעיתון, עם קריצה קטנה וחיוך, לכשלונו של כספית בפרסום הראשוני של הסיפור. כספית טען שמדובר בקנאה וצרות עין של מתחרים, אבל לא הסכים להודות כי גם הרבה צדק היה בטענות המבקרים. בדיקה של הטי"פול העיתונאי שהקדיש כספית לנושא מראה כי היו דרושות מעט חוכמה שלפני מעשה, והרבה זהירות והפעלה של מנגנוני בקרה,

הוא נסע לצפון, הוא ישן בצימרים וסעד במסעדות מקומיות, הוא נפגש גם עם אוחנה עצמו, אך לא הצליח לשים את ידיו על מסמך אחד מתוך המסמכים שהחזיקו מקורבי אוחנה. כספית השקיע מאמצים רבים בסיפור, אך לא הצליח להפוך אותו ליותר מסיפור שמשמיע עברייני מורשע על קשר שנוקם נגדו. כל אותה עת עבד כספית על הסיפור לגמרי לבדו. הוא יידע את יעקב ארו ואת ראש מערכת החדשות עמוס רגב, אך מלבדם לא ידע על הסיפור אף כתב המסקר את התחום הפיליילי או המשפטי בעיתון, ולא נעשה ניסיון אמיתי לבדוק את הסיפור מכיוונים אחרים. כספית מציין בכתבה כי הרים טלפון לעורך ערן שנדר, ראש מחלקת חקירות שוטרים במשרד המשפטים, אלא שזה "לא ממש שיתף פעולה" כי היה באמצע "מבצע ללכידת שוטרים מושחתים". התיאור הזה לא ממש מדויק. כספית ושנדר דווקא קיימו ביניהם שיחה. כספית שאל אם מתקיימת חקירה נגד השופט הבכיר בפרשת אוחנה ונענה שלא מתקיימת כל חקירה כזו. כספית גם מציין כי קיים שתי שיחות (שיחה טלפונית ופגישה) עם היועץ

יותר על הפרשה ואולי היו מתעוררים אצלו הספקות הדרושים לגבי אמיתות המסמכים ומהימנותם של האנשים שעמם בא במגע בשבועות הארוכים שקדמו לפרסום. יעקב ארו חושב שזו לא היתה טעות לפרסם את הידיעה בלי לשוחח עם הנוגעים בעניין: "בן התקשר ליועץ המשפטי לממשלה ודיבר איתו שלוש פעמים, נפגש איתו פעם אחת, וידע בוודאות שהמסמכים אצלו ושהוא מתייחס לעניין בחומרה. לא היה טעם להתקשר לשופט. גם בעצם הפניית השאלה לשופט יש לשון הרע. אנחנו לא חשפנו את השופט בשום צורה שהיא".

נכון שכספית קיים שיחה טלפונית אחת עם היועץ המשפטי ואף נפגש עמו פעם אחת ב-22 בדצמבר, אלא שארו בדבריו אלה וכך גם כספית בכתבת "הקנוניה" שפרסם, מתעלמים מכשל בסיסי אחד בפרסום הידיעה, הכשל שהוביל את "מעריב" לבחור בכיוון הלא נכון: הידיעה של בן כספית פורסמה ללא תגובתו של היועץ המשפטי לממשלה. יותר מכך – בן כספית לא קיים עם היועץ המשפטי אף שיחה מאז שהגיעו לידי של רובינשטיין המסמכים מחנן פורת, ובעצם, מאז 22 לדצמבר. פורת הוא שקיים שיחה עם רובינשטיין ביום רביעי בערב ואמר לו שכספית עומד לפרסם את הידיעה. רובינשטיין פנה אל העוררת שלו וביקש ממנה שתדאג לקשר אותו עם כספית למחרת בבוקר כדי להזהיר אותו שהפרשה מקבלת כיוון הפוך. הוא לא העלה על דעתו כי הידיעה כבר עושה את דרכה לדפוס באותו לילה. כספית כתב בדיעבד כי באותו שלב לא ידע איש, לא בבית "מעריב", לא פורת ולא רובינשטיין, כי המסמכים מזויפים. ספק רב אם קביעה זו נכונה. קשה להבין כיצד כספית משמיע אותה בפסקנות אם לא שוחח בעצמו עם היועץ המשפטי לממשלה, אלא שלח את פורת כדי שיברר אצל רובינשטיין מה מצב החקירה, ולא המתין לתשובתו של פורת, שהגיעה אליו רק למחרת. והנה תגובת היועץ המשפטי שהועברה דרך דוברת משרד המשפטים: "היועץ המשפטי לממשלה מצר על כי 'מעריב' לא פנה אליו לפני הפרסום, ואז היה מובא לידיעת 'מעריב' כי יש סימני שאלה בכיוון ההפוך ממה שנחזה מלכתחילה וכי יש סימני שאלה קשים באשר לאותנטיות של המסמכים. היועץ סבור כי פנייה מצד 'מעריב' ערב הפרסום היתה בבחינת חובה אלמנטרית". בהמשך תגובתו מתייחס היועץ המשפטי לפרט סומים ב"מעריב", שלפיהם לא היתה מצדו כל ביקורת על פרסום הפרשה ב"מעריב": "יצוין כי לאחר היום שבו התפרסמה הפרשה לראשונה, פורסמו ב'מעריב' ידיעות לגבי היועץ שלא היו נכונות והיועץ מצר עליהן".

בבית "מעריב" נוצר ביום רביעי בערב, בעת ההכרעה על פרסום הידיעה הראשונה, מעגל קטן של מקבלי החלטות שסגר את כל

בן כספית: כל הטענות נגד התנהגותי והתנהגות

"מעריב" בפרשה הזו משוללות יסוד כלשהו וניתן

להוכיח את הדברים בנקל

המשפטי לממשלה, ועליהן – בהמשך. עם זאת, עד לשלב ההוא, לא עשה כספית שום טעות קריטית מפני שלא חשב לפרסם את הסיפור באותה עת.

הפרשה נכנסה לסחרור בבית "מעריב" ביום רביעי, 13.1.99, ברגע שנודע לכספית כי ח"כ חנן פורת העביר ליועץ המשפטי לממשלה מסמכים שקיבל בעניין זה. בו ביום התקבלה ב"מעריב" ההחלטה לצאת עם הידיעה הראשונה. יעקב ארו מודה כי הסיבה לפרסום היתה החשש שהסיפור יחליק מבין הידיעות של "מעריב" לידיעות אחרונות: "אנחנו הוצאנו את הידיעה ביום חמישי, כי ידענו שאם לא נוציא אותה למחרת משהו אחר יוציא אותה. בן אמר שגם 'ידיעות אחרונות' מתעניינים ונמצאים ליד הסיפור".

על-פי ההחלטה של בכירי "מעריב", פורסם מה הידיעה מבלי שכספית התקשר לאף אחד מהנוגעים בפרשה כדי לשמוע את גרסתו. בכתבתו, שבה סקר בדיעבד את גלגולי הפרסום, טען כספית שלא היה צורך לבקש תגובה מפני שלא זיהה בידיעה איש מהמעורבים בפרשה. אילו היה מנהל שיחות עם אנשים מרכזיים הנוגעים למקרה – למשל סנדו מזור (שאמנם היה בחו"ל, אך למחרת הצליחו עיתונאים לשוחח איתו בטלפון ללא בעיה), או עו"ד חוטר-ישי, או השופט תיאודור אור בעצמו – היה מקבל, יש להניח, תמונה רחבה

כדי ש"מעריב" ייצא ביום חמישי, 14.1.99, או אולי יומיים אחר-כך, עם הסיפור הנכון ובפרופורציות הנכונות: "עלילה על שופט בכיר וזיוף של מסמכים כדי להביא למשפט חוזר של עברייני מהצפון". בדרך זו ייתכן גם ש"מעריב" לא היה מוצא את עצמו מאמץ במשך חמישה ימים קו הגנה על סיפור, שכבר למחרת פרסומו קיבל כיוון הפוך לחלוטין.

בגליון יום שישי של "מעריב", כשבוע לאחר פרסום הפרשה, יצא בן כספית עם כתבה גדולה ששימשה מעין "כתב הגנה" לעבודתו העיתונאית – "הקנוניה". הוא תיאר בכתבה באופן מפורט ודרמטי למדי את כל המהלכים שקדמו לפרסום הסיפור. אלא שבכתבה של כספית יש כמה "חורים", שמי שלא היה מצוי היטב בפרטי הפרשה לא יכול היה להבחין בהם. בעיקר בהר כספית להתעלם מכל מה שלא נעשה, ואולי היה מתבקש שיעשה, לפני הפרסום הראשון ובמשך כל הימים שבאו אחר-כך.

כספית מתאר בכתבה כיצד התחקה במשך שבועות רבים אחרי הפרשה כשהוא יוצר קשר עם אוחנה וחבריו. בראיונות שנתן, שב והשתמיע את קו ההגנה המרכזי שלו: "פרסמתי ידיעה ולא תחקיר עיתונאי". אבל מתיאוריו עולה כי למעשה ניסה לערוך תחקיר, אלא שנתקל בבעיה: הוא לא הצליח להגיע לשום ממצא אמיתי. הוא פגש את מקורבי אוחנה,

צינורות המידע האפשריים שהיו יכולים להשפיע על ההחלטה: כתבי העיתון בתחום הפוליטי והאנשים שמעורבים באופן אישי בפרשה. "לא מדובר בטעות בכתיבה", אומר אחד הכתבים הבכירים ב"מעריב", שמטבע העניין עומד על כך ששמו לא ייחשף, "אלא בטעות בתפיסה. בן כספית נחשב לכתב בכיר בעיתון, אלא שהוא יצר לעצמו מעמד של סופר-סטאר, מורם מעם. הוא עובד מול ארו ולא מול העורכים בדסק, ולארו יש בו אמון מוחלט. יש בינינו הם יחס של קרבה ואמון גדולים, כמעט כמו אב ובן. ארו קיבל את כל האינפורמציה רק ממנו ולא שיתף אף כתב אחר בעניין".

כמה מכתבי התחום המשפטי והפוליטי ב"מעריב" כועסים על המידור שהופעל בטיפול העיתון בסיפור. אומר אחד מכתבי העיתון: "במערכת 'מעריב' יש כתבי משטרה מנוסים וותיקים כמו ראובן שפירא, יוסי לוי, אבי זילברברג ויניק גלנטי. כל אחד מהם היה יכול, גם בהעפת מבט קצרה, לקבוע שהמסמכים מוזיפיים. אם הם היו בסוד העניין והיו רואים את המסמכים, הם היו אומרים שזה מוזיף".

אלא שהביקורת בתוך העיתון לא מסתיימת ביום הפרסום הראשון. בתוך העיתון, וכמו כן גם מחוצה לו, נשמעה ביקורת גם על הקו

להבין באמצעות "מעריב" של יום שישי אם מדובר במסמך אמיתי או לא – התבלבל. אם המשטרה קובעת שהמסמך מוזיף, מדוע כותב העיתון "אמיתי או מוזיף"? האם בדיקת המשטרה אינה מקובלת עליו? באותו יום נפל גם "הארץ" בפת. העיתון יצא בכותרת ראשית ספקולטיבית, שקבעה בביטחון כי רובינשטיין ין ימליץ על משפט חוזר לאוחנה. אלוף בן, ראש מערכת החדשות ב"הארץ": "זה מה שהכתב הבין מהמקורות שדיבר איתם. בנסיבות של אותו יום, זה לא היה חריג".

מיום ראשון החלה הופעת העדים בפרשת אוחנה מעל דפי "מעריב", כולם פרי מאמציו של בן כספית. הראשון היה עמוס סבג, עבריין ין וסוכן סמוי של המשטרה, אחד משני העדים על עסקת הסמים במשפטו של אוחנה. "הסוד הזה מציק לי", התוודה סבג בפני כספית בבית-הכלא. אלא שהסוד של סבג לא היה כלל סוד, הוא פורסם כבר ב"העולם הזה", כפי שצוין ב"מעריב", וחשוב מכך – הוא עלה כבר בזמן הערעור שהגיש אוחנה לבית-המשפט העליון לפני 17 שנה. הנה מה שכתבו שופטי העליון אהרון ברק, שלמה לוי ויהודה כהן על חזרתו מגרסתו, כאשר החליטו לדחות את הערעור: "...קיים יסוד איתן לקביעה

פקד בדימוס יוסף מויאל. העדות שהביא מפיו על האליבי שהוא מספק לאוחנה, ולפיו היה איתו ברכב בזמן שבו נטען שביצע את עסקת הסמים לפני 19 שנה, נשמעה משכנעת מאוד. הוא אישר את טענת אוחנה כי "תפרו" לו תיק: "הטענה שזה בושל – זה אלף אחוז. זה מאה אלף אחוז", טען העד בהתרגשות. כששאל אותו כספית מדוע לא סיפר את הדברים במשפט של אוחנה, השיב: "אני סיפרתי את הדברים, אבל משהו מחק, משהו העלים". פסק-הדין של תיאודור אור מנתח ומעריך את עדותו מויאל. השנים שחלפו מאז לא מחקו את קביעותיו החד-משמעיות: "מויאל הינו ידיד קרוב לנאשם ומוזה שנים הינו ידיד קרוב למשפחת אוחנה. נראה לי, שמויאל היה בעת עדותו בבית-המשפט בדילמה – או שיעיד כגרסת הנאשם ובכך יסייע לו, או שיעיד אמת, ובכך יפגע בנאשם. בהתמודדות זו לא עמד לו כוחו לדבוק באמת, והוא נכשל כישלון אישי. צר לי לומר את הדברים, שהרי המדובר במי שהיה איש משטרה ותיק, פקד בדרגתו, ובתפקיד של קצין חקירות".

בכל שלושת הראיונות שהביא כספית לא צויין הקשר המפוקפק של העדים עם משפחת אוחנה, למרות שניתן היה לברר אותו באמצעות עיון בפסק-הדין או פנייה לדובר המשטרה. רק בסוף עדותו של מויאל צוין כי אכן היו באותה תקופה כמה קציני משטרה ש"היו בכיס" של משפחת אוחנה לאחר שקיבלו ממנה טובות הנאה.

מיקי רוזנטל, ראש דסק החדשות ב"ידיעות אחרונות": "במקום להגיד, אחרי שנוכחו שטעו, רגע, בואו נבדוק את עצמנו, הם נכנסו לפוזיציה של להגן על קונספציה. זה האסון הכי גדול לעיתונאי. הם נתנו כל הזמן רמיזה או תחושה וגם הרבה יותר מכך, שיש כאן קשר או שלפחות תפרו לאוחנה תיק. אני לא יודע אם תפרו לאוחנה תיק. אנחנו לא הצלחנו לקבוע את זה, אבל ברור שאי-אפשר ללכת ולהביא אנשים מופרכים שברור שהם אינטרסנטים ושהשופט קבע שהם משקרים ולהציג אותם כמי ששופכים אור חדש על הפרשה".

יעקב ארו: "העדות של סבג היתה רלבנטית מאוד. העדות שלו נדחתה, והעניינים האלו צוינו. המקרה היחיד שבו העניין לא הודגש מספיק היה המקרה השלישי, של מויאל. שם היה צריך לציין את זה בצורה יותר בולטת – שהוא העיד בעבר והחומר היה מצוי בפני בית-המשפט".

בעדות של סבג לכספית לא הובא שום איזכור למה שנקבע לגבינו בערעור בבית-המשפט העליון.

אנחנו נתנו את דבר סבג, ציינו שאמר זאת בעבר והבאנו ציטוטים מ"העולם הזה". אני לא זוכר אם ציינו דברים מהעדות בבית-המשפט.

אליקים רובינשטיין: אילו "מעריב" היה פונה אלי

סמוך לפרסום, היה מתברר לו שיש סימני שאלה קשים

לגבי האותנטיות של המסמכים

שחזרתו של המערער מגרסתו לא היתה לשם שמים אלא לאחר שהוצעה לו הצעה כספית בסכום נכבד על-ידי מי ממשפחת המערער. עוד לפני שחזר בו מגרסתו, כתב עליו השופט תיאודור אור בפסק-הדין במחוזי כי "מכל מקום, ברור שהמדובר הוא בעד אשר יש להתייחס אליו בזהירות ויש לבחון את עדותו בחינה מדוקדקת..." כספית לא התייחס לעדותו של סבג בזהירות כלל, ויותר מכך – הוא לא הביא לצד הדברים שהביא מפיו שום איזכור למה שנכתב עליו בפסק-הדין.

ביום שני הובאה "עדות חדשה". במרכז העמוד הראשון הופיעה תמונה של איש שהציבור לא הכיר עד כה – רב-פקד סוהיל חדר. חדר סיפר לקוראי "מעריב" כיצד תפר רב-פקד בדימוס ציון פרץ את התיק על משפחת אוחנה. כך הציג בן כספית את קורות חייו של חדר: "הוא זכה בהערכת מפקדיו ותיקו האישי עמוס בשבחי הממונים עליו". כספית רק שכה לציין מדוע פרש חדר מהמשרה: נפתחה נגדו חקירה במחלקה לחקירות שוטרים בחשד שקיבל טובות הנאה ממשפחת אוחנה. החקירה לא הגיעה לסיומה מפני שחדד העדיף לפרוש לפני כן מהמשטרה. העד השלישי שהעלה כספית בחכתו היה

שאימץ "מעריב" בכיסוי הסיפור בימים שלאחר הפרשה. ארו אומר כי לא מדובר ב"קו" שאימץ העיתון אלא בכיסוי של שני צדי הפרשה. "לא המשכנו בשום קו. הקו שנקטנו היה הקו שרביץ נקט במלחמה בטרור: אנחנו מצד אחד מקדמים את השלום ומצד שני נלחמים בטרור. אנחנו לא מזדהים עם אף אחד, אני אמרתי – אתה תביא את כל העדויות שיש לך ואתה תביא את כל מה שיש במשטרה".

אבל עיון ב"הארץ", "ידיעות אחרונות" ו"מעריב" באותו שבוע מקשה לקבל את טענת ה"אין קו" של ארו. בצד הפרסומים על כל ההתרחשויות בפרשה שהופיעו בשלושת העיתונים, המשיכו ב"מעריב" לטפח פרטים, על-ידי מתן מידע או סינונו, שעוררו בלבן של הקורא ספקות וחיזקו את הגרסה של אוחנה.

כבר ביום חמישי העבירה המשטרה הודעה לכתבי הפוליטיקה, הקובעת באופן חד-משמעי שהמסמך בחתימתו של סנדו מזור, שהציג ח"כ חנן פורת מול מצלמות הטלוויזיה, הוא מוזיף. כיצד הוצג העניין בגליון יום שישי של "מעריב"? התצלום הופיע בעמוד הראשון ולידו, בעיגול צהוב, נכתב: "המסמך: אמיתי או מוזיף". בכיתוב הקטן ליד התמונה נכתב כי "המשטרה קובעת שהוא מוזיף". מי שניסה

לא התייחסתם לפסק-הדין בבית-המשפט העליון.

היה ברור שבית-המשפט לא קיבל את העדות שלו, מפני שבית-המשפט הרשיע את אוהנה בשעה שהוא חזר בו מעדותו בבית-המשפט. אני חושב שציינו את זה. לא זכור לי שלא ציינו את זה.

במקביל לפרסום דברי אנשים שהיו מעורבים בפרשה לפני 17 שנה, התנהלה בין "מעריב" לאוהנה ואנשיו מערכת יחסים מעניינת. במוצ"א אי שבת עוד ניהלו אנשיו של אוהנה משא ומתן על מכירת המסמכים ל"מעריב", והעבירו לעי"ת תוך ארבעה מסמכים שכולם התגלו כמוזיפים, ולכן "מעריב" לא שילם בעבורם. ביום שני כבר פנו אנשי אוהנה אל מערכת "מעריב" וביקשו להעביר לידיה חינוס אין כסף את המזוודה עם כל המסמכים, אותה מזוודה שצולמה בערוץ השני. לשם מה? כדי ש"מעריב" יעביר אותה ליועץ המשפטי ולא למשטרה. המזוודה הגיעה ביום שני בלילה והועברה לעורכי-הדין של "מעריב". ארוז: "הם (אנשי אוהנה; ע"ב) ביקשו את זה מפני שחששו. הם האמינו שהחזיר מר במזוודה הוא אותנטי ורצו שזה יגיע אל היועץ המשפטי, ונתנו לי כדי שאעביר אותה ליועץ. הם לא מאמינים למשטרה ורצו שאני אעביר ליועץ המשפטי. הכנתי מכתב ליועץ המשפטי ועוד לא היה סיפק בידי לשלוח את המכתב, והגיעה המשטרה עם צו שהם רוצים את המסמכים. הצגתי בפניהם את המכתב שבו כוונתי להעביר את המזוודה ליועץ המשפטי. צלצלתי ליועץ והוא אמר לי להעביר את המסמכים לידי המשטרה, כי זה מה שהוא היה עושה בכל מקרה".

אתה לא מרגיש ששיחקת לידי העבריינים? לא שיחקתי לידי העבריינים. העברתי את המסמכים מהם אל היועץ המשפטי, בסופו של דבר זה היה מגיע לידי המשטרה.

המפנה ב"מעריב" התרחש ביום רביעי, כשפרסם יעקב ארוז התנצלות כלפי השופט, ועם זאת כתב כי "בסיקור הפרשה עשה 'מעריב' עבודה אחראית ומקצועית". באותו יום, כמעט שבוע לאחר הפרסום הראשון, פורסם לראשונה ב"מעריב" סיכום של פסק-הדין של תיאודור אורז ופסק-הדין של בית-המשפט העליון והובאו הציטוטים הנוגעים לעדויותיהם של סבג ומוזיאל.

יום לפני כן קיבל עופר נמרודי חופשה מהכלא והגיע למערכת העיתון. הוא רתח מכעס על הנזק שנגרם לעיתון בעקבות הפרשה ודרש מארוז לפרסם התנצלות בפני השופט מפני שפגעו בשמו. נמרודי מסר בתגובה ל"העין השביעית" כי לא היה מעורב בטיפול "מעריב" בפרשת אוהנה.

ההתנצלות בפני השופט היתה מעין "יישור קו" של "מעריב" עם כל מה שהיה ידוע כבר ופורסם בכל כלי התקשורת על מופרכותה של גרסת אוהנה. עם זאת, בן כספית סירב עדיין

העיתונאים ידעו

בוה כלום. בדקתי בכמה מקומות נוספים, אישרו לי שבדקים את הסיפור הזה, אבל לא אישרו לי עד כמה הוא נכון. לא יכולתי לפרסם סיפור כזה בלי לדעת שיש בו לפחות קצה של אמת, פחדתי. לא היתה לי שום ראייה מוצקה, מלבד זה שאמרו לי שבדקים. מבחינתי הסיפור לא היה סגור כמו שצריך, ולכן לא יצאתי עם זה".

גם ל"7 ימים" של "ידיעות אחרונות" הגיע הסיפור, בתחילה דרך שמעון כהנר (קצ'ה), חברו של אוהנה, ואחר-כך התנהל קשר מתמשך בין העיתון לשאר חבריו של האיש. אחד מעורכי המוסף: "הכל היה נורא לא בדוק, התחושה היתה של אנשים נורא משו"כנעים ונורא מגויסים. זה היה קצת יותר מדי מתריד בשביל להיות אמיתי, וזה חייב אותנו להיות חשדנים. ממה שהגיע אלינו היה ברור שכמו שזה, אי-אפשר לפרסם את זה. ידענו הכל על הבדיקה של אליקים רובינשטיין ומח"ש. לא השתכנענו מהטיעון של מי שפנה אלינו - שיש טיוח כללי במערכת. הם חשבו שמח"ש מטיח, ושכל מי שבדק את זה בדרך היה עוד חלק מהמערכת המושחתת. לנו היה קשה להיסחף אחרי הטענה של 'כולם מושחתים'.

"העבודה במוסף נעשתה בעיקר ברמה של העורכים, ובאיזשהו שלב נכנס כתב לתמונה. היו לנו דרישות מאוד ברורות כדי שנאמין לסיפור. דרשנו מסמכים מקוריים. לא קיבלנו מסמכים מקוריים והיינו באמצע העבודה. קצ'ה ורחל לב הגיעו לעיתון, וכנראה שהמידע על כך הגיע ל"מעריב", ואולי בגלל זה הם החליטו לצאת עם זה".

לפחות שלושה עיתונאים בכלי תקשורת שונים החזיקו בקצות החוט של הפרשה, אבל איש מהם לא חשב שיש בידו מידע מספיק כדי לפרסם אותה.

גיא פלג, כתב הפלילים של ערוץ-1, שמע על הפרשה ממכרים בעיר הולדתו חיפה, וכשראה את הפרסום ב"מעריב" חשב בתחילה להשתחמק את סיפור חייו:

"שמעתי את הסיפור חודשים רבים לפני שפורסם ב'מעריב'. ניסיתי לברר פרטים, אבל מעבר לשיחות עם כמה מידידיו של אוהנה, שנטעו בי את התחושה שמדובר בסיפור שישעיר את המדינה, לא הובאו לעיוני המסמכים הרלבנטיים, ולמען הדייק, אפילו לא ידעתי מה טיבן של הראיות, אם אלה מסמכים, הקלטות או עדים חיים. אמרו לי רק שיש ראיות מפוצצות, חד-משמעיות, לכך שנקמה קנוניה נגד אוהנה. מבחינתי, שאלת הפרסום כלל לא עמדה על הפרק מפני שמעבר לכותרת של הטענות, היה לי רק ידע מעורפל בנושא".

כרמלה מנשה, הכתבת הצבאית של קול-ישראל, קיבלה את המידע על הפרשה באי-שון לילה על שפת כביש בין-עירוני:

"מישהו שאני מכירה התקשר אלי לפני חצי שנה וקבע אתי פגישה סודית. הוא אמר שיש לו 'סיפור ענק' בשבילי. זה היה ביום שישי בלילה, נפגשתי אתו בצומת גהה. נכנסתי לרכב שלו והוא סיפר לי את הסיפור. אמרתי כל הזמן, 'לא יכול להיות, לא יכול להיות'. צלצלתי למחרת לעוזר של היועץ המשפטי, נעם סולברג. הוא בדק עם פרקליטת המדינה, ולמחרת אמר לי שאין

בתוקף להודות "טעיתי". הוא גרס בכתבה שפרסם במוסף השבת ובהופעתו ב"תיק תקשורת" כי הפרסום הראשון היה מדויק, מפני שרק דיווח על הבדיקה שבה פתח היועץ המשפטי לממשלה, ומפני שאמנם הופיעה הכותרת "הקנוניה", אבל לא צוין במפורש נגד מי נרקמה. "כל כתב אחר", אמר אחד הכתבים בעיתון, "היה אומר - הטעו אותי. אבל לבן כספית יש עזות מצה. הוא לא מוכן להודות שטעה. הוא ממשיך עם הכותרת 'הקנוניה' ומקבל לשם כך את השער של מוסף השבת במקום שיעסוק בשדה הפוליטי. איך כתבה כזאת מתפרסמת שמונה ימים אחרי כזו פשלה? האם כתב אחר, בכל עיתון, היה נהנה מכוה גיבוי? זה לא היה גיבוי על ידיעה כושלת, זה היה אימוץ של קו במשך שבוע".

יעקב ארוז: "בן כספית עשה את העבודה שלו, את העבודה הכתיבתית הוא עשה כראוי.

יש לי הערכה אליו".
לטענה כי היה ראוי להכניס כתבים נוספים בסוד העניין לפני הפרסום, מגיב ארוז: "זה בולשיט מארץ הבולשיטים. כשרונאל פישר עובד על תחקיר, הוא עובד עליו לבד ואני יודע על ההתקדמות שלו בתחקיר. בן כספית עבד על סיפור, לא על תחקיר. הוא עובד עכשיו על עוד חמישה סיפורים, אז הוא מידע את המערכת? כשהגיעה הידיעה ביום רביעי שקלנו אותה כמה אנשים מרכזיים במערכת. מי שאומר את זה הוא חכם לאחר מעשה וגם סובל מתחושות של נחיתות ומצוקה. אני עובד ככה על מאתיים סיפורים במקביל. אי אפשר לקחת סיפור ולהפוך אותו לנחלת המערכת. כך אני עובד עם האנשים." ■

ענת באלינש היא סטודנטית לחואר שני בפסיכולוגיה

בלי חרב ובלי ארנק

ירוף מקרים נדיר זימן לאותו בוקר, 3 בינואר, שני אירועים. בלי קשר, אבל עם הקשר. נשיא בית-המשפט העליון, אהרן ברק, שטח בכנס אקדמי את השקפתו על המשפט הישראלי ביובל הבא. במקביל שטח אביגדור ליברמן את עיקרי השקפתו על הדמוקרטיה הישראלית ביובל הבא. דברי ליברמן זכו, ובצדק, לכיסוי תקשורתי נרחב. דברי ברק זכו לאיזכור מינימי לי: שתי הערות על לשכת עורכי-הדין שפילסו דרכן לכותרת, לאחר שווהו כחומר דליק להבערת סכסוך עם הלשכה. עיתונאים רבים התקשרו לאחר ההרצאה לשמוע על מה דיבר הנשיא. "דברים חשובים", אמרתי, "דת-מדינה, חוקה וחוקי יסוד, ביקורת שיפוטית, המשפט הפלילי...". "עוזב שטויות, מה הוא אמר על הלשכה?".

על רקע ההתקפות הגוברות על שופטים ובתי-המשפט בולט, במקרים רבים, העדר התגובה מצדם. הפער הזה נגזר מפער גובר והולך בין "התרבות המשפטית" לתרבות התקשורתית, פער הטבוע בקווי המתאר של השתיים:

התרבות התקשורתית היא קצבית, שטחית, צבעונית ובעיקר פרסונלית. מעוררת ומעודדת מדנים ושערוריות. סוגדת לכוחנות

המוצעים (כמו הרפורמה בבתי-המשפט), שיטת מינוי השופטים "שאינם נבחרים" ועוד.

ולאחרונה, הזית חדשה: בפרשיות סטרשנוב ורוטלוי, ובמובן מסוים בפרשת אוחנה, חזינו בנסיגות למוטט הליך שיפוטי מבחור, על-ידי מאמץ לפסול ולהכפיש שופטים. למה לא לרמוס את אמינו-תו ושמנו הטוב של השופט, אם ניתן לעשות זאת בדרך כשרה: בקשת פסלות, תצהיר לבג"ץ ואפילו בקשה למשפט חוזר הנסמכת על עליית כזב דמיונית.

פרשת אוחנה נסקה לשיאים לא רק בכוננות לרקום מזימה פנטסית, אלא בכוננותם של פוליטיקאים ועיתונאים להאמין בה, בכפוף להסתייגות המיתממת של "היועץ המשפטי בודק".

התרבות התקשורתית בשלה היום, יותר מבעבר, לעכל ולשקף אמביציות, מוטיבציות ומניפולציות של אינטרסנטים, בדרכים שהתרבות המשפטית אינה יכולה ואינה רשאית לעשות בהן שימוש. ואלמות מילולית מובילה לאלימות פיזית, שמפלסה כלפי שופטים ומתקני שיפוט עלה במאות אחוזים בשנתיים האחרונות. "אני מתבייש", אמר פעם הנשיא ברק כשנשאל לתחושתו על האכזחה שהוצמדה לו. כמעט כל שופט שהיה מעורב בתיק שנגע לחבורת עווי משולם ספג איומים. שופט בחיפה הוכה, קליע הוותר לתיקה של שופטת בבאר-שבע, בקבוק תבערה הושלך ליד ביתה של שופטת ברמת-גן. חשיפתה של המערכת להתקפות היא תוצאה של התנגשות בין מעורבותו הגוברת של המשפט לבין המבקשים לסכל מעורבות זו.

שינוי בדוקטרינות השפיטות והמעמד פרש את הביקורת השיפוטית כמעט על כל תחומי חיינו. לא הכל מקבלים זאת, במיוחד את השימוש השיפוטי הנרחב בקריטריונים ערכיים כסבירות, מידתיות, תום

במפגש התרבויות – התקשורתית והמשפטית – לא ייתכן דיון ענייני. נסיון הידברות כזה כמוהו כניסיון של החרצוף מרידור לשכנע את החרצוף ולדימיר. לשניהם השקפות מוצקות על הדמוקרטיה, אלא שלוולדימיר זרועות מוצקות יותר, וזה מה שקובע

לב, תקנת הציבור, כבוד האדם וכיו"ב. במקביל מתקיים מאמץ פוליטי לתרגם התנגדות זו לניסיון לערער את מערכת המשפט, מכוח זיהויה עם "האוליגרכיה והאליטה" הישנה שיש לסלקה, להחליפה, או לפחות לגמדה, לפגוע בדימויה ולקצץ בכוחה.

במאבק הזה קשורות ידיה של המערכת כמעט לחלוטין. לטענות הענייניות המושמעות נגדה יש לה תשובות, וברובן אלה תשובות טובות ומשכנעות. אולם התקשורת במתכונתה היום לא בנויה להכיר לן ולהציגן. נשיא בית-המשפט העליון מופיע לעתים מזומנות באירועים פומביים ומדבר על המדיניות השיפוטית: תפקיד בתי-המשפט, הערכים במשפט, פרשנות חוקי היסוד, הביקורת השיפוטית, היתרון בשופטים שאינם נבחרים. במיוחד ציינתי נושאים שהם יעד לביקורת והתקפות. בכל ההרצאות הללו נוכחים עיתונאים ותמיד ניכרת אצלם אכזבה: מדוע הוא לא משיב לרב עובדיה יוסף, לדרור חוטר-ישי, לח"כ זה או אחר מהמפד"ל או מש"ס? לטענות שלהם הוא בהחלט משיב, אני עונה. אלא שלסחורה הזו, נטולת התגמול הפרסונלי, אין היום ביקוש רב בתקשורת, שעיקר עניינה בקטטות אישיות.

המערכת המשפטית חשופה היום יותר מבעבר, בגלל התפוררות קווי ההגנה המסורתיים שהצצו בינה לבין ההתקפות. פעם, בצמתים השלטוניים המרכזיים ניצבו אישים כמנחם בגין המנוח, דן מרידור, חיים צדוק, דוד ליבאי, אמנון רובינשטיין ואחרים בעלי תודעה ליגליסטית מפותחת, שידעו להשיב למשתלחים כגמולם. אחרים, שהיב בו פחות את עצמאות המשפט, כיצחק רבין ז"ל ויצחק שמיר יבדל"א, בחרו לרטון מתחת לשפמם ולא לתקוף חזיתית את בתי-המשפט, כי הבינו את הנזק העצום לחברה ולדמוקרטיה כתוצאה מערעור מעמדם. היום, להוציא את שר המשפטים צחי הנגבי, אין לכתב-המשפט

ומטפחת תדמיות אינסטנט של אין/אאוט, של ווינרים ולוזרים. זאת התוצאה של האירועים שעיצבו את דמותה בעשור האחרון: נצחון רוח ערוץ-2 ומלחמת הצהרונים שגבתה כבר מחיר גבוה יותר מאלה שמנתי.

התרבות המשפטית, לעומת זאת, מתנהלת בממד הפוך, המובנה ומעוגן בתוך המגבלות הפנימיות של המקצוע: ריסון ואיפוק סגנוניים, דיון מנומק, פרטני ומורכב, לשון אדיבה שלעולם אינה פרסונלית. "הדיבור המשפטי" מתקיים בתוך פסקי-הדין ולא מחוצה להם, "הדיבור המשפטי" לעולם אינו נשלף לתגובה אלא אחרי בדיקה קפדנית, "הדיבור המשפטי" אינו מתקיים כל עוד תלויים ועומדים חקירה משטרתית, בדיקת פרקליטות או הליך שיפוטי. בפרשות סטרשנוב ורוטלוי בלט חוסר האפשרות להגיב, כאשר ההתקפה על השופט תלויה וממתנה להחלטתו בבקשת פסלות ולאחר מכן בערעור על החלטה זו לנשיא בית-המשפט העליון.

כאשר עלב ראש לשכת עורכי-הדין בשופטת זיוה הרמן-הדסי והל-בין פניה ברבים, שוב בחרה מערכת המשפט לא להגיב כל עוד נשקף לה, ואחר-כך עמדה על הפרק, העמדתו לדין באשמת זילות. ההתקפות על בתי-המשפט כממסד, ועל השופטים כבודדים, מתנהלות בכמה הזיתות: הערכית, הפוליטית והמקצועית.

הערכית – נגד הלגיטימציה (והיכולת) של מערכת "חילונית" להבין ולשפוט אנשים דתיים ולקבוע נורמות וערכים המנוגדים לכאורה להלכה (שבת, כשרות, שוויון לרפורמים, לנשים וכיו"ב).

הפוליטית – נגד "האקטיביזם השיפוטי", נגד ביקורת שיפוטית הנתפסת כ"הסגת" גבולן של הרשות המבצעת והמחוקקת.

המקצועית – נגד "עינויי הדין", העומס, הסחבת. נגד הפתרונות

ב"תרבות המשפטית", ובמיוחד השיפוטית. חופש הביטוי, הגישה למידע, פומביות הדיון, החיסיון העיתונאי, כולם יצירי המשפט. היודע אביגדור ליברמן שאת הזכות לחופש הביטוי לא קבעו נבחר ציבור, אלא שופטים שלא נבחרו? האם הוא יודע שגם חופש העיסוק, ההפגנה, ההתאגדות, השוויון – מרבית זכויות האדם בישראל – הם פרי "אקטיביזם שיפוטי", פרי הגבלות שהטילו בתי-המשפט על הכוח השלטוני כבר משנות החמישים? בלי הגבלות אלה אין דמוקרטיה אמיתית, מהותית, אלא דמוקרטיה פרוצדורלית בלבד, שמקדשת ומכשירה את עריצות הרוב. חיוניות הביקורת השיפוטית היא הלקח המרכזי של העולם הדמוקרטי אחרי מלחמת העולם השנייה. העדר הביקורת הזו אפשר את המוטציות המשטריות הנוראות ביותר שערכו את המלחמה. חוקי הגזע של גרנברג התקבלו

סניגורים נמרצים במערכת הפוליטית. להפך, עיקר תוקפיהם באים מתוכה ומסביבתה. חלקם אפילו במעמד של נחקרים, חשודים או נאשמים, ואז "ההתנכלות" מוכיחה לכאורה את "צדקת" טענותיהם כביכול. במקום להתגונן בפני האישומים, תוקפים הנאשמים את המאשימים. אין גבול לציניות, אבל זו משרתת אותם היטב: אובדן הבושה, הענווה ובעיקר ההרתעה והגינוי הציבוריים הם בהחלט יתרון בתרבות התקשורתית החדשה הסוגדת לכוהנות מסוג זה. חלילה, שלא יתפרשו הדברים כהתנגדות לביקורת, לחשיפת ליקויים, לזיוכות. המערכת המשפטית רחוקה משלמות ככל מערכת אנושית, ובמיוחד כזו שפועלת בתנאים קשים, בתחום המנהלי (מחסור בכוח-אדם מול עומס הולך ומתגבר) ולעתים בתחום השיפוטי (החובה לפסוק במקום שהטקסט החקיקתי ניתן לכמה פירושים).

איור: אהרן פרבר

על-ידי פרלמנט נבחר, משוחרר מאימת שופטים אקטיביסטים שלא נבחרו. חוקים כאלה יכלו להתקבל רק במקום שהפרדת הרשויות היא מלאה והרשות השופטת מנועה מלקיים איזונים ובלמים אמיתיים. יישוב סכסוכים הוא תפקיד הרשות השופטת כלפי האזרחים. איזונים ובלמים הוא תפקידה כלפי הדמוקרטיה. ומדובר לא רק בתפקיד, מדובר במחויבות קונסטיטוציונית.

אלא שדיון אמיתי בסוגיות אלה הוא כמעט בלתי אפשרי במפגש התרבותיות – התקשורתית והמשפטית – שנדון כאן. כמוהו כניסיון של החרצוף מרידור לשכנע את החרצוף ולדימיר. לשניהם השקפות מוצקות על הדמוקרטיה, אלא שלולדימיר זרועות מוצקות יותר, וזה מה שקובע בסופו של דבר בזירת הבוץ התקשורתית. ■

מטרתי בכתיבת הדברים היא כפולה: 1. להצביע על חוסר הסימטריה בסצינה התקשורתית, המשחק תמיד לידיהם של משתלחים הנוקטים לשון בוטה ופרסונלית. 2. להצביע על כך שטיעונים ראויים נאדזים בתוך חבילה דמגוגית, מסולפת בעיקרה וזרה בשיקוליה, כדי למוטט את האמון במערכת, שאין לה לא חרב ולא ארנק וכל קיומה מותנה באמון הציבור.

נקודה זו מחייבת לשקול גישה שונה לבתי-המשפט. בחברה הישראלית השסועה והמפולגת, אין מערכת אחרת, זולת בתי-המשפט, ליישוב מסודר של סכסוכים שלא נמצא להם פתרון במסגרת אחרת. "אובדן האמון בשפיטה הוא תחילת סופה של החברה", כתב בלזאק. ללא בתי-משפט חזקים, עצמאיים ונטולי מורא ומשוא פנים, אין דמוקרטיה, יש אנרכיה.

"התרבות התקשורתית" בישראל לא היתה קיימת מבלי שעוגנה

משה גורלי הוא דובר בתי-המשפט

אות מיליוני בני-אדם ברחבי תבל צפו בשידור חי של טקס חלוקת פרסי "גלובוס הזהב", אחד האירועים היוקרתיים והחשובים בעולם הקולנוע והטלוויזיה. התענוג הזה נמנע מתושבי מדינה קטנה, חדרת שאיפה להיות אמריקה, אך עם דפוסי מחשבה בולשביקיים. אלה נאלצו להמתין שבוע תמים כדי לשטוף את עיניהם בכוכבי העל הכובשים את המסכים.

איש לא העלה בדעתו, שאי העברת המשדר בזמן אמיתי מרחיקה אותנו בעוד צעד קטן ממגע תקין עם הגלובוס. גם שידור האירוע ביום המחרת נמנע מאיתנו בשל... פריימריז בליכוד. דומה, כי בכפר הקטן שלנו, שבו מרבים לפטפט על "כפר גלובלי", תקשורת מפותחת וער-כים מתקדמים, ממשיכים להיות בעידן "דין התנועה", שבו הישיבות המשמימות והתככים הבלתי פוסקים מושכים את כל תשומת הלב, כאילו היו העיקר. המושג "פוליטיקה" בישראל מצטמצם לרכילות פוליטית מהסוג הנחות: מי אמר למי, מתי ולמה, ואיזה קשר מזדמן התארגן במסעדה בין פלוני לאלמוני. בתוכניות הפטפטת הפוליטית מסוג "משעל חם", "מרגלית קר", "אחימאיר פושר" - איש אינו מתייחס ברצינות ובהרחבה למה שישפיע באמת על האזרחים ותקציבם. בכלכלה המקולקלת, שהיא חלק מתרבות פולי-טית, עוסקים בצמצום, בעוד שלמאבק הצפוי וחסר החשיבות, שתוצאותיו ידועות מראש, בין ביבי נתניהו למישה ארנס מקדישים משדר מיוחד, בשני הערוצים.

"לחיות את החיים"

יגאל גללי

חשיבותה (היחסית) של הרצינות

ה"שואו ביזנס", שבו מושקעים מיליארדי דולרים, יצרים, שאיפות, חלומות ואנרגיות, אותו עולם המסחר את ראשיהם של מיליוני אנשים בכל מדינה, נראה לקברניטי הטלוויזיה המקור-מיים כ"משהו לא חשוב".

כך הם מרשים לעצמם לבטל סדרות פופולריות, או להזוין בשרירות לב משעה לשעה, בלי להתחשב בצופים, הלומדים להיות נאמנים לאופרות הללו בשנות שידורן. אילו היו מבטלים תוכנית מסוג "פגוש את העיתונות", היתה קמה צעקה גדולה מצד פוליטיקאים, שאינם רוצים לוותר על חלקה טלוויזיונית שבה הם יכולים להשתוף קצת לעיני המצלמות.

ניקת, לדוגמה, תוכנית רדיופונית כמו "דין ודברים". פוליטיקאים מכל גוני הקשת הזדעקו והתייצבו לימינו של משה גגבי כדי להשאיר את התוכנית על כנה. איש מהם אינו פוצה פה, כאשר אנשי הטלוויזיה שלנו נוהגים בשרירותיות ובזלזול כלפי צופי הסדרות שחלקן יורד מהמרקע אף בלי הודעה מוקדמת. וכל זאת בשם "הרייטינג", ההופך להיות מקודש אצלנו. הרי אם היו משתמשים בטעונוי הרייטינג כלפי תוכניות כמו "משחק השבת" של מנשה רוז, המצוינת כשלעצמה, או "תיק תקשורת", היו כבר קמים כמה מכובדים ומסבירים לנו, שלא כל דבר נמדד ברייטינג. האם שמעתם מישהו מדבר בגנות הרייטינג של "דין ודברים", שהוב-אה כאן כמשל בלבד? אפילו אלה שביקשו להורידה מגלי האתר לא העזו להעלות טיעון זה. זה חמש שנים אני עורך שבועון טלוויזיה נפוץ ואני מרשה לעצמי לטעון בפסקנות, כי קיימת

למרות שמאות אלפי אנשים, מכל שכבות האוכלוסייה, צופים בקנאות באופרות סבון, ממשיכים בטלוויזיה להתייחס אליהם כאל קהל נחות ובלתי נחשב

אצלנו התעלמות כמעט מוחלטת מ"הוויה טלוויזיונית" של סדרות ואופרות סבון. למרות שמאות אלפי בני-אדם, מכל שכבות האוכלוסייה, צופים בקנאות בסדרות הללו, ממשיכים בטלוויזיה להתייחס אליהם כאל קהל נחות ובלתי נחשב.

כולם עוסקים ברייטינג של "מבט" או של חדשות ערוץ-2, אבל איש אינו שואל את עצמו מה עושה באותו זמן הרוב המוחלט של הצופים. כן, רבותי, הם צופים בסדרות ולא כולם בורים ונבערים.

לא מכבר הוחלט על הורדתה של סדרה ותיקה, שהוקרנה אצלנו יותר מארבע שנים, הקרוי "יה" "להיות את החיים". למערכת השבועון שאני עורך הגיעו מאות פאקסים ומכתבי מחאה. בתשובה לפניית העיתון, הסביר יוסי עוזרד, מנכ"ל איי.סי.פי, חברת הרכש של הכבלים, כי אמנם יש לסדרה הזו קהל נאמן וחוק, אך לא רחב דיו כדי להצדיק רכישת 260 שעות שידור (רכישה שנתית מינימלית, לדבריו, במקרה הוזה), ובשעות הללו ניתן לשדר תוכניות אחרות להנאת צופים רבים יותר.

עושה רושם שאוהדי הסדרה אינם מוכנים לוותר בקלות, כי גם לאחר פרסום הסברו של עוזרד, המשוכו המכתבים לזרום ומרכזיית המערכת "נסתמה". שוב נתקלתי במשהו שפעם נראה לי כתופעה נדירה, אך היום התרגלתי אליו: עצומות מסודרות היטב של עשרות ואף מאות צופים, עם כתובות ושמות מלאים מכל רחבי הארץ, המתארגנים כדי לבטל את רוע הגזרה.

"סלסטה"

"היפים והאמיצים"

פוליטיקאים מסוגלים רק לחלום שנושא שבו הם עוסקים יזכה לתגובה ספונטנית כזו. העיון במכתבים ובעצומות הללו מלמד שמדובר בבני-אדם המתנסחים היטב, בעלי השכלה, שכל "פשעם" שהם אוהבים להתרווח על כורסה מול אופרות הסבון הללו. "להיות את החיים" הוא רק משל, כי תגובה דומה היתה גם בהקשר לסדרות אחרות. יש להבין כי לרצינות פנים רבות. למשל, שעה ששודרו אצלנו "פוליטיקה" בערוץ הראשון ו"הכל פוליטי" בערוץ השני, ובהן ספקולציות על מה שיקרה ללא עובדות ממשיות, שודרו בסי.אן.אן דבריה של ניקול זליגמן, הנמנית עם סוללת פרקליטיו של ביל קלינטון. הופעתה המרתקת הוכיחה לי שוב כי לפוליטיקה ולאקטואליה יש מרכיבים נוספים, ולא כל דיווח של ירון דקל או פרשנות של חנן קריסטל יכולים להיכנס אוטומטית לקטיגוריה הזו. אם לסכם בשתי שורות, בלי לגרוע מכבוד הרצינות ובלי להקל ראש באופרות הסבון: מושגים כמו "פוליטי", "רציני", "חשוב" או "אקטואלי" חייבים לעבור בחינה מהודשת אצל אנשי התקשורת שלנו, המפספסים, להערכתם, את הקרב על תשומת לבו האמיתית של הקהל. כך גדל הניכור בין התקשורת לצרכניה. ■

יגאל נגאי הוא עורך שבועון הטלוויזיה והבידור "פנאי פלוס"

⇐ **ל מ ע ג ל** **ת ח ו י ץ** ⇒
 ↑
 ↓

האם הם עלי תאנה או שקי חבטות – התפקיד שממלאים פוליטיקאים ואמנים ערבים בתוכניות אירוח

כולם יש מקום במעגל תוכניות הארות, חוץ מאשר לקבוצה אחת - הערבים. ערביי ישראל (מוסלמים, דרוזים ונוצרים) הם מוקצים מחמת מיאוס בתוכניות האלה, ושיעור השתתפותם בהן נמוך בהרבה מחלקם באוכלוסייה, שמגיע לעשרים אחוז.

כמה דוגמאות: בעונה הקודמת של "בשידור חי", תוכניתו של דן שילון, התארחו 338 מרואיינים, מתוכם כעשרה ערבים - ובאחר-זים, כ-3 אחוז בלבד! בתוכניתו של יאיר לפיד התארחו בעונה שעברה 180 מרואיינים, מתוכם ערבי אחד (אחמד טיבי). ב-25 משדרי "על השולחן", תוכניתו הקודמת של דן מרג-לית, לא התארח אף ערבי. ב"פגישה לילית", תוכניתו הקודמת של קובי מידן, התארחו בעונה שעברה כשלושים מרואיינים, מתוכם אף מרואיין ערבי (אף כי הוצגה תמונתו של אחמד טיבי בפתיחת אחת התוכניות). בערוץ הראשון סירבו לספק נתונים באשר להשתתפות ערבים בתוכניות האירוח שלהם. ב"מבט נשי", תוכנית ראיונות פמיניסטית

שורת של יאסר ערפאת, יו"ר הרשות-הפלסטינית, מסכים שיש בעיה. "קשה מאוד לעורך תוכנית לקבל החלטה להזמין מרואיין ערבי, כי הוא יחשוב פעמיים אם זה יעלה לו את הרייטינג או יבריח את האנשים בבית. אגב, לפעמים עומדים מאחורי התוכניות האלה אנשים הגונים, לפעמים הם דווקא אומרים שהם תומכים בדעות ליברליות והומאניות, ובכל זאת הם לא מזמינים ערבים. אני מבין שיש מחסום של שפה, אבל הציבור הערבי בישראל שולט היטב בשפה העברית, כולל שחקנים, פוליטיקאים וזמרים ערבים".

רוב הח"כים הערבים מהכנסת היוצאת שפניתי אליהם (ופניתי לכולם, ללא יוצא מן הכלל) התקשו להיזכר מתי הוזמנו באחרונה לתוכנית אירוח. "שאלה מאוד קשה, כי קשה לי לזכור מתי", השיב ח"כ האשם מתאמיד (חד"ש). תשובות דומות קיבלתי מעמיתו. ח"כ תופיק ח'טיב (מד"ע): "לא השתתפתי אף פעם בתוכנית אירוח. היה תיאום פעמיים עם 'פופוליטיקה', אבל ההופעה שלי בוטלה". ח"כ סאלח סלים (חד"ש): "אף פעם לא הווי מנתי לתוכנית אירוח". ח"כ אחמד סעד (חד"ש): "אף פעם לא הוזמנו אותי לתוכנית אירוח". ח"כ נוואף מסאלחה (מפלגת העבר-

בעברית. אחדים מהח"כים הערבים פונים לתוכניות אירוח ומציעים את עצמם, באופן אישי או באמצעות עוזריהם, אבל רובם, מתברר, מסרבים לדחוף את עצמם כפי שעושים עמיתיהם היהודים. הנימוק לכך אצל כולם: כבוד עצמי.

ח"כ סאלח טריף דווקא שקל להציע את עצמו לתוכניות אירוח, אבל הגיע למסקנה שזה לא יועיל, משום שהערבים אינם מעניינים את עורכי התוכניות האלה והמנחים שלהן. "אני לא מוכן להתבזות ולפנות לדן שילון או לאף אחד אחר. חשבתי על זה, אבל אני חסר אמונה. אנחנו לא בראש שלהם, אנחנו לא מעניינים. אצל דן שילון, חוץ ממלכת היופי של הציבור הערבי לא רואים אף אחד".

אולי אם תפנה ותציע את עצמך, המצב ישתנה?

אני משוכנע שזה לא יעזור. יש חונטה שיושבת ביום חמישי בבתי-קפה בתל-אביב ומחליטה מה סדר-היום השבועי של התקשורת. אלה שמחוץ למעגל, כמונו, נשכחים, גם אם הם מעניינים את הציבור הישראלי. אנחנו לא בראש שלהם. זו ראייה מאוד מתנשאת. אין להם עניין באוכלוסייה הערבית.

הח"כים הערבים המעטים, שמנסים להשיג הזמנה לתוכנית אירוח, לא זוכים בדרך-כלל להצלחה מרובה. ח"כ אחמד סעד: "העוזרים שלי ניסו לדבר עם תוכניות כאלה, וזה לא עזר. הייתי רוצה להופיע בתוכניות אירוח בעברית. אולי אני לא מנסה כמו שצריך. יש אנשים שדוחפים את עצמם, ואני לא כזה".

דראושה: "אני, או אחת העוזרות שלי, ניסונו לעניין תוכניות אירוח. העוזרת שלי התעניינה בתוכנית של דן שילון. ערבים בכלל לא מופיעים אצל דן שילון. הוא לא מתעניין בערבים בכלל. הוא אומר שהוא יוני ואיש שלום, אבל הוא לא נותן לערבים להתבטא בתוכנית שלו. אולי יותר גוה לו למכור את התוכנית שלו בלי ערבים".

אתה אומר שערכים מוזיקים לרייטינג? אולי הוא חושב ככה, כי יש אווירה של גזענות כלפי ערבים בקרב הציבור היהודי. אחד הח"כים הבודדים שמצהיר שהוא אינו מעוניין להופיע בתוכניות אירוח הוא ח"כ עומי בשארה. "הוזמנתי כמה פעמים לתוכנית ות אירוח פוליטיות, למשל ל'פופוליטיקה' או 'בוקר טוב ישראל', אבל לבידור - לא. הווי מנתי פעם לדן שילון וסירבתי".

מדוע? כי הקונספציה של קישוט ערבי בתוכנית בידור לא מקובלת עלי. יש לי בעיה עם בידור ופוליטיקה ביחד, עם טשטוש ההבדל בין בידור לפוליטיקה.

למה אתה מתכוון ב"קישוט"? אני מתכוון לתוכנית שכל הקונספציה שלה היא קונסנוס ציוני, שכל הבידור שלה הוא

דודו טופז: צריך להזמין יותר מרואיינים ערבים. אני מכה על חטא שלא עשיתי יותר מזה עד היום

דה): "השתתפתי רק בתוכנית האירוח של גבי גזית, לפני כמה שנים. דן מרגלית ודן שילון לא הוזמנו אותי אף פעם, גם לא רפי רשף". ח"כ וליד צאדק (מרצ): "רפי רשף הזמין אותי בזמנו לתוכנית אירוח, לפני חמש שנים בערך, אבל דן שילון לא. גם מתוכניות בוקר לא מזמינים אותי. פעם אחת, כשאיימתי להתפטר מתפקיד סגן שר החקלאות, ראינו אותי בתוכנית בוקר בטלוויזיה. גם ב'פופוליטיקה' השתתפתי פעם אחת".

ישנם ח"כים ערבים שהוזמנו פעמים אחדות לתוכניות אירוח, אבל גם הם לא מרוצים. ח"כ רפיק חאג'י (מפלגת העבודה): "השתתפתי פעם אצל דן שילון ו'פופוליטיקה', אבל אני יכול להגיד שהשתתפות שלנו, הח"כים הערבים, היא לא באותה מידה כמו ח"כים יהודים. כנראה שהשוויון עדיין לא הגיע גם לתחום זה".

ח"כ דראושה לא הוזמן לתוכניותיהם של דן שילון או דודו טופז, למשל, אך הוזמן ל'פופוליטיקה' בערוץ הראשון, בהנחיית דן מרגלית. גם ח"כ עומי בשארה (חד"ש-בל"ד) הוזמן לכמה תוכניות אירוח, ביניהן "פופוליטיקה".

רוב הפוליטיקאים הערבים מודים שהם מאוד מעוניינים להופיע בתוכניות אירוח

של הטלוויזיה החינוכית, המצב מעט טוב יותר. במהלך 38 התוכניות שצולמו בעונה הקודמת בלט שיתופם של ערבים, הן אזרחי ישראל והן מהרשות-הפלסטינית, ואחת התוכניות אף הוקדשה לנשים באינתיפאדה. תת-הייצוג של הערבים מאפיין את כל כלי התקשורת בישראל, אבל יש לו משמעות מיוחדת כאשר מדובר בתוכניות האירוח, שהפכו בשנים האחרונות למעין "סלון לאומי", שבו יושבים נציגים של כל פלגי החברה במעגל אחד, ולערב אחד נשכחים חילוקי הדעות. נכון, גם חרדים לא יושבים שם בדרך-כלל, אבל הם אינם מעוניינים בכך. הערבים, לעומת זאת, מעוניינים מאוד להיות חלק מהמעגל.

התחושה העולה משיחות עם אנשי ציבור ערבים היא שבתוכניות האירוח פשוט לא רוצים אותם. "זה כאילו שאנחנו לא מעניינים את הציבור היהודי", אומר ח"כ סאלח טריף ממפלגת העבודה, "רק כשיש נושא חריג, אנחנו מוזמנים. זו בושה וכלימה".

לתחושה הזו שותפים רוב הפוליטיקאים הערבים, מכל המפלגות. "זה חלק מהגזענות באמצעי התקשורת", אומר ח"כ עבד-אלוהב דראושה (מד"ע), "מתעלמים מקיומו של הציבור הערבי בכל התוכניות". גם אחמד טיבי, ערבי ישראלי ויועץ התק-

מהמורשת הציונית. יש מין הרגשה שבטית-משפחתית, כאילו מאחורי כל הצרות והטרג' דיות אנחנו יושבים עכשיו וצוחקים ביחד. זה מין קומזיץ כזה. מפעם לפעם יש איזה פנינה רוזנבלום ערבייה, אחמד טיבי או משהו כזה. אתה לא מרגיש חלק מהיחד הזה?

בוודאי שאני לא מרגיש חלק מהיחד, ובכלל, כל המסחור של הפוליטיקה לא מקובל עלי. גם אם הייתי יהודי לא הייתי מופיע שם. מדי פעם מביאים איזה חרדי או ערבי או אשה או הומו. יש סובלנות כלפי האחר, שהוא פעם קוקסינל ופעם ערבי. אני לא רוצה את הסובלנות המאולצת הזאת כלפי. מי הם שיסבלו אותי? מנסים להציג "הערבי הוא גם בנאדם". זה לא מקובל עלי.

•••

אחת התוכניות שהצטיינו, יחסית לאחרות, בהזמנת פוליטיקאים ערבים היתה "פופולי" טיקה". עם זאת, כמה מהח"כים הערבים שהו-

לתחושה הזו שותף גם ח"כ סאלח טריף: "ב'פופוליטיקה' היינו בשר תותחים של אנשים מהימין שהתנפלו עלינו. אני זוכר שאפילו נסים משעל, שהזמין אותי, לא הצליח להתבטא. הייתי מוכן לענות לדני נווה, שהתקיף אותי קשות. הרגשתי רע, ומאו אני ממעט להופיע".

ומה משיב דן מרגלית לטענות האלה? "ח"כ דראושה הוזמן על-ידי פעמים רבות, ואני לא מראיין אותו אחרת מאשר חבר-כנסת יהודי. לפעמים קורה שבגלל אופי התוכנית 'הכל פוליטי', אנשים יוצאים עם הרגשה שהם לא דיברו מספיק. לפעמים זה גם נכון, ואני צריך להקפיד לתקן את זה, אבל זה לא קשור להיותו של אדם ח"כ יהודי או ערבי. רוני מילוא אמר בדיוק את מה שאומר דראושה".

דבריו של מרגלית זוכים לחיזוק דווקא מצד חלק מאנשי הציבור הערבים. אלה מטילים את האחריות לתחושת הקיפוח של חלק מהח"כים

כופה את עצמו על העורך בפעם הבאה. אם הוזמנת ל'פופוליטיקה' ואחר-כך אתה מתלונן: 'לא נתנו לי לדבר, הייתי שק חבטות', זה סימן של חולשה. אם אתה מופיע שם, תכבוש את המסך, תיקח את זכות הדיבור. הרי זה אופיה של התוכנית. יש ערבים שכשהם מופיעים, הציבור הערבי בבית מליט את פניו בבוהה, בגלל שהם מציגים את העניין הערבי בצורה מבישה. הם חושבים שלהופיע ולהיראות זה הדבר היחיד. אם אתה מופיע לא טוב, זו חרב פיפיות. ראשית, אתה פוגע בציבור שאתה בא לייצג, ושנית, אתה לעולם לא תוזמן שוב. עורכים רוצים אנשים שידועים לדבר היטב, להופיע היטב ולהיות מעניינים, וזה טבעי. כך זה בכל מקום. אבל נקודת הזיו" נוק של מראיין ערבי היא פחותה בשל העובדה שלא מוזמינים אותו".

אחמד טיבי הוא דוגמה יוצאת דופן לערבי ישראלי שנחשב מראיין מבוקש בכל תוכנית,

עומי בשארה: אני מתנגד להשתתף בתוכנית שהבטיח שלה הוא קונסנזוס ציוני. מפעם לפעם יש איזה פנינה רוזנבלום ערבייה, אחמד טיבי או משהו כזה

ובוודאי בתוכניות אירוח. "כל יום יש לי 10-15 בקשות להתראיין. אין לי יכולת להגיד כן לכולם, ולפעמים אני מפנה אותם לאנשים אחרים. אבל זה ממש לא מקרה מייצג", הוא מודה. "אני מתאר לעצמי שזה בגלל התפקיד שלי, כיועץ מדיני ויועץ תקשורת של יאסר ערפאת. אני לא מבקש להיות מוזמן לשום תוכנית אירוח. בדרך-כלל מוזמינים אותי, ולחלק אני נענה בחיוב".

מה דעתך על כך שח"כים ערבים רבים מסרבים להציע את עצמם לתוכניות אירוח? אני מציע להם לייחצן את עצמם, כמו שעו" שים חברי-כנסת יהודים. יש תחרות קשה, יש זמן מסך מועט, ולפעמים פוליטיקאים צריכים להידחק. לח"כים היהודים יש עוזרים פרלמנטריים והם מייחצנים אותם. הם מתקשרים ומציעים אותם, ולפעמים זה עוזר. זה עדיין לא הגיע אל הפוליטיקאים הערבים, למרות שיש אחדים מהם שכבר עושים את זה.

•••

הפוליטיקאים הערבים אינם היחידים שנפגעים; גם אמנים ושחקנים ערבים, בעיקר אלה ששרים ומופיעים בשפת אמם. למשל אמל מורקוס, זמרת ערבייה ישראלית, שהוציאה לפני כמה חודשים תקליט בכורה. מורקוס פנתה לתוכניות האירוח המובילות בטלוויזיה וביקשה להופיע בהן כדי לקדם את תקליטה. חלק מהפניות נעשו באמצעות הסוכן שלה, אילן בושרי, או באמצעות היח"צנית שלה. התשובות היו מתסכלות. "הפניות שלי בקשר לתקליט נתקלו בסירובים מכל תוכניות,

הערבים עליהם עצמם. חלק מהפוליטיקאים הערבים לא יודעים להופיע ולא יודע לדבר, אז הם לא צריכים ללכת סתם ולבייש", אומר ח"כ עומי בשארה. "למה אני לא הייתי שק חבטות של הימין? במקרים מסוימים הפכתי את הימין לשק החבטות שלי. זו הופעה בטלוויזיה בשידור חי, ומלכתחילה יש בעיה - גם של שפה וגם של קונסנזוס נגדך, אז אתה נוטל סיכון מחושב. אני לא אומר שזה נוח, אבל אני בדרך-כלל הרגשתי טוב אחרי הופעות כאלה. אני נוהר דווקא מתוכניות אירוח שמוקלטות מראש ועוברות עריכה, כי אתה לא יודע מה יגורו. כשזה בשידור חי, אני יותר בטוח שמה שאני אומר ישודר".

אחמד טיבי מצטרף לביקורת: "לפעמים, הכישלון הוא של הפוליטיקאי הערבי. אם אתה מוזמן לתוכנית כמו 'פופוליטיקה' ואתה לא יודע להופיע - אל תבוא. מי שידוע להופיע,

זמנו לשם הרגישו שהתפקיד שיועד להם הוא לספוג את זעם המשתתפים האחרים. דראושה: "גם כשהיו מוזמינים אותנו ל'פופוליטיקה', היינו רק כתובת לניגוח, כאילו שאנחנו שק חבטות של המראיינים האחרים. בדרך-כלל, ב'פופוליטיקה' ובהכל פוליטי לא מאפשרים לנציגים הערבים להתבטא בחופשיות, כאילו שהם באים רק כדי שיכסחו אותם. דן מרגלית קוטע אותנו. בפעם האחרונה הוא נתן להם להבוט בי ולא נתן לי להתבטא. מרגלית ניסה לרצות אותי והזמין אותי שבוע לאחר מכן, אבל אמרתי שלא אופיע אצלו יותר".

גם ח"כים יהודים התלוננו שלא נותנים להם זמן מספיק להתבטא ב'פופוליטיקה'. אני שומע את זה גם מח"כים יהודים, אבל בתוכנית יש הרבה נציגים יהודים ורק ח"כ ערבי אחד, ולכן הוא לא צריך לשמש רק כשק חבטות.

האירות הגדולות, כמו דן שילון וסוגרים שבוע' עם אמנון לוי", היא מספרת. מה אמרו לך?

מדן שילון אמרו: אנחנו מוכנים שתשבי ותדברי, אבל לא שתשירי. הם אמרו: אנחנו פוחדים שאייטם בערבית יפיל את הרייטינג. אנחנו אוהבים את אמל, אנחנו רוצים שהיא תבוא להתראיין, אבל שלא תשיר, או שתשיר בעברית. אחרי זה הציעו שאשיר שיר קצבי שלי. אמרתי: בסדר, אני אבחר שיר קצבי מהתקליט שלי. השארתי הודעה ולא חזרו אלי. במשך חודשים.

הם פחדו מכך שתשירי בערבית? כן. הם לא רוצים שיר בערבית. הרייטינג והרייטינג.

דן שילון הגיב כך: "כל הטענות המושמעות בקשר לשילוב ערבים בתוכנית הן דמיוניות וחסרות שחר".

בסופו של דבר הופיעה מורקוס בתוכנית "לילה גוב" של גידי גוב, גם זאת לאחר מאמצי רבים, שנמשכו חודשים. "מגידי גוב סירבו במשך שלושה חודשים, עד שבסוף הסכימו. הטענה היתה שהם פוחדים מאייטם בערבית".

מי אמר את זה? אני לא רוצה להגיד שמות. הם דיברו עם הסוכן שלי ואמרו: אנחנו חוששים שגידי ילחץ מאייטמים כאלה. אחרי שהופעתי ושרתי, דיברתי עם אחת מנשות המערכת שם, והיא אמרה: הופתענו לטובה, כי האמת, פחדנו.

גידי גוב הסביר: "בתוכנית אירוח ישראלית קשה מאוד להשמיע שיר בשפה זרה, גם באנגלית. אם זמרת מייצרת דברים בערבית, זה פונה למגזר מסוים שמבין ערבית. מאחר

אמל מורקוס: מההפקה של דן שילון אמרו:

אנחנו מוכנים שתשבי ותדברי, אבל לא שתשירי.

אנחנו פוחדים שאייטם בערבית יפיל את הרייטינג

הזמינו אותה. "אני מקבלת פניות מתוכניות טלוויזיה", השיבה, "כל תוכניות הבוקר אירחו אותי, גם בלי שפניתי אליהן. הרוב היו פניות אלי, ללא קשר לתקליט. ואז גם בדיוק יצא התקליט. אבל יש לי הסתייגויות. אני לא מוכנה להיות עלה תאנה של תוכניות, למשל אם רוצים להראות: 'הנה, הבאנו אייטם בערבית'".

למה את מתכוונת ב"עלה תאנה"? פעם מתחתי ביקורת קשה על תוכנית שבה הזמינו שתי קבוצות כדורגל, אחת ערבית ואחת יהודית, והן שיחקו יחד. הם פנו אלי כדי שאשיר שם. בתוכניות רגילות, שבהן לא היה צריך אייטם על ערבים, לא פנו אלי. צריך להפסיק להתייחס אל אמן ערבי כאל גימיק. אני לא רוצה להיות גימיק.

הופעת פעם אצל דן שילון? פעם הם הזמינו אותי, אחרי הסכמי אוסלו, ושרתי שיר שלום. אחרי זה פנו אלי עוד כמה פעמים, וסירבתי. רצו שאני אשיר, שאחמד טיבי ינצח, ויעל דיין כתבה איזה שיר, ולא הסכמתי. כשאני הייתי צריכה אותם, כדי לקדם את התקליט שלי, הם אמרו: אנחנו פוחדים שאייטם בערבית יפיל את הרייטינג.

גם סלווה נקארה, בעבר שחקנית תיאטרון חיפה, השתתפה בתוכניות אירוח רבות, ביני-הן של דן שילון ומני פאר. "לרוב מזמינים אותי סביב יציאת הצגה, ולפעמים כדי לדבר על נושאים פוליטיים".

מזמינים אותך לדבר גם על סרט או הצגה בערבית? כן, אבל פחות. לפני שלוש שנים עשינו תיאטרון ערבי והיו לנו יופי של הצגות, אבל התקשורת נזחה את זה לגמרי. היו יחסי-ציבור,

צלצלנו לאנשים ועניינו אותם, אבל התגובות היו ממש קרות. לא התלהבו. כשאני משתקת בעברית, החשיפה הרבה יותר גדולה. כשאני עושה הצגה בערבית, היא פחות מעניינת את התקשורת העברית".

...

ומה אומרים המנחים? דודו טופו, מנחה ושותף לעריכת תוכנית הבידור והאירוח "רא" שון בבידור": "אני מודה שעצם העלאת הנושא על ידך עורר בי את ההבנה שאת פשוט צודקת, שצריך לעשות את זה יותר. אני מכה על חטא שלא עשיתי יותר מזה עד היום, למרות שעשיתי תוכנית אחת שכולה הוקדשה למגזר הערבי. אבל יחסית למספר שלהם באוכלוסייה, בטח שלא היו לי עשרים אחוז אמנים ערבים. באופן כללי, זאת תרבות שלא מוכרת לי, ובאופן טבעי זה יצא ככה. כמו שבמגזר הרוסי יש אמנים מצוינים, וגם

הם לא שותפו בפרופורציה למספר שלהם באוכלוסייה, ככה קרה גם עם המגזר הערבי". שיתוף מעט ערבים בתוכנית נובע גם מחשש שהצופים לא רוצים לראות אמנים ערבים?

להפך, אני חושב שזה יכול להיות לא רק אמן טוב אלא גם גימיק טוב.

מני פאר, מנחה "אצל מני" בערוץ הראשון ושותף לעריכה (יחד עם טינה כהנוביץ' והלה רכב): "הקריטריונים להביא אנשים לתוכנית הם לא לפי הדת שלהם אלא לפי הבעיות האנושיות שלהם או לפי הרמה הבידורית שלהם. זה יכול להיות זמר, בדרן או שחקן ערבי, ולפעמים זה מקרה אנושי. לפעמים השיוך הדתי הוא חלק מהאייטם: למשל, המשפחה הערבית שלא העלו אותה על מטוס כי לא היה בודק בטחוני בשדה התעופה".

שיעור הערבים שמופיעים בתוכנית שלך דומה לשיעורם באוכלוסייה?

אפילו עולה, כי לרוב, מיעוט זוכה לייצוג גדול יותר בתקשורת, בגלל הבעיות. לרוב, בני מיעוט מעורבים בהרבה בעיות חברתיות ואנושיות.

קרה שקיבלת הערה "מלמעלה" מפני שאירחת ערבים?

מהנהגה לא, אבל מהצופים דווקא כן. פעם התרגו עלי כי הבאתי לתוכנית שהתקיימה ביום-ירושלים ערבים שקשורים לירושלים.

אמנון לוי, מנחה "פותרים שבוע" (בעריכת ראודור בניזמן), מה תגובתך לדבריו של ח"כ סאלח טריף ש"אצל אמנון לוי הערבים לא קיימים"?

אצל אמנון לוי לא קיימים כמעט חברי-כנסת. ב"סוגרים שבוע" בשנה שעברה הבאתי, נדמה לי, רק את לימור לבנת. ייתכן של"פותרים שבוע" אביא יותר ח"כים ואז יהיו גם ח"כים ערבים.

מה דעתך על הטענה שערבים זה לא טוב לרייטינג?

אני לא חושב שזה נכון. מטבע הדברים, לתוכניות אירוח לא מביאים אנשים בעלי דעות קיצוניות. כמה מתנחלים היו בתוכניות אירוח? יש מעט מאוד ח"כים - יהודים וערבים - שמסוגלים להופיע טוב בתוכנית אירוח. יש ח"כ ערבי שאני מת להזמין, עומי בשארה, שהוא איש מרתק בעיני, וגם עם סיפור אנושי יוצא דופן: הוא מושתל כלית. אבל אני לא חושב שהוא היה בא אם הייתי מתנה את זה בכך שלא נדבר מלה אחת על פוליטיקה".

כל הדברים האלה לא מנחמים את ח"כ האשם מתאמיד, שאומר: "אם לא הייתי חבר-כנסת אלא אזרח רגיל, לא הייתי משלם אגרת טלוויזיה. אנחנו, הערבים, לא שותפים. זו לא הטלוויזיה שלי".

שרה זלצר היא עורכת בעיתון "אנשים" ובגורת לימודי תקשורת

ילופי הדברים בין ירמי עמיר לדן מרגלית בעניין התרועעותו של האחרון עם פוליטיקאים והשפעתה (האפשרית) על כתיבתו ("העין השביעית", גיליון 18, ינואר 99'), העלו בדעתי ויכוח מפורסם שנתגלע בשנות העשרים בין וולטר ליפמן, החשוב בפובליציסטים האמריקאים, לבין הפילוסוף ג'ון דיואי.

ליפמן השווה את האזרח מן השורה לצופה חירש היושב בתיאטרון בשורה האחרונה. הוא אינו מבין מה קורה על הבמה, מדוע זה קורה ומה אמור לקרות. "הוא חי בעולם שבו אין הוא מסוגל לראות, הוא אינו מבין עולם זה ואין ביכולתו לכוון אותו". עיתונות ההמונים, על נטייתה המובנית לחפש סנסציות, עוד מחמירה את המצב. מוטב, לדעת ליפמן, להשאיר את השליטה ל"מעמד של מומחים". איש אינו מצפה מעובד מפעל הפלדה להבין בפייקה; מדוע נצפה ממנו להבין בפוליטיקה? המומחים כללו, לדעתו, גם את העילית של הפובליציסטים, שהם פרשני-הם של המומחים, כמו גם מומחים בזכות עצמם (ליפמן החזיק את עצמו מומחה ללא מתחרים בתחום היחסים הבינלאומיים).

ג'ון דיואי הסכים עם רוב ביקורתו של ליפמן על העיתונות, אך תקף בחריפות את אמונתו של הפובליציסט-הפילוסוף במומחיותו, בטוהר כוונותיהו ובתועלתן של האליטות, לרבות זו של הפובליציסטים. "מעמד של מומחים הוא בהכרח כה מנותק מן הדאגות ומהאינטרסים של בני העם, עד שהוא הופך למעמד בעל אינטרסים פרטיים וידע פרטי". ידע, לדעת דיואי, הוא פונקציה של תקשורת והתאגדות (כלומר קשרים חברתיים). הדמוקרטיה מושתתת לא כל-כך על מידע אלא על שיחה. תפקידה של תקשורת ההמונים הוא "לעורר עניין בקרב הציבור באינטרס הציבורי". הפובליציסטים מעמידים פנים לא אחת שהם עובדים על-פי הדגם של "ני-הול שיחה", אבל לאמיתו של דבר מאמצים לעצמם התנהגות של "מעמד של מומחים", עם סדר-יום (ואינטרסים) משלו; והם מנסים להנחיל סדר-יום זה לכלל "הצופים החירשים היושבים בשורה האחרונה של תיאטרון הפוליטיקה".

דבריו של ליפמן רלבנטיים היום עוד יותר מאשר כשנאמרו. והיות שלפי האמירה הידועה, היהודים הם כמו כל בני-האדם רק עוד יותר, מה הפלא שדבריו נכונים בישראל עוד יותר מאשר בארצות אחרות. ישראל היא מדינה קטנה שהכל מכירים בה את הכל, הכל מתחככים בכל, לפחות בקרב האליטות. האליטות ממוקמות מטבען במרכז, לא בפריפריה. ואצלנו זה סיפור של שתי ערים, ירושלים ותל-אביב, והמהדרין יאמרו כי בתקשורת זה סיפור של שני בתים, בית-סוקולוב ובית-אגרון. יתר על כן, הבעיות מרובות ואינטנסיביות יותר, המערכת עמוסה להתפקע. האוכלוסייה צורכת אובססיבית של תקשורת. והכל, הכל פוליטי.

ממילא נוצרים לא אחת בין האליטות יחסים של ידידות ואפילו חברות, יחסי אמן (בע"מ או בלעדיו), יחסי מורה-תלמיד, ממליץ למומלץ, מקור למבוע, מדליף למפרסם וכו'. בתהליך של מעין אוסמוזה מועבר לא רק מידע כי אם גם אלמנטים של השקפת עולם, תסריטי עתיד, הסבר רים להווה, גרטיבים על העבר. ככל שיחסי האמן גדולים יותר – ובעיקר כשצד אחד נחשב למומחה יותר מהשני בתחום מסוים – כך תהא האוסמוזה אינטנסיבית יותר.

מציאות זו, ולא איזה קשר של אליטות ישנות (או חדשות), היא המסבירה, למשל, מדוע כמעט כל הפרשנים הכלכליים חוזרים על תורתם של מוריהם באוניברסיטה ו/או של ידידיהם באוצר, בבנק ישראל ובשכבת המנהלים הבכירים בדבר עליונותה של כלכלת השוק כמפתח כל-פותח לכל צרותינו; היא המסבירה מדוע לא נכתב כלל על הכנס המעניין שהתקיים בתל-אביב ובחיפה בשלהי ינואר על הנסיונות הנעשים באירופה למצוא דרך חלופית כדי לצמצם את עיוותיה החברתיים של השיטה הכלכלית הקפיטליסטית.

מציאות זו מסבירה מדוע כמעט כל הפרשנים הצבאיים מקבלים את תורתם של מומחי המודיעין, שהתמורות החשובות ביותר הצפויות באזורנו נובעות מחילופי השליטים הערבים המזדקנים (שאכן החלו עם מות חוסיין), תחת להתבונן בתמורות חריפות יותר המתרחשות מתחת לפני השטח: הפער הגובר בארצות ערב בין האוכלוסייה למשאבים והשלכותיו על היציבות, או התמורה במאזן המוטיבציה בינינו לבין הפלסטינים ("ראש קטן" אצלנו, ואצלם – הנער עם הרוגטקה הקורא תיגר על חיילים חמושים).

ואם נשוב אל דן מרגלית ומבקריו, הרי שבתחום הפוליטיקה מקבלים העיתונאים במידה רבה את "מומחיותם" של הפוליטיקאים; לא כל-כך לגבי פריטי מידע כמו לגבי הנושאים שיש לסקרם ולנתחם. ובמידה מסוימת, לא בלי צדק, שהרי הפוליטיקאי שאמנותו בכך יודע הרבה, אם כי לא הכל ולא בהכרח את העיקר. עניינה של הפוליטיקה הוא לגרום לאחרים לעשות את

עמנואל סיון

על מה כותבים הפובליציסטים?

הצגת הפוליטיקה כזירה של טקטיקה בלבד אינה עושה צדק עם רבים מהפוליטיקאים, שגם אם הם משוחחים רוב הזמן על טקטיקה, הרי שיש להם גם ראייה מסוימת לגבי לא מעט שאלות יסוד

רצונך (ואם אפשר, לחשוב שזה רצונם). על כן, הטקטיקה חשובה מאוד. אולם האם היא העי-קר? האם היא תכלית הכל?

סיקור הפוליטיקה מתמקד בקיינוגי ובחולף, הבולעים את כל תשומת לבו של הפוליטיקאי. לפיכך נמצא את העיתונאי ממקד את פרשנותו בשאלות כגון: האם היה ברק צריך להגיב על הסיסמה "נתניהו מנהיג חזק לעם חזק" או לא? האם לא היה יעיל שישאיר את המשימה לאיוה היסטוריון הקרוב אליו בהשקפותיו? או האם נוכחות נתניהו בהלוויית חוסיין תועיל לו (בסקר-רים, לא בהכרח בבחירות), והאם מיקי איתן או שאול עמור יעלו או ירדו במעלות הח"כיות? אך שמא כל זה אינו אלא קצף על פני המים?

אולי השאלה החשובה באשר לליכוד, דרך משל, היא לא מדוע עבר מפריימריז לבחירות בידי המרכז, אלא מה משמעותה של ירידת ארץ-ישראל השלמה כמוקד אידיאולוגי לגביו? וברמה עמוקה יותר, הצגת הפוליטיקה כזירה של טקטיקה בלבד אינה עושה צדק עם רבים מהפוליטיקאים, שגם אם הם משוחחים רוב הזמן על טקטיקה (ושיחות אלו שומעים העיתונאים), הרי שיש להם גם ראייה מסוימת משלהם לגבי לא מעט שאלות יסוד. ויתר על כן, מראיית הפוליטיקה כזירת הטקטיקה, אך כפסע לזילותה של הדמוקרטיה - ככר פעולה לאופור-טוניסטים בלבד.

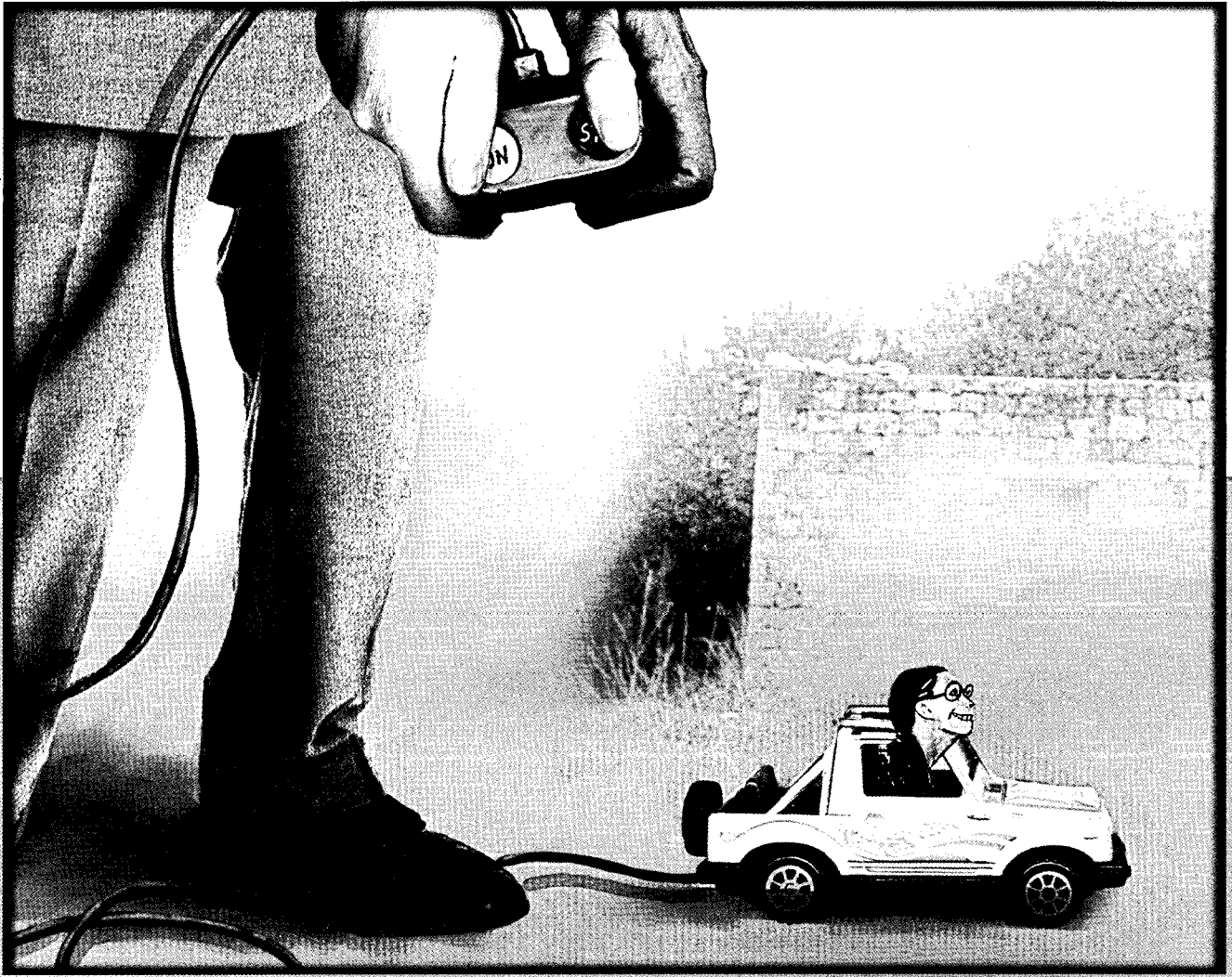

איור: אורית עזיין

הכל יפה וטוב, יקשה הקורא, אך הרי על טענות מעין אלה עונים העיתונאים בנוסחה של "טי-נה" (TINA - ראשי התיבות של "There is no alternative"). האמנם באמת אין חלופה אחרת? אולי כדאי לעיתונאי הפוליטי לשמור על מרחק מסוים ולנקוט את שיטתו של העיתונאי האמריקאי אי.אף.סטון, שהוציא בווינגטון שבועון (*The I.F. Stone Weekly*), אשר הסתמך אך ורק על נבירה במסמכים גלויים (של ועדות הקונגרס, דו"חות משרדי הממשלה הפדרלית או המדינתית, פרוטוקולים של משפטים, מחקרים אקדמיים וכו'). הוא הוכיח כי ניתן לבנות מהם תמונה אמינה למדי - ולא אחת סנסציונית - על פעילות רשויות השלטון ועל הבעיות העיקריות הניצבות באמת בפני הממשל, הקהילה הפוליטית והחברה. השבועון, שנתן תמונה שהיתה אמינה יותר מזו המסתמכת על הדלפות, המכוונות ובנויות לא פעם על חצאי אמיתות, היווה קריאת חובה בווינגטון במשך שלושים שנה ויותר.

נכון שלא רבים הלכו בדרכיו של סטון, ועוד פחות הולכים בהן היום. שיטתו של סטון מחנייפה פחות לאגו העיתונאי הנהנה להיות שותף-סוד. היא גם דורשת עבודה קשה וארוכת טווח - והלא זוהי דרישה מוגזמת בעידן שבו אין דוחים סיפוקים. ■

עמואל סיון הוא פרופסור להיסטוריה באוניברסיטה העברית בירושלים

בריחה היפה

עיתונאים משתפים פעולה עם ה'נים כדי לקדם את תחקיריהם ולתת להם הד. לא פעם שני הצדדים מפלים בפח

כאורה מדובר בעסקה שיש בה רק מרוויחנים: עיתונאים פונים לחברי-כנסת בבקשה לפעול לקידום כתבות התחקיר שלהם, הח"כים מזדרזים להעלות הצעה דחופה לסדר היום, להגיש שאילתה, לכנס ועדה או להתלונן במשטרה. העיתונאי מקבל פולו-אפ, המחזק את ממצאי חשיפתו, ואילו חבר-הכנסת זוכה לאזכור שמו, פועלו ולעתים גם תמונתו, בעידן זה של פריימריז, שבו החשיפה התקשורתית היא כמעט חוות הכלל.

אבל העסקה הוּו מתגלה לא אחת כבעייתית. עיתונאים להוטים מפרסמים הצהרות ח"כים שלא תמיד יש להן כיסוי, ח"כים פועלים מבלי לבדוק עד הסוף את העובדות, ולעתים נוצרים יחסי תן וקח שאינם מוסיפים כבוד לשני הצדדים.

בנובמבר '98 פורסמה במוסף "סופשבוע" של "מעריב" כתבתה של חן קוטס "האפיפי" יור של החיילים", שעסקה בקשריו של הנזיר אוליביה עם חיילי צה"ל. קוטס דיווחה על אלפי חיילים המגיעים לסדרות חינוך במנזר באבו-גוש ויוצרים קשרים הדוקים עם הנזיר. אוליביה, לפי התחקיר, בקיאה בשמות יחידות סודיות, אוסף פריטים צה"ליים וחשוף למידע מסווג, דבר העלול להוות סכנה בטחונית.

יומיים לפני הפרסום, במסגרת הפרומו לכתבה, דיווח "מעריב" בהבלטה כי השר שאול יהלום תובע להקים ועדת חקירה בעקבות התחקיר. סגן השר שלמה בניזרי, ח"כ איתן כבל וח"כ רן כהן צוטטו בידיעה המקדימה כמי ששוללים את התופעה. ח"כ כהן, נאמר, אף תובע מהרמטכ"ל להפסיק את "סיורי הגימיק" אצל הנזיר.

איתן כבל מספר שהכתבת פנתה אליו, שלחה אליו את התחקיר וביקשה את תגובתו. הוא פעל על סמך הכתבה בלבד, מבלי שביצע בדיקות נוספות. "זה קרה לי פעם אחת ואני לא אעשה את זה שוב", אומר כבל, "מדברי שר הביטחון וממידע נוסף שקיבלתי מאוחר יותר הבנתי שהמצב הוא לא בדיוק כמו שתואר בכתבה. לכן, בהצעה לסדר שהגשתי בנושא הייתי זהיר יותר ולא דיברתי נגד הנזיר".

רן כהן מספר שהתבקש למסור תגובה מבלי לקרוא את הכתבה. לדבריו, סירב להגיב על סמך שיחה טלפונית בלבד ולבקשתו נשלחה אליו הכתבה בפסק. בנוסף פנה כהן לשני צעירים שנכחו בביקורים במנזר כדי לאמת איתם את המידע. "כל מה שעשיתי הוא לבקש מהרמטכ"ל שיבדוק אם הביקורים האלה נכונים וחיוניים", מצטט כהן, בסתירה קלה לדיווח ב"מעריב" על תביעתו להפסיק את הסיוורים.

חן קוטס אומרת, כי הרעיון לפנות לח"כים כדי לקדם את התחקיר לא היה שלה, אלא

הועלה במערכת. "ישבנו וורקנו שמות כשהכ" וונה היתה לפנות לח"כים מכל קצווי הקשת הפוליטית. פיקססתי להם את הכתבה ונתתי להם הרבה זמן לקרוא אותה, זה לא היה אינסטנט".

...

שלושה דפוסים עיקריים יש לקשר שבין תחקירנים לח"כים. בראשון מדובר בעבודה משותפת, כאשר הח"כ הוא המקור לכתבה או מסייע באיסוף החומר. בשני, הרווח ביותר, מגיבים הח"כים מיוזמתם לאחר הפרסום בעיתון. בדפוס השלישי, הבעייתי יותר, פונים העיתונאים לח"כים, מבקשים את תגובתם ומעודדים אותם לפעול.

יוסי בר-מוחא, עיתונאי חוקר מ"הארץ": "אני כמעט לא נוהג כך, אבל השיטה היא כזאת: בדרך-כלל כשיש כתבת תחקיר, הכתב הוא שפונה לח"כ, מספר לו על הכתבה שאמורה להתפרסם ואומר לו, 'מאחר שאותך אני מאוד מחבב, אתה האיש שבעצם יכול להזיז את העניין, אני מאוד מעוניין לקדם את ענייך בכנסת, אני מצפה ממך שתגיש שאילתה, אני לא פונה לח"כים אחרים'. וכך אותו ח"כ מגיש את השאילתה כשהוא כבר יודע פרטים מאותה כתבת תחקיר, הוא מוכן לה ומגיש אותה מיד עם פרסום הכתבה".

חברי-כנסת מתארים מציאות דומה. רפי אלול: "עיתונאי העלה נושא לדיון ציבורי

מהימנים" אחרים. אחר-כך חזר בו והתנצל בפני השופט סטרשנוב. רן כהן אומר כי לפעמים ברור לו לגמרי שתופסים עליו טרמפ. "חבר-כנסת צריך מאוד להיזהר שלא ליפול במלכודת של סנסציוניות של עיתונאי רדוד, ויש כאלה, שכדי לתפוס גובה משתמשים בשם של ח"כ או במעמדו".

...

אבל טרמפיסטים, מסתבר, יש בשני הצדדים. אחת הטענות השכיחות ביותר של כתבים כלפי ח"כים היא שאינם פועלים תמיד כפי שהבטיחו.

יוסי בר-מוחא מספר שבנובמבר '97 חשף, כחלק מסדרת תחקירים ב"הארץ", כי הרב אלעזר אבו-הצירא גובה סכומי עתק מחולים סופניים עבור תפילות וברכות. אבו-הצירא, לפי התחקיר, מציג את מצבו הכלכלי כגרוע-ני ומקבל הקצבות שונות, שעה שבחשבון הבנק הפרטי שלו 320 מיליון שקל. "ציפיתי שח"כים יודעו ויפנו לנציב מס הכנסה לבדוק את הנושא", מספר בר-מוחא. הח"כים, מתברר, לא מיהרו להודיע, ובר-מוחא ניסה לעזור להם לעזור לו. "פניתי לח"כ אופיר פינס ואמרתי לו: 'תשמע, אתה יור ועדת המשנה למיסוי של ועדת הכספים. לא מפריע לך שאדם לוקח כסף בשיטות פטולות מהציבור הרחב ובחשבונו יש סכום כזה? מדוע אתה

רב-פקד משה ניסן, דובר משמרת חיפה: על כל

קשקוש בעיתון אני מקבל פניות מח"כים. לפעמים הם

שואלים את אותה שאלה עשר פעמים בשנה אחת

לא פועל? פינס הקשיב ואמר: 'כתוב שאני מתכוון לכנס את הוועדה למיסוי'. מובן שלא כתבתי את זה ולא התייחסתי לזה. כעבור שבוע, הוא שאל אותי מדוע לא פרסמתי פולו-אפ. אמרתי לו: 'מה אתה רוצה, שאני אכתוב שאתה מתכוון לכנס את הוועדה בזמן שבפועל אתה לא מכנס? הרי לא כינסת'".

פינס על בר-מוחא: "הוא פנה אלי, חשבת שזה נושא ראוי וחשוב ומסרתי תגובה מאוד חריפה. אמרתי שאכנס את ועדת המשנה, אבל אברהם רביץ, יו"ר ועדת הכספים, לא אפשר לי לכנס. אני לא ביקשתי להתפרסם. זה הוא (בר-מוחא) שפנה אלי ואמר לי שהוא עשה מאמצים לפרסם את זה, כי הוא רצה פולו-אפ". בר-מוחא על פינס: "זה דבר חמור מאוד, כמעט נסיון הונאה, שח"כ מתיימר להתפרסם בדרכים שונות, אבל קודם כל רוצה את הכותרת ורק אחר-כך מתברר שהוא לא פנה. אופיר פינס הוא פרלמנטר מעולה, אבל גם

ולא קיבל עליו הד או הוא מתקשר אליך, אומר, 'אתה מטפל בנושאים חברתיים, תעשה עם זה רעש'. בהחלט יש לפעמים תחושה שמנסים בכוח לקדם תחקירים. התחרות בין העיתונאים לא מוסתרת".

ח"כ יונה יהב מביא דוגמה לאופן המעט ציני שבו מנסים לעתים עיתונאים לגייס את חברי-הכנסת למטרותיהם. לפני שנחשפה פרשת מנבר-סטרשנוב היה צו איסור פרסום בעניין, שמנע כל טיפול עיתונאי בפרשה. לדברי יהב פנו אליו עיתונאים, סיפרו לו את הסיפור וביקשו ממנו לנצל את חסינותו ולהעלות את הנושא בשאילתה. "אני סירבתי לטפל בזה כי חשבתי שזו מלכודת", מספר יהב, "וגם אמרתי להם שמבחינה משפטית לא נראה לי שאני כעורך-דין אפר צו איסור פרסום". כזכור, מי שהעלה את הנושא בפומבי היה ח"כ נסים זווילי, שטען לאחר מכן כי לא הסתמך על עיתונאים אלא על "מקורות

ח"כים המעוניינים בפרסום תמונתם אינם מהססים לעודד את העיתון לגמול להם טובה. כך למשל הגיש יונה יחב תלונה למשטרת חיפה, במאי '98, בעקבות תחקיר של ענת טל-שיר וגיא לשם במוסף השבת של "ידיעות אחרונות" על אי-סדרים בעמותת היובל. לפני שהגיע לתחנת המשטרה טרח יחב לטלפן למערכת חיפה של "ידיעות אחרונות" ולהזמין צלם, שינציח את המעמד. המאמץ השתלם. ב"ידיעות אחרונות" שמחו לקדם את התחקיר ולפרסם למחרת את תמונתו של יחב בפתח תחנת המשטרה, לצד ידיעת המשך מובלטת על תגובתו ותגובות נוספות לתחקיר. גם "מעריב" מיטיב עם מיטיביו. בדצמבר

פנה בנושא "לאשה" אמר תחילה כי בעקבות פנייתו הוקמה ועדה ושונו נהלים. לאחר מכן הוסיף עוזרו, איתי גרין, שגולדמן עשה ככל יכולתו: הוא פנה לשר מצא ואת התשובות שקיבל העביר לכתבת "לאשה". "מעבר לזה, החומר הועבר לוועדת העבודה של הכנסת שזה תחום עיסוקיה", אמר גרין. מתגובת דובר משרד הבריאות ל"העין השביעית" עולה כי לא הוקמה כל ועדה בעקבות פנייתו של גולדמן.

...

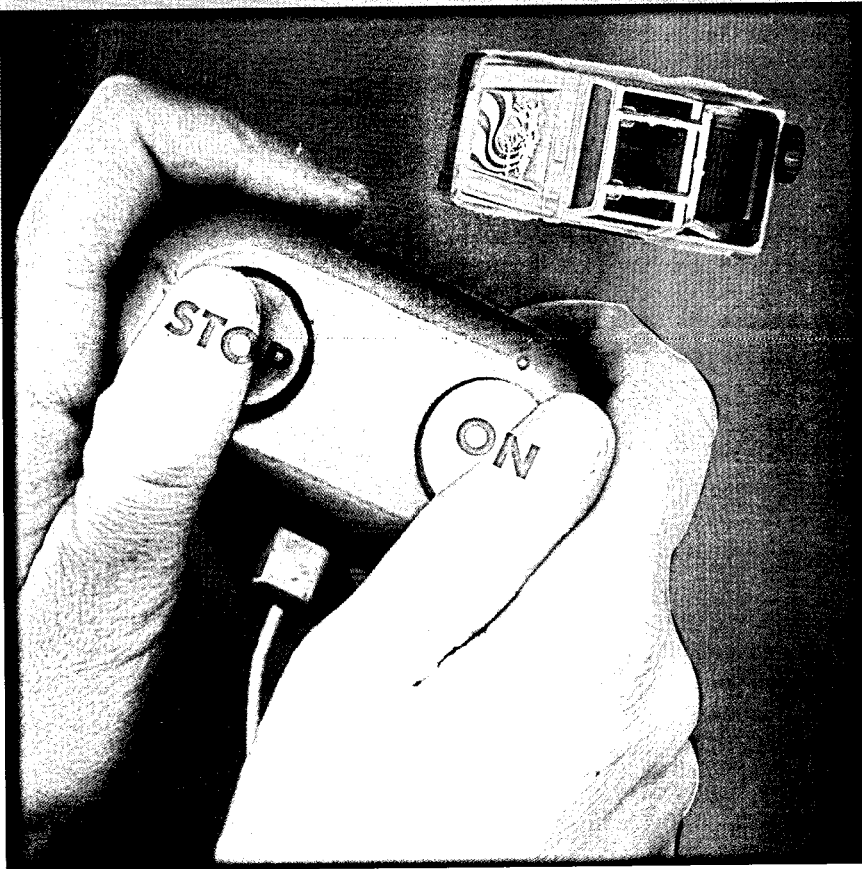
לעתים מקבל המונה "עסקה" ממד מוחשי, כאשר ח"כים וכתבים מנהלים משא ומתן

הוא נופל לפעמים. במקרה הזה הוא רצה להרוויח משני הצדדים: מצד אחד, להצהיר שהוא מכנס ולקבל מראש את הפרסום, ומצד שני, אם היו פונים אליו מכיוון אבו-הצירא, הוא יכול היה לומר: 'הנה, לא כינסתי'. כתבת "לאשה" אריאלה אילון מאוכזבת אף היא מהצהרות שווא. בנובמבר '98 פרסמה אילון תחקיר על תקיפות מיניות בבתי-חולים פסיכיאטריים. תחת הכותרת "תיאנסי ותשת" קי" הובאו עדויות קשות על מקרי אונס שלא זכו לטיפול. בכתבה הובאה תגובתו של ח"כ מיכה גולדמן לעדויות, ולפיה התלית לפנות לשר הבריאות ולדרוש ממנו למנות ועדת בדיקה לנושא. גולדמן גם הודיע כי יפנה

ברית חילה

למבקר המדינה לעקוב אחר הבדיקה, לבל ייעשה ניסיון לטשטש את העובדות. בכתבה הופיעו תמונתו של גולדמן ובקיע מובלט עם ציטוט מדבריו.

אילון אומרת שפנתה לגולדמן בשל תפקידו כיו"ר ועדת הפנים. "כל זמן שהיה מדובר בפרסום בעיתונות זה היה לו נורא חשוב", היא מספרת, "ברגע שצריך היה לעקוב הוא נעלם ולא שמעתי ממנו עד עצם היום הזה. הוא אמר שיפנה לשר מצא אבל אחרי חודשיים הוא שלח לי תגובה של משרד הבריאות שכבר הופיעה כלשונה בכתבה שלי. זה היה פשוט מבזה". לדברי אילון, אמור היה להתפרסם פרטו לכתבה בעמודי החדשות של "ידיעות אחרונות", דבר שלא יצא לפועל מסיבות טכניות. "עוזרו של גולדמן צלצל אלי פעמיים ביום לשאול מה עם 'ידיעות', מה עם

'96 גולל רונאל פישר ב"מעריב" את סיפורם של הורי תלמידים מהיישוב כרמי-יוסף, שזומנו לחקירה פלילית, כיוון שסירבו לשלוח את ילדיהם לבית-הספר האזורי. ח"כ מודי זנדברג יזם דיון על הנושא בכנסת ונוסף מעל דוכן הנואמים בגליון "מעריב" שבו פורסמה הפרשה. צלם "מעריב", מיותר לציין, עודכן מבעוד מועד. המנופף זנדברג הרוויח תמונה בעיתון המתרת. התחקירן פישר זכה בפולו-אפ נרחב.

ח"כ אפי אושעיה: "לעיתונאים ולח"כים יש אינטרסים זהים. זה בולט בעיקר בעיתונות המקומית, כי למקומונים הרבה יותר משמעותי לפרסם שח"כ פעל בעקבות כתבה

ח"כ רפי אלול: בהחלט יש לפעמים תחושה שעיתונאים מנסים בכוח לקדם תחקירים. התחרות בין העיתונים לא מוסתרת

מפורש על פרסום תמונתו של הח"כ ואיזכור שמו בכותרת או בכותרת המשנה. יובל קרני: "לפעמים אומרים לי ח"כים, 'תשמע, אתה מקבל את החומר לפרסום, אבל התגובה שלנו חייבת להופיע בכותרת המשנה', או: 'תשתדל להכניס תמונה'. בדרך-כלל מדובר בסיפור שהם נותנים. אני משתדל לא להבטיח כלום כי זה לא תלוי רק בי".

רדיו וטלוויזיה. זה נהפך למניע העיקרי שלו. כשהוא ראה שהפרומו לא מתפרסם, הוא ניתק מגע. מיותר לציין שלא הוקמה שום ועדה בעקבות הכתבה".

גולדמן מעיד על עצמו כמי שלא רק יוצא בהצהרות אלא גם מבצע. הוא מספר כי לצערו הוא שומע לפעמים ברדיו שח"כים פנו אליו לוועדה בנושא כלשהו, כשלמעשה איש לא

בעיתונות. המיקח והממכר נעשה באופן ממש ביומיום, בצורה בוטה אפילו. אני לא חושב שיש פוליטיקאי שאומר לעיתונאי: 'תדאג שתהיה תמונה שלי או אמירה שלי ואני אתן לך חומר או אקדם את העניין שכתבת עליו'. זה יוצא באופן טבעי. יש פה כללי משחק ברורים ולא כתובים. איש ציבור, התג- מול שלו זה פרסום, בתמונה או בציטוט. העיתונאי מבין את זה. אם אתה משתף פעולה עם עיתונאי והתגמול יהיה התעלמות מוחלטת, מחר לא תטפל בשום עניין שהוא עוסק בו.

•••

אושעיה מתאר את להיטות המקומונים לגיטימציה פרלמנטרית, אך מסתבר כי להיטות הח"כים לחשיפה מקומית באזורי הבחירה שלהם אינה פחותה. האינטרסים המשותפים והתגובה האוטומטית עלולים להוביל לאובדן פרופורציות.

בנובמבר האחרון, בהמשך לסדרת פרסומים ממושכת על כת השטן בחיפה, פרסם המקור מון "ידיעות חיפה" מקבוצת "ידיעות תקשורת" כתבה סנסציונית, ולפיה חברי כת השטן בעיר זוממים לחטוף תינוק ולהעלותו כקורבן. הכתבה, מאת יורם מארק-רייך וליאור פרי, התבססה על עדותה הבודדת של תמרה מור, יו"ר עמותה למען בעלי-חיים בעיר. מור, כך נטען, "חקרה" את הנושא ויש לה "מקורות" המאשרים את המזימה. מתגובת משטרת חיפה עלה כי אין כל ידיעות על פעילות הכת בעיר. עיתונאים מכלי תקשורת אחרים, מקומיים וארציים, בדקו את הסיפור והעלו חרס בידם, מה שלא הפריע לאנשי "ידיעות חיפה" לפנות לח"כ ייב ולקבל ממנו גיבוי חריף לשאננות המשטרה ב"פרשה" והבטחה לפנות בשאלתה לשר קהלני.

ח"כ יוסי כץ הגיש גם הוא שאלתה ואף העלה את הנושא לדיון בוועדת ביקורת המדינה שבראשותו. כצפוי, דיווח המקומון בהבלטה על פעילות הח"כים.

אלא שהעובדות סירבו לשתף פעולה. סיכום הדיון בוועדה לביקורת היה, על-פי ח"כ כץ: "כת השטן בחיפה - עורבא פרח". לדבריו, קציני המשטרה ואנשי מערכת החינוך שנכחו בדיון תקפו את ח"כ ייב בטענה שהוציא את העניין מפרופורציה ועשה ממנו כותרות שאין להן מקום. ייב אומר להגנתו כי בסך-הכל מילא את תפקידו הציבורי וכי שאלתה הינה הכלי היחיד המאפשר לו לעשות זאת.

"על כל קשקוש בעיתון אני מקבל פניות מח"כים", אומר רפ"ק משה ניסן, דובר משטרת חיפה. "לפעמים הם שואלים את אותה שאלה עשר פעמים בשנה אחת. כתבתי להם בפירוש שאין כת שטן אבל זה מעניין את הסבתא שלהם. הם שלחו שאלתה והיא מתפ- רסמת בעיתונות. התשובה לא מעניינת אותם". הכתב מארק-רייך מאשר, באורח פלא, כי

העניין חסר אחיזה במציאות. "אני לא מאמין שקיימת כת שטן", מעיד הנחתום על עיסתו, "מדובר סתם בילדים מטופשים ובעיתונאים צינים. נראה לי שהכל קשקוש של התקשורת המקומית שאין לה על מה לכתוב וזה נורא קל לתקוף משהו שלא קיים, ולאסוף אחר-כך תגובות מח"כים ואנשי ציבור". מארק-רייך אומר כי העלה את הדברים על הכתב "רק לשם הוזהירות".

ליאור פרי, שותפו של מארק-רייך לכתבה, משוכנע, לדבריו, שכת השטן קיימת ומהווה סכנה מדאגה. "מדובר בפעילות ונדליסטית, ובמפורש יש הצדקה לבקש מח"כים שיעלו את הנושא לסדר היום. הרבה פעמים כשאנח- נו עושים כתבה ורוצים שהיא תעורר הדים, אנחנו פונים לח"כ ומציעים לו שיגיש שאלה- תה ואנחנו נכתוב עליו. יש מקרים שהח"כים

•••

עיתונאים חוקרים חלוקים בשאלה אם פנייה לחברי-כנסת, כדי לקדם תחקירים, כלולה בתפקידם.

איתן עמית, סגן עורך "ידיעות אחרונות" ומי שקידם את נושא התחקירים בעיתון, אינו אוהב את התופעה: "אני לא חושב שזה נכון שעיתונאים מיוזמתם יפנו לחברי-כנסת, למרות שאני בהחלט יכול להבין את האינטרס המשותף. תחקיר צריך להיות מספיק טוב ולע- מוד בזכות עצמו, כדי לעורר תגובות. עם זאת, ישנם תחקירים טובים מאוד, שבלי פולו- אפ לא משיגים את מטרם. במקרים מסוימים לגיטימי לסייע לתחקיר לקבל תגובות בעזרת פולו-אפ יום, אבל אני לא מצדד בכך".

יובל קרני מוותר על גיוס תגובות. "אני לא פונה לח"כים, כי אני לא זקוק לגושפנקה מהם שהתחקיר טוב", אומר קרני. "גם אם הסיפור לא מתרומם מבחינת ההד הציבורי שלו, אני לא חושב שתפקידי לפנות ולעורר את הפוליטיקאים להגיב עליו, כי אני לא לוביסט ולא יחצין. אני מעדיף להיות בתחו- שה שאולי הסיפור נכשל מבחינתי, ולא ליוזם תגובות ולנסות להחיות אותו באמצעות מניפולציות. אני לא מאמין בזה".

נדב העצני מ"מעריב" דווקא מאמין בסיוע

פרלמנטרי. כשפרסם ביוני '97 תחקיר על שחיתות במערך הפיקוח על מחצבות בשט- חים, גייס את רן כהן משמאל ומודי זנדברג מימין להגיב על הממצאים שחשף. "כשמישהו עושה תחקיר הוא רוצה לתת לו כוח", מסביר העצני, "אני מנסה לראות איך אני הופך אותו לאפקטיבי ביותר. בעולם אידיאלי צריך לפרסם כתבה ולחכות, אבל ככל שבונים את הקמפיין בצורה נכונה יותר ומכינים גם את התגובות, אפשר להגיע להד יותר רציני. אני כבר ראיתי יותר מדוגמה אחת שסיפורים אדירים פוספסו כתוצאה מכך שלא בנו נכון את הקמפיין מסביבם".

גם שלמה אברמוביץ' מ"ידיעות אחרונות" קידם בעזרת קמפיין יזום את כתבתו, על מצוקת קופות-החולים ותוכניתו למאבק, שפורסמה באוקטובר האחרון ב"מוסף לשבת".

יובל קרני: לפעמים אומרים לי ח"כים, "תשמע,

אתה מקבל את החומר לפרסום, אבל התגובה שלנו

חייבת להופיע בכותרת המשנה"

יומיים לאחר הפרסום דיווח אברמוביץ' כי הח"כים רומן ברונפמן, רובי ריבלין ויוסי כץ דורשים כינוס דחוף של מליאת הכנסת לדיון על ממצאי התחקיר. אפרים סנה הודיע, כי הוא דורש לכנס את ועדת העבודה והרווחה.

"אני בקשר עם עשרות ח"כים, שלרובם יש נישות", אומר אברמוביץ'. "הניסיון המצטבר מלמד מי יגיש שאלתה. אם אתה פונה לח"כ ורואה שזה לא מזיז לו, בפעם הבאה לא תפנה אליו. ברוב המקרים אני מסכים שמוטב שהח"כים יפנו לתחקירן, אבל יש מקרים שבהם אני כותב על עוולה משועת ורוצה עזרה מיידית. נורא יפה להתהדר בכותרת 'אני עיתונאי, איש עקרונות, התפ- קיד שלי זה רק לדווח'. מה זה הקשקוש הזה? מעבר לזה שאנחנו עיתונאים אנחנו בני- אדם. אני מרגיש חובה גם כלפי הנושא וגם כלפי נשואי התחקיר להמשיך לעקוב, לעזור ולדאוג. יש מצבים שדורשים ממני יותר מאשר להיות פסיבי".

לעומת אברמוביץ', מסתייג רונן ברגמן מ"הארץ" מהאקטיביזם העיתונאי. "אני לא נוהג לעשות בילד-אפ לתחקיר דרך פנייה לח"כים, כי זה אינו חלק מתפקידי", הוא מסביר. "אני רוצה לקוות שאם הנושא מספיק חשוב יהיו כמה ח"כים שיקראו את העיתון ויגיבו ביוזמתם, מבלי שאצטרך לעורר את התגובות. תפקידי הוא לפרסם מידע אמין ומדויק, אבל לא לחרוג מהעשי- יה העיתונאית." ■

נמע דרור היא סטודנטית לפילוסופיה ולהיסטוריה

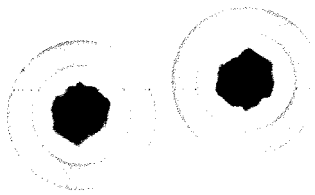
שחר גולדמן

נת 1992 היתה שנה קשה במיוחד בצה"ל בתחום התאונות. למרות ירידה במספר התאונות, היתה עלייה ניכרת במספר ההרוגים: משבעה הרוגים ב-91' ל-21 בשנת 92'. החודשים מאי ויולי היו טראגיים במיוחד. במאי נהרגו ארבעה חיילים בתאונות מטוסים שונים. בשבוע הראשון של יולי עוד שניים. ב-21 ביולי אירעה בחיל האוויר התאונה הידועה בכינוייה "אסון הרשת". אמיר מלט ולילך בר-נתן השתתפו בתדריך שוטף להפעלת

רשת לעצירת חירום של מטוסים. בתום ההדרכה העיונית ולפני הנפת הרשת הנעשית מתוך מגדל הפיקוח, מרחק 1,500 מ' משם, אחוז השניים בכבל העליון שלה. לאחר שהור"מה והגיעה למצב אנכי, נעצרה בחבטה והשניים הועפו ממנה והוטחו לקרקע. רב"ט מלט איבד את הכרתו ונפטר מפצעיו ימים מספר לאחר מכן. טוראית בר-נתן נפצעה קשה ונוקקה לתקופת החלמה ממושכת. העיתונים היומיים עקבו בדריכות אחר התפתחות הסיפור והעניקו מקום מרכזי לתלונות הורי החיילים שנפגעו. תגובות "מקורות בחיל האוויר" ובהם מפקד החיל, הרצל בודינגר, שהבטיחו העמדה לדין של

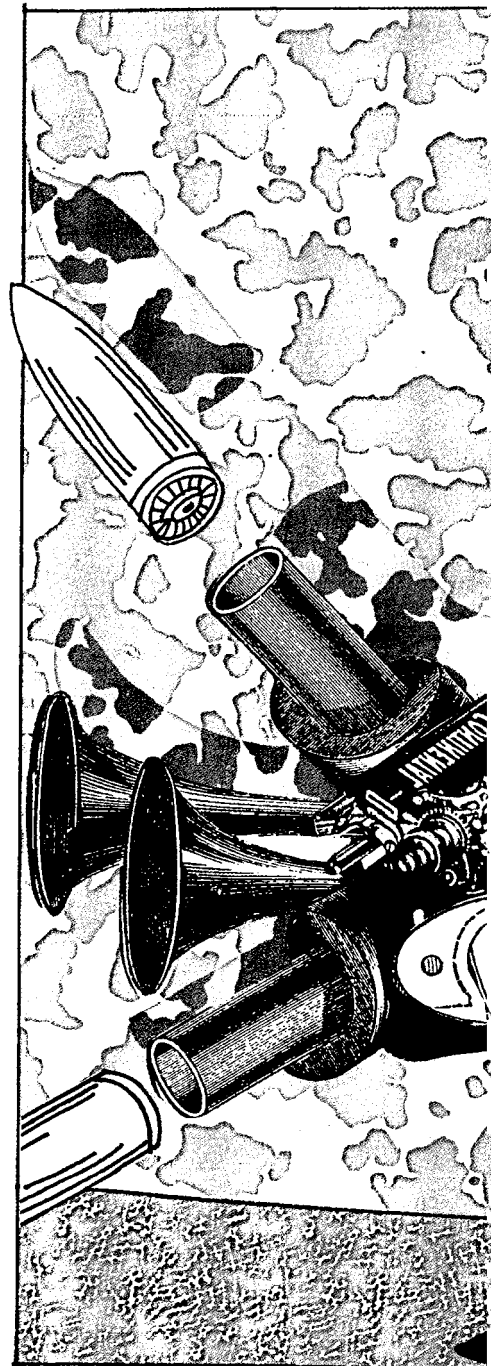
האחראים נתקלו בדרישת ההורים, ובעיקר אמו של אמיר, שולה מלט, שניהלה מאבק עיקש וחסר פשרות עם המערכת הצבאית, למצות את הדין עם מפקדים בכירים בבסיס. ממצאי חקירת מצ"ח, שלפיהם מפקד הבסיס לא ידע על משחקי הרשת ולכן לא הומלץ להעמידו לדין, נסקרו בהרחבה בכלי התקשורת וכך למשל "המפקדים יצאו נקיים", "ידיעות אחרונות", 16 באוגוסט 92'. מסקנות מצ"ח והמלצותיה נידחו לחלוטין על-ידי הגב' מלט, שרואינה בהרחבה בעיתונים (ובהם גם "חדשות", "דבר" ו"על המשמר" שנסגרו מאז) ופירטה את טענותיה, שלפיהן ידעו מפקדים בכירים על משחקי

חור ים

ברשת

הלחץ העיתונאי תרם תרומה חשובה לאופן שבו חקר צה"ל את אסון הרשת ואת תאונת הכבל. עם זאת, נפלו שבבים בדרך. מבט חדש על יחסה של התקשורת לתאונות בצה"ל

היתה כוונה תחילה מצדם של מפקדים לחיטוי-לם של חיילים בבסיס. בית-הדין הצבאי של חיל האוויר הרשיע את הקצינים באשמת גרימת מוות ברשלנות. בפסק-הדין נקבע כי "לעתים יש לתמוה כיצד תופעה כה פסולה של עלייה על הרשת לצורך משחק... לא היתה ידועה בבסיס לדרגים גבוהים יותר. אולם על-פי המידע שהוצג לנו, לא חרג המידע מעבר למגדל הפיקוח ולגף שירותי המסלול שמפקדו ידע על התופעה, בדיעבד, אולם המידע לא הועבר לדרגים בכירים".

קביעה זו זכתה לסיקור עיתונאי בולט. בית-המשפט הורה להסיר מהקצינים המורשעים את דרגות הקצונה וגזר עליהם תקופות מאסר של מספר חודשים שאותם ריצו בעבודה צבאית. בשונה מעמדת הפצ"ר, בית-המשפט המליץ גם לנקוט הליכים פיקודיים נגד מפקד הגף, שידע אך לא מנע את המשך התופעה ולא עדכן גורמים בכירים בבסיס, ונגד הנגדים שהעבירו את ההדרכה בהפעלת הרשת ועודדו את המשחק המסוכן. כותרות העיתונים ביקרו את הענישה. משה נגבי ב"מעריב" הגדיר אמנם את דבריה של הגב' מלט "מופרכים ומקוממים", אך ביקר הן את קולת פסיקתו

גם תגובותיו הרשמיות של צה"ל הובאו תמיד בדיווחים העיתונאיים על הפרשה. בעקבות ממצאי מצ"ח החליט הפצ"ר, על סמך המלצות פרקליטת חיל האוויר, להעמיד לדין פלילי שלושה קצינים באשמת גרימת מוות ברשלנות, וחמישה קצינים ונגד לדין משמעתי לאחר שלא הוכחה מעורבותם הישירה במוות. כמו כן החליט שלא לנקוט בצעדים נגד קצינים בכירים ובכללם מפקד הבסיס, מאחר שלדעתו התברר כי "המשחק נעשה שלא ברשות וללא ידיעת המפקדים הבכירים". מסיבה זו גם לא מצא הפצ"ר לנכון להמליץ על נקיטת הליך פיקודי נגד המפקדים. למרות זאת, הומלץ "לרענן את הנהלים ולהסביר את חומרת המעשה למשרתים בבסיס".

מחשיפת דו"ח פרקליטת חיל האוויר ב"הארץ" ב-23 באוקטובר '92 עולה, כי מפקד דים בכירים ובהם מפקד הבסיס העידו כי לא ידעו על השימוש ברשת כ"משחק" ולא נמצאו ראיות לסתירת דבריהם. טענותיה של הגב' מלט, על ידיעתם הקונקרטי של מפקדי הבסיס על התפתחותו של הנהגה המסוכן בקרב אנשי מגדל הפיקוח, לא הוכחו אף שכיוון זה נחקר על-ידי מצ"ח. הוא הדין בטענתה כי

הרשת. לפי גרסתה, "לא מדובר במשחק, כפי שצה"ל מציג זאת, אלא ברצח שבו השתתפו חיילים וקצינים". מדובר היה אפוא בהאשמות כבדות, המצריכות ראיות חזקות במיוחד. ראיות כאלו לא הובאו בעיתונים. עם זאת, ראוי להדגיש כי העיתונים הקפידו לאזן את הביקורת וציטטו גם מקורות בחיל האוויר שנימקו מדוע אין להצדיק את העמדתו לדין של מפקד הבסיס, והדגישו שהאבחנה המוסי דית בין גוף החקירה (מצ"ח) לבין הגוף הנחקר (חיל האוויר) מבטיחה שלא מדובר במעשה של טיוח האחריות (כך, למשל, "לא מובן לנו מדוע מהפשים את ראשו של מפקד הבסיס", "ידיעות אחרונות", 16 באוגוסט '92).

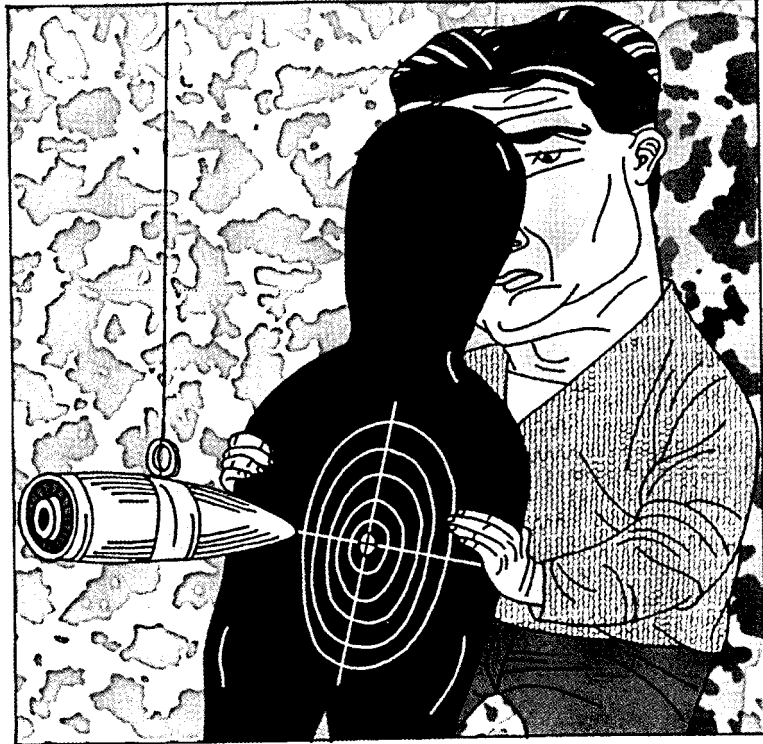
על העיתון המפרסם את הדברים. דיווח על תחושות של הורים שכולים הוא לגיטימי, אך כמו בכל עניין מתבקשים גם כאן גבולות.

...

ב-10 באוגוסט '92 נהרגו אסף רוזנברג וגיל צוריאנו, לוחמים ביחידת החילוץ והפינוי בהיטס של חיל האוויר. במהלך אימון לילה נקרע הכבל שאליו היו קשורים והשניים, עדיין במסלול הכשרתם המבצעית, נפלו ונתבטו בקרקע. מותו של האחד נקבע עוד בשטח ואילו השני נפטר כאשר הגיע לבית-החולים. שתי ועדות חקירה מונו במקביל - מטעמו של הרמטכ"ל ומטעם מפקד חיל האוויר. זו היתה תאונה נדירה, אך נראה שפרשת אסון הכבל העלתה את חוסר האמון בין הורים שכולים לבין הצבא לדרגה כה גבוהה, שרק בה יש כדי להסביר את הפעילות הציבורית והתקשורתית שליוותה את חקירת התאונה.

במהלך חמש השנים שחלפו מאז אסון הכבל, יצרו הורי החללים לחץ ציבורי על צה"ל וגייסו את דעת הקהל, באמצעות הפגנות, שבי"תות שבת ועתירות לבג"ץ. צה"ל מצדו הקדיש מאמצים ומשאבים רבים לחקירות חוזרות ונשנות. הוא מינה לא פחות מחמש ועדות בדיקה וחקירה שהגיעו לעתים למסקנות סותרות. ההסבר לכך יכול להיות נעוץ בנדירותה של התאונה (יחידה מסוגה בעולם) ובהערכות שונות של מומחים את גורמיה.

העיתונות מילאה תפקיד מרכזי בדיווח ובחשיפת ליקויים חמורים שנמצאו, ובכך תרמה לשיפור הליכי התחקור ומיצוי המסקנות וכן לשיפור נורמות מקצועיות בתרגול ובתחומים הקשורים בו. כך, למשל, שונתה המדיניות בצה"ל בעניין העברת מידע למשפחות

ההורים היה כי האחראים הבכירים לאסון הרשת נמלטו מעונש. זאת למרות שהממצאים הראו כי המפקד הבכיר בשטח, מפקד הגף, אשר ידע ולא מנע - ועל כך נענש - לא העביר את המידע לבכירים ממנו.

של בית-הדין והן את התעלמותו של הפצ"ר מאחריות פיקודית אפשרית של המפקדים הבכירים בבסיס ("אטימות ערכית", "מע-ריב", 15 ביוני '93).

בית-הדין הצבאי לערעורים קיבל את ערעור התביעה והפך את עונשי המאסר לעונשים של כליאה ממשית תוך שהשופטים מציינים כי "נימוק עיקרי שנראה לנו טעון עיון הוא שהמשחק המסכן חי אדם נערך יותר מפעם אחת... ולא נמצא דרג פיקודי גבוה יותר אחראי למניעתו...".

אפשר לקבוע שהסיקור התקשורת הצמוד אותה למערכת הצבאית על החומרה שבה מקבל הציבור את תופעת התאונות בצבא בכלל ומשחקים מסוכנים בפרט, וכי ראוי שתבחן גם סוגיית אחריותם של מפקדים בכירים לנוהג מסוכן שהתקיים בתחום שליטתם. עם זאת, נוצר בעיתונות הרושם המוטעה כאילו טיפול ראוי בפרשה מחייב שיימצאו אשמים בדרגים הבכירים ויהי מה. ואם לא נמצאו, אין זאת אלא שהיה טיוח. למרות שהמערכת הצבאית העמידה מפקדים לדין, גורה עליהם עונשי מאסר בפועל, קבעה עונשים משמעותיים והורתה על נקיטת הליכי כים פיקודיים - התחושה החמוצה שהמערכת מגינה על עצמה המשיכה להתקיים. יתר על כן, המסר שעבר בעיתונים בעקבות עמדת

"הארץ" הצניע את מסקנות ועדת וינוגרד שניקחה את הפצ"ר מהאשמות ההורים השכולים

הנפגעות. העיתונות גילתה גם שהאלוף בודינב-גר מנע במשך כשבועיים מחוקרי מצ"ח לתשאל את המעורבים באירוע, ורק בהתערבות סגן הפצ"ר הוסדרה החקירה ("הארץ", 18 באוגוסט '94). היא גם חשפה שטייט מסקנות החקירה הועברה לעיונם המוקדם ולהערותיהם של המפקדים המעורבים בתאונה. אין צורך להכביר מלים על חשיבות התרומה העיתונאית בתחומים אלה: בעקבות התאונה והגילויים שהולידה, שונו הפקודות ושונו סמכויות.

גם בג"ץ לא הסך בהקשר זה את שבטו מצה"ל: על החלטתו של האלוף בודינב לעכב את החקירה העירה השופטת דליה דורנר שהיא "...סבורה כי בנסיבות העניין וגם אם הנימוק היה ענייני, לא היה מן הראוי להורות על הפסקת חקירת מצ"ח. לפי דעת

מן הראוי שכאשר נמסרות לכלי התקשורת טענות המייחסות אחריות פלילית מפי מי שאין ברשותו מידע ישר, מותנה פרסומן בהסתמכות על ראיות ממשיות. הכלל הזה נכון - עם כל הצער בדבר - גם כאשר מקור הטענות הוא הורים שכולים. כאשר העיתונות הופכת עצמה לכלי בידי של הורה שכול לגייש גוח המערכת הצבאית, מבלי לבחון כלל את הבסיס לטענותיו, אין נהוגת כשורה. האשמת מפקדי הבסיס ברצח - ללא ביסוס עובדתי - היא בלתי נסבלת, ובלתי נסבלת עוד יותר היא החזרה על טענה זו בהודמנויות שונות, אפילו המקור לכך במשפחה שכולה. ניתן, כמובן, להבין את מצוקתה של הגב' מלט (שאף הובילה למותה הטרגי), ואת המניעים לאימירות קיצוניות, אך אין אותו דין חל

החוקרים, הדבר פגע בחקירה. נתעורר חשש בקרב המשפחות... כי רשויות הצבא מגוננות על עצמן". העיתונים, ובעיקר "הארץ", מתחו ביקורת נוקבת על בודינגר בהקשר לחקירת התאונה. טענות המייחסות לו אחריות פלילית לשיבוש הליכי החקירה ולטשטוש וטיוח קיבלו מקום בולט וכוורת. כך, למשל, משה ריינפלד ב-2 באוגוסט '95 ב"הארץ": "פרק-ליט ההורים השכולים באסון הכבל דורש להעמיד לדין פלילי את בודינגר"; ריינפלד ב-28 במאי '96: "הורים שכולים לבג"ץ: בודינגר מינה ועדת חקירה נוספת לאסון הכבל כדי לזרות ערפל". ואלה רק דוגמאות

העיתונים יצרו רושם של טיוח החקירה בתוך צה"ל מבלי לספק ראיות ממשיות לכך

כלפי המכונאי המוטס. האם העמדה לדין היא הנשק היחיד במאגר האמצעים למיצוי האחר-יות? ומה אם הסמכות המקצועית לא מצאה ראיות מספיקות להעמדה לדין? האם חייבים להטיל אחריות משפטית גם כאשר מדובר באירוע נדיר כל-כך? "הארץ" המשיך בקו לוהמני שהטיף להוציא את החקירות מן הצבא (מאמר המערכת ב-10 באוגוסט '95). העיתון המעיט בערכם של הצעדים הפיקודיים שננקטו. למרות שניתן פרסום להחלטת המאוחרת של הפצ"ר לנקוט הליך של גניפה במפקד הטייסת המעורבת ובמפקד יחידת החילוף על "אי הנהגת נורמות

משמעתיים, שאובה מתוספת המידע שנצבר תוך פעילותן של הוועדות השונות ואשר לא עמד לרשות הפצ"ר בעת שהגיע למסקנותיו. "הארץ", כמו גם "מעריב" ו"ידיעות אחרות" נות", בחרו בדיווחיהם להשמיט חלק מן המידע שנכלל בממצאי ועדת וינוגרד. אלה הן ההערות הקובעות כי "גם הטענות הקשות שהושמעו על-ידי המשפחות כלפי פרקליטת חיל האוויר וכלפי הפצ"ר בשל מסקנותיהם, עשו עוול לנושאי תפקידים אלה. אנו סבורים כי מסקנותיהם היו מעוגנות בחומר החקירה כפי שהצטבר עד אותה שעה". לפחות "הארץ", שהדגיש קודם את הביקורת הקשה של המשפחות על שיף, מן הדין שהיה מדווח לקוראיו על המסקנה המטהרת אותו. גם ביחס למפקד חיל האוויר קבעה הוועדה "כי לא היה מקום להטיל דופי באלוף בודינגר... לא היה חוסר תום לב מצדו" - מסקנה זו, שאינה מתיישבת עם הקו שנקט כלפיו "הארץ" לכל אורך הפרשה, הוזכרה בשפה רפה בסיומו של הדיווח. דווקא "מעריב" ו"ידיעות אחרונות", שלא הקצו קודם לכן מקום מרכזי לתיאוריית הקונספירציה של בודינגר, דיווחו על חפותו בהדגשה יתרה.

•••

הטיפול העיתונאי בסיקור אסונות הרשת והכבל מדגים את כוחה של התקשורת לשנות את התייחסותן של הרשויות לתופעות שליליות ות המתגלות בתחומי אחריותן. התאונות בצבא הן תופעה המחייבת ביקורת ציבורית נוקבת ותשומת לב קפדנית למידת המאמץ שמשקיע הצבא לצמצומה. לא ניתן להפריז בחשיבות המעקב הציבורי, באמצעות העיתון, נות, אחר התפקוד המקצועי של צה"ל ואחר נורמות ההתנהגות של מפקדיו. עם זאת, ואולי דווקא בגלל חומרת האירועים המוסק-רים, מתבקשת גם בעיתונות שמירה על נורמות של דיווח הוגן, מקצועי, אמין ובעיקר

התקשורת הפכה כלי לניגוח צה"ל ולהטחת האשמות פליליות בקציניו הבכירים ללא בסיס

מלא. מידע רלבנטי צריך לבוא לידי פרסום תמיד - ואפילו דווקא - כאשר יש בו להרהר-אות כי פרסום קודם היה לקוי או מוטעה. וגם כאן חייב העיתון לצאת ידי חובתו - לא רק משפטית אלא גם אתית. בית-המשפט העליון לימד אותנו לאחרונה (ראו מ' קרמניצר, "שעת אמת", "העין השביעית", גיליון מס' 16) כי גם אם אין באי-גילוי מידע חדש שסותר פרסום קודם משום עוולה אורחית, עבירה אתית יש ויש. ■ שחר גולדמן הוא עורך מחקר במכון הישראלי לדמוקרטיה

שהקפיד, להבדיל מהצהרונים, לסקר את דיוניה. מקום נרחב הקדישו העיתונים לפרסום מסקנותיה ("ועדת אסון הכבל: גניפה למפקד הטייסת", "מעריב", 17 ביוני '97; "האימון התבצע בניגוד לנורמות הבטיחות הראיות", "ידיעות אחרונות", אותו תאריך). העוקץ הוא שוועדת וינוגרד קיבלה, ככלל, בהסכמה את מסקנותיו הקודמות של הפצ"ר והמליצה שוב על נקיטת צעדים פיקודיים נגד המכונאי המוטס, מפקד הטייסת ומפקד יחידת החילוף. גם הערת הוועדה, שראוי היה בשעתו לנקוט נגד המכונאי צעדים משפטיים או

אחדות. יצוין כי "ידיעות אחרונות" ו"מעריב" נטו שלא להדגיש את טענות ההורים נגד מפקד חיל האוויר דווקא, ובצדק - כפי שהתברר בדיעבד.

עיקר קצפן של המשפחות יצא על הפצ"ר שנמנע מלקבל את מסקנות ועדת הבדיקה הראשונה, שהמליצה להעמיד לדין את המכונאי המוטס. הפצ"ר, בעקבות פרקליטת חיל האוויר, פסק כי לא נמצאו ראיות ברמה הנדרשת מבחינה משפטית להעמדה לדין של מי מן המעורבים, וקבע כי נקיטת צעדים פיקודיים כלפי מפקד יחידת החילוף וכלפי מפקד טייסת המסוקים המעורבת הינה בשי-קול דעת הגורמים הפיקודיים. למרות שלא נמצאו ראיות לקביעת אחריות משפטית, חשוב להדגיש שהפצ"ר המליץ בפני מפקד חיל האוויר לשקול נקיטת צעדים פיקודיים כלפי המכונאי המוטס שבתפקודו התגלו פגמים. ההורים, משוכנעים בעצמתם, לא הסתפקו בצעדים הפיקודיים שהומלצו, סירבו להשלים עם אי העמדה לדין פלילי או משמע-תי, ונפגעו מהסחבת בהעברת המידע אליהם. הם העבירו את הזירה ללשכתו של היועץ המשפטי לממשלה ולאחר מכן לבג"ץ. דריש-תם העיקרית היתה למנוע מהצבא "לחקור את עצמו" ולקבוע בעצמו אחריות משפטית.

גם אם ניתן להביץ את תגובותיהם של ההורים, שבדיעבד התברר שהיו מוצדקות באופן חלקי, מתעוררת תחושה בלתי נעימה מאופי הסיקור התקשורתי של מאבקם, בעיקר ב"הארץ", שעקב באינטנסיביות אחרי ההתפתחויות ונקט קו לוהמני במיוחד. ב-16 באוגוסט '94 מצטט איתן רבין מתוך הבהרותיו של הפצ"ר ליועץ המשפטי בעקבות השגות ההורים. רבין מבליט את העובדה ש"הפצ"ר קבע כי יש לסגור את תיק החקירה בפרשה זו ולא להעמיד לדין אף גורם בחיל האוויר", אך מתעלם מן ההמלצה לנקוט צעדים פיקודיים

אם המירוץ אל הרייטינג מחייב בהכרח הורדת הרמה של תוכניות החדשות בטלוויזיה? האם מהדורות חדשות המבקשות שיעורי צפייה גבוהים חייבות להיות שטחיות, עתירות סיפורי פשע, עמוסות בסיפורים ביזאריים ונטולות טיפול מעמיק בנושאים רציניים? שלטוט (זאפינג) מהיר על פני מגוון ערוצים בארץ ובעולם מביא בדרך-כלל לתשובה חיובית מהירה לשתי השאלות הללו. קשה מאוד, אנחנו יודעים, להיות בעת ובעונה אחת רציני - וגם לפנות לציבורים רחבים, כמצוות הרייטינג.

לא תמיד, מסתבר. מחקר מקיף חדש שנערך לאחרונה בארצות-הברית מעלה ממצאים מפתיעים: עשרות תחנות טלוויזיה מקומיות מצליחות לא רק להעניק טיפול עיתונאי מקצועי ורציני לנושאים שעל סדר-היום, אלא גם לזכות בתמורה הולמת עלייה בשיעורי הצפייה. המחקר, שבדק את איכות העבודה העיתונאית ב-61 תחנות טלוויזיה מקומיות בעשרים ערים ברחבי ארצות-הברית, שולל את ההנחה המקובלת שעל-פיה קהל הצופים אינו מגלה עניין בתחנות שמפיקות חדשות מקומיות איכותיות.

מאחורי המחקר עומד "המרכז למצוינות בעיתונאות", שבראשו תום רוזנטל, לשעבר מבקר המדיה של העיתון "לוס-אנג'לס טיימס" וכתב שבועון החדשות "ניווייק" בושינגטון. בכתבה ברחבת על המחקר, המתפרסמת בכתב-העת "קולומביה ג'ורנליזם ריביו", מציג רוזנטל, יחד עם עמיתיו קארל גוטליב ולי-אן בריידי, את התחנות שמהדורות החדשות שלהן זוכות לציור נים גבוהים - גם בתחום האיכות, וגם בנתוני הרייטינג.

נתוני המחקר בהחלט מפתיעים: הם סותרים את ההנחות הקיימות לגבי אופי החדשות המקומיות, שהפכו זה כבר למקור הכנסה חשוב של תחנות הטלוויזיה המקומיות. בשעה שחלה ירידה מתמשכת בשיעורי הצפייה בחדשות הארציות שמפיקות רשתות השידור, מגלים הצופים עניין בחדשות המקומיות. יש תחנות רבות המשדרות שעתיים רצופות של חדשות מקומיות לפנות ערב, ועוד חצי שעה בשעות הערב המאוחרות. הקרב על הרייטינג בין תחנות מתחרות הביא במרוצת השנים לחיזוק הממד הסנסציוני במהדורות אלה. "עיתונאות של שקי-גופות", כינה זאת כותב מחקר אחר שנערך באוניברסיטת מיאמי, על שם התמונה המוכרת של שוטרים המפנים מוזירת הפשע הלילי אלימות ארוזים בשקי פלסטיק. מחקר נוסף בדק ומצא כי בתחנות טלוויזיה מסוימות, מחצית מן הכתבות ששודרו במשך שבועות ארוכים עסקו בנושאי אלימות ופשע. בבולטימור, למשל, "האובססיה של עיסוק בפשע בתחנות המקומיות הורג את דימויה של העיר שהן אמורות לסקר", קבע אחד החוקרים.

על רקע זה מביאים החוקרים עדויות מעודדות. בעידן שבו שם המשחק בחדשות הטלוויזיה הוא דילוג תפוז מנושא לנושא, ושידור כתבות באורך דקה-שתיים לכל היותר, יש, למשל, תחנת טלוויזיה במיניאפוליס המשדרת כתבות ארוכות מאוד במושגים טלוויזיוניים - חמש עד שש דקות - בנושאים מרכזיים הנוגעים לעיר ולקהילה. למרבה הפליאה, היא נמצאת מזה זמן בתהליך של עלייה בשיעורי הצפייה. "הטענה כי הציבור רוצה פריטי שידור קצרים יותר היא מיתוס", קובעים החוקרים, "התחנות שמצליחות בשיעורי הצפייה מפיקות יותר סיפורים ארוכים, וכחות סיפורים קצרצרים, לעומת התחנות שהרייטינג שלהן בירידה". תחנות טלוויזיה אחרות המצליחות מבחינה מסחרית הן גם אלה המקדישות מקום נרחב לנושאים "רציניים" ולא רק לפשיעה מקומית.

איך קבעו החוקרים מהי "עיתונאות טובה" בטרם התיישבו מול מכשירי הווידאו, כדי לצפות בכ-8,500 כתבות טלוויזיה, ששודרו ב-600 מהדורות חדשות שנבדקו לצורך המחקר? "צוות עיצוב" של 13 אנשי טלוויזיה בכירים נדרש לנסח את אמות המידה למחקר, שרוונג-טל ושותפיו מגדירים כמעין "קורס בסיסי בעיתונאות".

הנה כמה מהן: מגוון הנושאים, שיקוף של המתרחש בקהילה בתחומים שונים ומגוונים, טיפול עיתונאי שיהיה לא רק מעניין ומושך, אלא גם יציג את המידע ואת המשמעות שלו, התרומה מות מעל סיקור שגרתית של אירועים שוטפים, דיוק, אמינות, איזון והגינות, שימוש במספר רב

רפי מן

טעם הקהל

בניגוד להנחה המקובלת, מגלה מחקר חדש שנערך בארצות-הברית כי חדשות מקומיות איכותיות דווקא זוכות לאחוזי צפייה גבוהים; מהעיתונות הכתובה יש לקוראים ציפיות כה גבוהות שהן חילצו מאחד העורכים את האבחנה: "מעמדנו הנוכחי בעיניהם הוא כשל מוכרי מכוניות משומשות"

של מקורות מידע, ובכלל זה גורמים בעלי ידע ומוניטין בתחומיהם, והצגת נקודות ראות שונות בסוגיות ציבוריות, דגש על השפעת המידע על התושבים המקומיים ועוד שורה של אמות-מידה נוספות. כדי להגדיר מהו טיפול סנסציוני קבעו החוקרים כמה אמות מידה, ביניהן: שידור חוזר ונשנה של צילומים או גרפיקה "מעבר לנקודה שהוסיפה מידע חדש".

תוצאות המחקר עוררו בקרב החוקרים הערכה אופטימית: הצופים אינם רוצים רק במהדורות חדשות נוצצות, מלאות בפשע, רכילות וצילומים מושכים, אלא הם מגלים עניין ברור גם בתכנים; מי שעושה את העבודה המקצועית בהתאם לקריטריונים יכול לרצות לא רק את מצפונו המקצועי כעיתונאי, אלא גם לספק את תאוות הרייטינג של הבעלים, המשקיעים והמנכ"לים. מצד שני, מזהירים החוקרים, אסור להיסחף למסקנות אופטימיות מדי: ממצאי המחקר שבדק את ההתאמה בין איכות מקצועית לבין רייטינג מגלים כי גם בצד השני של הקשת – בקרב תחנות שהאיכות העיתונאית שלהן נמוכה והן מאמצות עיתונאות של טבלואידים – יש עלייה ברייטינג. "רוב התחנות המקומיות רחוקות ממצוינות", קובעים החוקרים, "התמונה הכללית היא של שטחיות ומה שניתן לכנות עיתונאות-במרוצה". תחנות אלה לא זוכות לציונים גבוהים על חיפוש מקורות מהימנים או על העמקה והרחבה בנושאים קהילתיים וחברתיים חשובים. הן עוסקות, כצפוי, בהרבה פשע, שערוריות, רכילות, סיפורים ביזאריים. שדרי החדשות המקומיות הללו, כותבים החוקרים, ממחזרים את תפיסת העולם שטיפחו לפני מאה שנה אילי העיתונות, ג'וזף פוליצר וויליאם רנדולף הרסט, במלחמת הצהובונים שלהם בניו-יורק: "העורלם הוא מקום מפחד, טעון סודות, וכל עוד אנו נמצאים בו – נצפה בעניין בנפילתם מן הצמרת של עשירים וחשובים".

או מי, בכל זאת, מאבד את נקודות הרייטינג, שגורפות התחנות האיכותיות מצד אחד והטב-לואידים הטלוויזיוניים מצד שני? מסתבר שמי שמנסה ליהנות משני העולמות עלול לשלם מחיר. קובעים החוקרים: "התחנות שיש להן פחות סיכוי לעלות בשיעורי הצפייה הן אלו שבאמצע, לעתים במעין הכלאה – חלק טבלואיד, חלק רציני". הצופים אינם סכיוזופרנים, קובע המחקר, והם יודעים מה בדיוק הם מעדיפים: קבוצה אחת מתמסרת באהבה לתמהיל חדשות מקומיות של שערוריות ורכילות, ואחת מתיישבת מול המרקע כדי לצפות במוצרים עיתונאיים מקצועיים ורציניים יותר.

•••

שאלת הקשר בין האיכות העיתונאית לטעמיו של הקהל מעסיקה לא רק את חוקרי הטלוויזיה וזה בארצות-הברית, אלא גם את עורכי העיתונים שם. האיגוד האמריקאי של עורכי עיתונים פרסם לאחרונה את ממצאי הסקר המקיף שנערך בשנת '98, ובחן את אמינות העיתונים בעיני הקוראים. במקרה זה לא קבע צוות חוקרים את אמות המידה לעיתונאות טובה, אלא קהל הצרכנים הוא שהעניק את הציונים לעיתונים.

הסקר נערך כחלק מפרויקט שמושקעים בו מיליון דולר לשיפור אמינות העיתונות ("העין השביעית", גיליון מס' 12). בין הממצאים, המעוררים דאגה רבה בקרב עיתונאים:

- האמינות נפגעת באורח גובר, משום שהקוראים מוצאים בעיתונים יותר מדי טעויות עובדתיות, כמו גם שגיאות תחביר, כתיב וכדומה (21 אחוזים מן הקוראים מוצאים טעויות כאלה בעיתון כמעט מדי יום). מצד שני, רוב מכריע מבין הקוראים סבור כי תיקון השגיאות מעל דפי העיתון מגביר את האמינות.

- הקוראים משוכנעים כי דעותיהם של העיתונאים משפיעות על הדרך שבה הם מדווחים. 78 אחוז מתוך 3,000 הנשאלים בסקר סבורים כי "יש הטיה בדרך שבה מדווחות החדשות". לא כולם מסכימים מה בדיוק אופיה של ההטיה, אך יש הסכמה על הצורך החיוני באבחנה בין ידיעות לדעות.

- 59 אחוזים מן הקוראים סבורים כי האינטרס המניע את העיתונים בבחירת ידיעות הוא הרצון לעשות רווחים, ולא שירות לציבור. 80 אחוזים מאמינים כי העיתונות מקדישה מקום לסיפורים סנסציוניים לא בשל חשיבותם, אלא בשל העניין שהם מעוררים, "כדי למכור עיתונים". 78 אחוזים משוכנעים כי פוליטיקאים, אנשי עסקים ומפרסמים מצליחים להשפיע על הדרך שבה העיתונות מסקרת את האירועים.

- אמינות העיתונים נפגעת בשל שימוש גרוע בציטוטים ללא ייחוס מלא למקור. "מקורות מהימנים" בלתי מזהים מעוררים דאגה וספקנות אצל כשלושה רבעים מן המשתתפים בסקר. ■

איור: במיה קולטון

הכל סודי

הנהגת משרד המשפטים מסתגרת ומונעת מהתקשורת לבצע את תפקידה. פתיחות מורגשת רק כשלהנגבי, רובינשטיין וארבל יש עניין אישי בדברים העומדים להתפרסם

יועץ המשפטי לממשלה אליקים רובינשטיין ופרקליטת המדינה עדנה ארבל מתנהגים כאילו היו ראשי המוסד או השב"כ. הם מתייחסים (כמעט) לכל הנושאים הנדונים אצלם, ולכל ההחלטות שהם מקבלים, כסודיים ביותר. כאילו מדובר בנושאים בטחוניים ממדרגה ראשונה שחשיפתם עלולה להסב נזק למדינה.

לעתים אני נדהם מחוסר ההבנה של ראשי מערכת אכיפת החוק לתפקידה של התקשורת כגורם המבקר את הממסד ורשויות השלטון ומספק מידע לציבור הרחב. כל אימת שהם מתבקשים לספק פרטים על דיון שהתקיים אצלם, או החלטה שקיבלו, בנושא שיש בו חשיבות ציבורית, הם משיבים ב"אין תגובה", או במקרה הטוב בתשובה סתמית.

הדוגמה הבולטת ביותר לגישתם התקשורתית החובבנית של ראשי משרד המשפטים ניכרה בפרשת מינויו של עו"ד רוני בר-און לכהונת היועץ המשפטי לממשלה. רובינשטיין וארבל דחו בתוקף את בקשת הכתבים לספק להם מידע על מהלך החקירה. הם טענו בעיקר שות כי כל פרסום עלול להזיק. לפיכך כל המידע שפורסם במשך חודשים ארוכים התבסס על הדלפות (בדרך-כלל מגמתיות).

הוא הדין בפרשיות אחרות שהסעירו את דעת הקהל בארץ, כמו למשל, החקירה נגד שר המשפטים צחי הנגבי בפרשת עמותת "דרך צלחה", פרשת העמדתו לדין של סוכן השב"כ לשעבר אבישי רביב, פרשת ערוץ-7 ועוד. על כל התיקים האלה התקיימו עשרות דיונים והתייעצויות במשרד המשפטים, אבל רובינשטיין וארבל סברו שיש לעטוף אותם במעטה כבד של סודיות.

אחת ההמחשות האחרונות לכך היא השתתפותם של ישראלים בהי-מורים בקוינו ביריחו. ב-22 באוקטובר '98 התקיים בלשכת היועץ המשפטי דיון רב משתתפים, שבו השתתפו פרקליטת המדינה, נציגי המשטרה, השב"כ וצה"ל. בישיבה נמסר כי למרות שהימורים בקוינו הם עבירה, לא ניתן יהיה לאכוף את החוק על המהמרים, בשל הקושי לאסוף ראיות קבילות לצורך העמדה לדין. בתום הדיון החליט רובינשטיין והנחות את גורמי אכיפת החוק לנקוט פעולות מודיעיניות בלבד נגד המהמרים, כדי לבחון אם מגיעים לשם עבריינים שמבקשים בדרך זו להלבין הון שחור וכדומה. עוד סוכם, שרק במקרים שבהם יהיו ראיות נוספות נגד המהמרים, הם יועמדו לדין.

•••

אבל רובינשטיין לא חשב שראוי שהציבור יידע על ההחלטה הזו. הוא שמר עליה בסוד. גם איש מהמשתתפים בדיון לא הדליף דבר ולכן לא נודע עליו מאומה, עד שב-23 בנובמבר '98 סיפר על כך רובינשטיין, כבדרך אגב, בישיבת ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת. מתקבל הרושם שרובינשטיין וארבל סבורים, שהמידע המצוי ברשויות הוא רכושם הפרטי, ושמורה להם הזכות למנוע את פרסומו. הם שכחו, כנראה, את פסיקתו של הנשיא בדימוס של בית-המשפט העליון, משה לנדוי, שקבע בזמנו כי "שלטון הנוטל לעצמו את הרשות לקבוע מה טוב לאזרח לדעת, סופו שהוא קובע גם מה טוב לאזרח לחשוב".

לפני כארבעה חודשים ערכתי תחקיר למוסף "הארץ" על הסמכות המסורה ליועץ המשפטי לממשלה לעכב הליכים של נאשמים. ביקשתי תי לאפשר לי לעיין במדגם של תיקים הנוגעים לנשוא בדיקתי, כדי ללמוד על תהליך קבלת ההחלטות והשיקולים שהנחו את היועץ המשפטי להיענות לבקשות. רובינשטיין ואנשי לשכתו סירבו לאפשר לי להציץ אל תוך התיקים, גם לאחר שהתחייבתי שלא לחשוף את זהותם של הנאשמים.

ככלל, רובינשטיין וארבל ממעטים לפרסם ביוזמתם הודעות רשמיות ולעיתונות. הם עושים זאת רק כשהם מגיעים למסקנה שאין מנוס מכך, כמו, למשל, כשהתקבלה החלטה להעמיד לדין את אבישי רביב או להגיש כתב-אישום נגד מפעילי ערוץ-7. דוברת משרד המשפטים, אתי אשד, מנסה להיאבק נגד גישת השניים, אך ללא הצלחה. לעתים גם היא מופתעת לקרוא בעיתון או לשמוע ברדיו על החלטה של היועץ המשפטי, שהיא כלל לא ידעה על קיומה.

חשוב להדגיש שיש מקרים שבהם מקפיד רובינשטיין להגיב בזריזות על פרסומים בתקשורת, אולם זאת בדרך-כלל כשיש לו חשש שהפרסומים עלולים לפגוע בו אישית. למשל כשג'ונתן פולארד יצא בחודש אפריל אשתקד בהאשמות חמורות נגד רובינשטיין והטיח בו שהיה מעורב במעצרו בבניין השגרירות בווינגטון (רובינשטיין היה אז ציר ישראל בארצות-הברית), מיהר היועץ המשפטי לממשלה להגיב בהודעה מפורטת מאוד.

•••

גם שר המשפטים צחי הנגבי נסחף בהלך הרוח המחתרתי של רובינשטיין וארבל, וגם הוא ממעט למסור מידע על הדיונים המתקיימים בלשכתו בענייני משרדו ועל ההחלטות המתקבלות בהם. על ישיבות הוועדה לבחירת שופטים נמסר מידע לקוני בלבד.

לעומת זאת מרבה הנגבי לספר על דיונים שהוא מאמין שפרסומם יסייע למעמדו הציבורי כשר המשפטים ולשיפור תדמיתו בעיני נשיא בית-המשפט העליון, אהרן ברק. כך, למשל, דווח לא מכבר על כוונתו תו להביא לאישור הכנסת את הצעת החוק להנהגת הרפורמה בבתי-המשפט, על יוזמתו לקדם את הליכי החקיקה של חוקי היסוד וכדומה. מדי פעם הוא מוסר לתקשורת ידיעות חסרות חשיבות, כמו הידיעה שבדיון שהתקיים בלשכתו "סברו רבים מהמשתתפים כי מן הראוי לאפשר לעדים במשפט להעיד בישיבה, בשונה מן הנהוג שהתקיים למן קום המדינה, לפיו מעידים עדים באולם המשפט בעמידה. סוכם כי תיבחן האפשרות, בעצה אחת עם נשיא בית-המשפט העליון, להגות חות את השופטים להעניק לעד את חופש הבחירה בין עדות בישיבה לבין עדות בעמידה".

בעבר היה יחסה של הנהגת משרד המשפטים לתקשורת שונה בתכלית. פרופ' יצחק זמיר, בשנות כהונתו בתפקיד היועץ המשפטי לממשלה (86/78) הביין את חשיבותה הרבה של התקשורת ונתן פומבי (כמעט) לכל חוות דעת משפטית שהכין ולכל הנחיה שהפיץ. פרופ' זמיר גם נהג כמעט מדי ערב לשוחח טלפונית עם כתבים לענייני משפט, להשיב על שאלותיהם, להבהיר להם נקודות שאינן ברורות דיין בהנחיות שפרסם וכדומה (לעומת זאת, הטלפון בביתו של רובינשטיין חסוי).

גם לשר המשפטים לשעבר, פרופ' דוד ליבאי, היתה מודעות רבה לתקשורת. הוא לא רק הורה לדוברת המשרד לדווח בצורה סדירה על פגישות ודיונים שהתקיימו בלשכתו ועל יוזמות חקיקה שקידם, אלא נהג לנסח בעצמו, בסגנון רוטו, את ההודעות לעיתונות ותמיד היה קשוב לכל שאלה והביע נכונות להסביר, לנמק ולנתח.

מן הראוי שראשי משרד המשפטים ישננו את דבריו של שופט בית-המשפט העליון בדימוס משה זילברג, שכתב באחד מפסקי-הדין כי "האפשרות הנתונה לאזרח המתעניין לקבל אינפורמציה על הנעשה בקרב המדינה ורשויותיה, פרט לעניינים שהם מעצם מהותם סודיים, היא תנאי בלעדיו אין קיום למשטר דמוקרטי במדינה".

גדעון אלון הוא הכתב הפרלמנטרי והכתב לענייני משפט של "הארץ"

איתן להמן

פסיקה סותרת

אם מותר לתובע או לנתבע לכלול בכתב-התביעה/הגנה שהוא מגיש לבית-המשפט ביטויים חריפים, שיש בהם לשון הרע על הצד שכנגד? השאלה שבה והתעוררה לאחרונה בבית-משפט השלום בתל-אביב.

שלושה בעלי עסקים מאשדוד חתמו על חוזה לשכירת חנות מחברת הבנייה "שמחוני לופו" שהקימה את המבנה שבו החנות. בגלל איחור במסירת החנות לידיהם, הגישו השלושה בקשה למינוי כונס נכסים לחברה, בבית-המשפט המחוזי בתל-אביב. בבקשה הציגו השלושה טענות שונות, ובהן – איתנותה הפיננסית של החברה מוטלת בספק והיא הוכיחה חוסר אמינות וחוסר יכולת כחברה קבלנית. לאחר סיום הדיון המשפטי בין הצדדים, החליטה החברה להגיש תביעת לשון הרע נגד שלושת השוכרים בגין הטענות שנכללו בבקשה-תם לבית-המשפט המחוזי.

השופטת דליה מארק-הורנצ'יק דחתה את התביעה על הסף על סמך סעיף בחוק איסור לשון הרע, הקובע כי פרסום בבית-משפט, על-ידי השופט או הצדדים, בעת דיון – מותר.

במסגרת תביעות אזרחיות והליכים משפטיים אחרים נעשים פרסומים מהווים במקרים רבים לשון הרע, אולם חוק איסור לשון הרע מעניק הגנה מוחלטת לפרסומים במסגרת הליכים משפטיים, והתנאי היחיד בחוק הוא, שהפרסום נעשה תוך כדי דיון בפני הגוף המשפטי. השופטת קבעה, כי הגנה זו צריכה לחול לא רק על דברים שנאמרו ביום בדין בעל-פה באולם בית-המשפט, אלא גם על דברים שנכתבו ביום על-ידי הצדדים או עורכי-דינם במסגרת ההליך המשפטי. זאת כל עוד הדברים נאמרים/נכתבים לצורך הדיון המשפטי, ולא, למשל, בדברי עלבון המוטחים בזדון, והמנצלים את הבימה של הדיון המשפטי להפצתם.

השופטת הסתמכה על פסיקה של בית-המשפט העליון משנות השבעים. היא לא דגה בפסיקתו התקדימית של בית-המשפט המחוזי בירושלים, מפי השופט אליהו בן-זמרה, אשר קבע לאחרונה, כי לאור חוק יסודי: כבוד האדם וחירותו השתנו האיזונים, ויש לצמצם את ההגנה על פרסומים בהליכים המשפטיים רק לנאמר בהם, ולא לכתבי טענות הקשורים בהם.

לשון הרע על שופטים

ית-המשפט העליון קבע, בהחלטה בחודש יולי שעבר, כי הגנות לפי חוק איסור לשון הרע אינן חלות על נאשם בעבירה של זילות בית-המשפט.

בית-המשפט דן בערעורו של דב סובול, אשר הורשע בעבירת זילות בית-המשפט. סובול ערער לבית-המשפט המחוזי בתל-אביב על החלטה של השופט אפרים דורון שלא לשוב ולדון בעבירת תנועה

שעשה, וציין כי הוא רואה בהתנהגות השופט "מעשה אנטישמי-גזעני, כי הנני חובש כיפה ועטור זקן עבות". סובול טען, כי לא ניתן להרשיעו בזילות בית-המשפט, כיוון שלפי חוק איסור לשון הרע, פרסום על-ידי בעל דין בבית-המשפט אינו עילה למשפט פלילי.

השופט יעקב קדמי בבית-המשפט העליון, שאליו הצטרפו השופטים יעקב טירקל ודורית בייניש, דחו את הטענה. על אף זכות היסוד של חופש הביטוי, הם ראו בהתבטאותו של סובול חצייה של הקו האדום ופגיעה בבסיס סמכותו של בית-המשפט. ההגנות על-פי חוק איסור לשון הרע יחולו כאשר מדובר בתביעה או באישום לפי חוק איסור לשון הרע. גם שופט יכול לתבוע לפי חוק זה, וזאת – כאשר פרסם לשון הרע נגדו אישית, אולם דבריו של המערער היוו, לדעתם, פגיעה בכל מוסד השפיטה, ובמצב דברים זה, ההגנה היחידה על עבירת זילות בית-המשפט היא זו הכתובה בחוק העונשין: "ביקורת כנה ואדיבה לטיב החלטת השופט, בדבר שיש בו עניין לציבור". הביקורת של סובול במקרה זה, אף שנכתבה ולא נאמרה בעל-פה, לא היתה "כנה ואדיבה", וייחסה גזענות לשופט ללא כל בסיס עובדתי. על סובול נגזרו עונשי מאסר על-תנאי וקנס בסך 500 ש"ח.

זיכוי חלקי לרות בן-ארי

פי שפורסם, זוכתה לאחרונה רות בן-ארי, באופן חלקי, בבית-משפט המחוזי בתל-אביב לאחר שקודם לכן הורשעה בבית-משפט השלום בתל-אביב בשימוש שלא כדין בהאזנת סתר, אחרי שהקשיבה לקלטת שבה הוקלטת שחת פלאפון של עופר נמרודי, מו"ל "מעריב".

בן-ארי, רכזת הכתבים ב"ידיעות אחרונות", טענה כי לא ניתן להרשיעה בעניין זה, כיוון שבעת שהקשיבה לקלטת עדיין לא תוקן חוק האזנות סתר, ובמתכונתה הישנה לא נכתב בו חיד-משמעית כי האזנה לפלאפון מהווה "האזנת סתר". רק בתיקון לחוק נאסרה גם ההאזנה לפלאפון.

השופטת יהודית אמסטרדם, בבית-משפט השלום בתל-אביב, דחתה את טענות הנאשמת. השופטת קבעה, כי הגנה של נאשם, שלפיה לא יכול היה לדעת על האיסור המשפטי, לא מתקיימת במקרה דנן, כיוון שבן-ארי היא משפטנית בהשכלתה, והיה עליה להבין את האיסור בחוק על האזנה לפלאפון.

בערעור קיבלו השופטים יהושע גרוס, יהושע בן-שלמה ומיכל רובינשטיין את טענתה של בן-ארי בעניין זה. בפני בית-המשפט הובאו נתונים, כי בתקופה שלפני התיקון בחוק התלבטו בתי-המשפט בשאלה אם האזנה לפלאפון היא אכן עבירה פלילית. שופטי הערעור קבעו, כי החלטה של בית-המשפט, לפני התיקון לחוק, שהאזנה לפלאפון אינה עבירה פלילית, אינה "בלתי סבירה", ולפיכך, לפי חוק העונשין, יש לתת לנאשמת ליהנות מהפירוש שהוא לטובתה, ולזכותה מעבירה זו.

הרשעת בן-ארי בעבירה של שימוש שלא כדין בהאזנה לביתו של דב יודקובסקי נותרה על כנה. ■ איתן להמן הוא עורך-דין

ההטיות של פרופ' כהן

ברשימה נוקדנית וכועסת ניסה פרופ' עקיבא כהן למצוא פגמים בדו"ח "קשב" שהשווה את הסיקור החדשותי בשני ערוצי הטלוויזיה בישראל אל ("ההטיות של 'קשב'", "העין השביעית", גליון ינואר 99). כהן מתאר את עצמו ברשימה "כמי שעוסק במחקר ומפרסם מעבודותיו על חדשות טלוויזיה למעלה משני עשורים, בישראל ובחו"ל, וכמי שזוקף לזכותו תלמידים לשעבר וידידים בהווה בשני הערוצים".

יש, אם כן, לבחון את טענותיו של פרופ' כהן ברצינות אחת לאחת. "אין ספק שליוהר באר עמדות מגובשות בסוגיה הנדונה, אבל עובדה זו לא מנעה ממנו להיות המנתח והשופט היחיד של החומר. יתר

איר: עמית אלנבוך

על כן, מקובל במחקרים מסוג זה להשתמש ביותר מ'שופט' אחד כדי למנוע, או לפחות לקוון, הטיות אישיות וכן לאפשר חישוב של ציון או אומדן של מהימנות הניתוח", אומר פרופ' כהן.

אם היה ממתין לפרסום דו"ח "קשב" המלא, ולא ממהר לחבר רשימת ביקורת על סמך טיוטה שהגיעה לידיה ובה ממצאים ראשוניים, היה מקבל את התשובה גם לטענתו זו. מדגם מייצג של קטעי שידור הוקרן במסגרת מבחן "שופטים" (על-פי "סולם ליקרט") בפני שתי קבוצות שמנו יחד 93 סטודנטים מהאוניברסיטה העברית. כל "השופטים" (100%) תמכו במידה זו או אחרת בנכונות הטענה המרכזית

של דו"ח זה, ולפיה הערוץ הראשון מייח"צן את ראש הממשלה, את השלטון ואת המתנחלים יותר מאשר הערוץ השני, ואילו הערוץ השני מבקר את ראש הממשלה, את השלטון ואת המתנחלים יותר מאשר הערוץ הראשון, והעניקו ערך מרכזי גבוה בהציון (תגובה דעתך, פרופ' כהן, המבחן התקיים בטרם פורסמה רשימתך).

טענתו השנייה של כהן מתייחסת לשיטת בחירת פריטי השידור אשר, לטענתו, הצטמצמה ל"סיקור השלטון והעומדים בראשו, סיקור האופוזיציה והקואליציה, וסיקור המתנחלים". נכון, פרופ' כהן. יש עוד נושאים ראויים לבדיקה בסיקור החדשותי, אבל אנחנו בהרנו בנושאים המרכזיים העומדים לדיון ציבורי והשנויים במחלוקת בין הממשלה לאופוזיציה, שהרי העיתונאים המסקרים אותם חשופים יותר מחבריהם ללחצים מצד השלטון. האם לא בעיקר בנושאים אלה נבדקת מהימנות השידור הציבורי?

טענה נוספת של כהן מתייחסת לנושא האיזון בשידור. "כל חוקר תקשורת יודע שאין 'מציאות' ואין 'אמת' ואין 'אובייקטיביות'. יש דרכים שונות 'לקרוא' כל מסר", אומר כהן. איזון חשוב, הוא מודה, אך אין משיגים איזון בכל יום ובכל פריט שידור אלא על פני זמן. אין ספק שבכך כהן צודק. ואכן חומרתם של הממצאים שהציג "קשב" נעוצה בהיותם מלמד דים על מגמות שיטתיות המתקיימות לאורך זמן בסיקור החדשותי של שני הערוצים. מבחן "השופטים" הרי מאשש ומחזק את ממצאי "קשב".

ובכלל, המושג "ערך חדשותי" אבד עליו הכלה, מוסף כהן, שהרי אפילו רשות התקשורת הפדרלית האמריקאית (FCC) הפסיקה לקבוע "ערך חדשותי" מהו. זו טענה תמוהה במיוחד. מסמך נקדי, האורים ותומים של הרשות, שהמנכ"ל הנוכחי אף מחייב את עובדי דיו לחתום כי קראו בו, מדגיש כי "הערך החדשותי (news value) הוא אמת המידה ואבן הבוחן העליונה של הסיקור החדשותי". כל זמן שההשקפות החדשות של רשות התקשורת הפדרלית ושל עקיבא כהן לא אומצו על-ידי רשות השידור, מצאנו את מסמך נקדי כמחייב. "אין ספק שמטרתו של באר היתה לנגח את עובדי החדשות ברשות השידור", מסיק עקיבא כהן. הוא גם לא מאמין ש"עיתונאי הרשות אכן התקרנו ונכנעו לתכתיבים". קשה להבין מהיכן מסיק כהן שתי טענות אלה. בדו"ח

נאמר במפורש כי מטרת "קשב" הפוכה. דווקא ההתעמרות של הממונים הפוליטיים ברשות-השידור בעיתונאים והאיום על עצמאותם היו מהמניעים החשובים לביצוע התחקיר. בפעילו-תו מבקש "קשב" להשיג דווקא את חיזוק השידור הציבורי ואת אי תלותו בפטרונים פוליטיים. האם פרופ' כהן לא קרא את כל הדו"ח או שזה רק כיוון ש"קיימות דרכים שונות 'לקרוא' כל מסר", כדבריו?

זהר באר

הכותב הוא מנכ"ל ארגון "קשב", מרכז להגנת הדמוקרטיה בישראל

של מי הסקופ?

לפני כשנתיים הודמן לי באקראי להאזין באחת מתוכניות האירוח לסופו של ראיון עם העיתונאי-שדר רזי ברקאי. להפתעתי, תיאר ברקאי כיצד הסתנן לבית הלבן בליל הסכם קמפ-דייוויד (17.9.78) מצויד במכשיר הקל-טה, ביצע הקלטות אינספור, ושיגר אותן מיי-דיית לקול-ישראל בירושלים.

לפני כארבעה חודשים השתכלל הסיפור, בכתבה של בן כספית ב"מעריב" (16.10.98): ברקאי נסע לווינגטון במקרה, הבחין במסו-קיהם של המנהיגים נוחתים על מדשאת הבית הלבן, קפץ פנימה בסנדליו, התפלח עם הפמליה אל תוך החדר הסגלגל ועלה על סקופ חיוני...

בשבוע הראשון של שנת 99, בראיון למני פאר בערוץ הראשון, חלה התפתחות דרמטית נוספת: ברקאי קופץ מעל לגדר המקיפה את הבית הלבן ורץ פנימה, כאשר שני שומרים דולקים אחריו ואינם מצליחים לתפוס אותו. הוא נכנס לאולם שבו אמור להתקיים טקס החתימה, מקליט אישים חשובים, עד שמזכירו הצבאי של הנשיא קרט נייגש אליו ומתעניין בזותו. כאשר מודה ברקאי בכתב-קול-ישראל, אל, מבקש המזכיר הצבאי לסלקו מן המקום, אלא ששר החוץ, משה דיין, חווה במתרחש והוא מתערב ומושיע את ברקאי מן המצוקה. צר לי שעלי לקלקל ולסתור בעובדות יבשות סיפור חביב, אך למען הדיוק ההיסטורי רי מן הראוי להעמיד דברים על מכונם: אני הוא שהייתי שליח קול-ישראל לשיחות קמפ-דייוויד בספטמבר 1978.

הניחו ל"מעריב"

קראתי את הגיליון המיוחד של "העין השביעי" (אוגוסט '98) שנסב על הרשעתו של עופר נמרודי בפרשת האונות הסתר. לצערי הרב חוות הכתיבה הצטרפה לנטיות התאבדות עם רעיונות והצעות מסוכנות הרבה יותר מהמעשה הנתעב של נמרודי.

1. עופר נמרודי, בהתלהבות נעורים אווירית, נטל על עצמו עיתון בעייתי והמריא אותו להישגים מכובדים, אולם בלהט היצירה והתחרותיות עשה מעשה נתעב, שלהערכת אף הוא עצמו לא היה מודע לחומרתו ולעובדה ששכורך ומו"ל של עיתון מכובד ונכבד, אין הוא ככל העבריינים, אלא עליו לנהוג משנה זהירות. מה גם שבעקבות פרשה אווירית לית ומיותרת זו התפטרו כמה מבכירי כתביו. אם מבקשים להעניש את נמרודי מעבר לעונש שגזר עליו בית-המשפט, איך לדעת העונש הראוי ביותר הוא להפסיק לקרוא את העיתון. כאיש עסקים, אני בטוח שהשכיל להבין כי טעה. אני יודע שהצעת לא מעשית, מה גם ש"מעריב" היה ועודנו עיתון טוב לא פחות ממחרתו. ככל הנראה, גם גוסינסקי חושב כך. כל סנקציה אחרת, כפי שאבהיר בהמשך, רק תזיק, פקחו את עיניכם: קתי גרהם לא גרה כאן ומעולם לא עלתה לארץ. אין אף מו"ל בארץ שישווה לה.

2. לצערי הרב, התייחסות הכותבים בגיליון המיוחד לעובדי מערכת "מעריב" הבהירה לי כי הכותבים שכחו היכן הם חיים. מדינת ישראל היא מדינה בעלת מרקם חיים חריג ומיוחד בכל קנה מידה, וכל ניסיון להשוות אותה למדינה מערבית עם גורמות של שוק חופשי, תקשורת חופשית ודמוקרטיה מוחלטת נטולת צנזורה נידון לכישלון מראש. אנו מדינה קטנה עם הרבה בעיות; מדינה בגודל של עיר בינונית, כשמתוכה לעיתון כ"מעריב" קהל קוראים פוטנציאלי מרבי של כשני מיליון איש בלבד. על הפלח הזה צריך להיאבק עם מתחרים נוקשים. לאן בדיוק יעברו כתבי העיתון וכיצד ישברו שבר לבי? תם? איך לא השכילו הכותבים ב"העין השביעית" להבין שלא כולם אמנון אבר"מובין" וסימה קדמון?

3. לצערי הרב, וזו הסיבה העיקרית לתגובתי, הצעותיהם המגונות של רוב הכותבים קראו להתערבות הרשויות בעקבות מעשי נמרודי. אציין בפני כל שותרי וחסידיו ההתערבות הממשלתית והרשויות, שרשויות בדרך-כלל דואגות קודם לעצמן. יתר על כן, התערבות הרשויות אינה בהכרח יעילה והיא גזרת מנטיות לבו של השלטון.

גם אם ייכנו מנגנוני הגנה משוכללים, עדיין התערבות שלטונית תותיר בידי כוח

במשך שבועיים שהיתי בעיירה תרמונט שבמריילנד, עם מאות הכתבים מרחבי תבל שכיסו את הוועידה. יומיים לפני ההכרזה על ההסכם בבית הלבן ביקש ממני רוז ברקאי, ששהה בווישינגטון, להשתתף גם הוא בסיקור האירוע. נעניתי ברצון, ובאישור הממונים ברדיו ובאמצעות שגרירות ישראל הסדרנו לו אישור כניסה לבית הלבן, ביום ראשון ה-17 בספטמבר, בשעה תשע בלילה לערך לשעון וושינגטון (ארבע לפנות בוקר בישראל), טיילפתי מן הבית הלבן לחדר החדשות בירושלים והעברתי את הידיעה הראשונה והבלעדית - עד לאותה שעה - ולפיה הושג הסכם שלום בין ישראל למצרים, הסכם שלפיו תיסוג ישראל מכל שטחי סיני שנכבשו במלחמת ששת-הימים, יפוננו כל היישובים וההתנחלויות, ובארות הנפט באבו-רודס יוחזרו אף הן לידי המצרים.

עמנואל הלפרין, שהיה אז עורך חדשות בקול-ישראל, שאל אותי אם אני בגילופין. הוא התקשה להאמין שמנחם בגין (שהיה, אגב, דודו של הלפרין) הסכים לווייתורים מרחיקי לכת שכאלה. התעקשתי שאלה הם עיקרי ההסכם, ולמרות זאת, בשובי ארצה התברר לי שהידיעה שהעברתי עוכבה לשידור עד שסוכני יות הידיעות אישרו אותה כשעה לאחר מכן. לאור זאת אני מתקשה להאמין שרוז ברקאי, כפי שמביא את דבריו בן כספית, רואה את הסכם קמפ-דייוויד כסקופ חיוני.

יצחק פלד

הכותב הוא עיתונאי בחופשה מרשות-השידור

רוז ברקאי מעיר:

יצחק פלד מבלבל בין שני אירועים נפרדים. מעולם לא ניכסתי לעצמי ידיעה בלעדית שהועברה לחדר החדשות של קול-ישראל. אם אכן העביר ידיעה כזו, והיא לא שודרה בסופו של דבר, נגזל ממנו משהו שבצדק הגיע לו. אלא שאני אינני הכתובת.

האירוע האחר שאני קשור בו נוגע לראיונות שביצעתי בתוך הבית הלבן דקות אחרי נחיתת המסוקים שם מקמפ-דייוויד. אכן "התפלחתי" (לא היה לי שום אישור כניסה), אכן מצאתי עצמי פתאום בחדר הסגלגל ואכן הנבוכים שם נדהמו לראות ביניהם עיתונאי, לאחר הסגר של ימים ארוכים בקמפ-דייוויד (דן פתיר ויחיאל קדישאי יוכלו לרענן את זכרוננו של מר פלד). ראייתי את ראשי שלוש המשלחות (קרטר, סאדאת ובגין) וכן את משה דיין ועזר ויצמן. שלישי של הנשיא קרטר, שהבחין פתאום במכשיר ההקלטה שלי, דרש להחרים אותו. בזכותו של דיין קלטת הראיונות גותרה אצלי (המכשיר עצמו הוחרם), וכך שודרו הדברים בארץ מיד אחר כך.

נגד עיתונים "סוררים". על כן, כמו בכלכלה, רצוי לעזוב את העיתונים לנפשם ולהותיר את הכרירה בידי הצרכן כשופט עליון. ובערוץ ממשלתי אחד נתנחם.

שחר חזי

הכותב הוא דואה-חשבון מחל-אביב

יחסים אסורים

רציתי להתריע על תופעה פסולה של יחסי גומלין פסולים בין עיתונאים מסוימים לפו"ל לטיקאים, קציני צבא בכירים ואנשי כלכלה בכירים במשק. כוונתי ליחסים חברתיים המשבשים את יכולתם של העיתונאים לתפקד בהגינות. בעיני כצרכנית תקשורת מן השורה, המצב הזה אינו תקין והוא הורס את אמון הציבור בסיקור ובשיפוט עיתונאי נטול פניות.

אביא כמה דוגמאות שהן רק קצה הקרחון: יחסיו המתמשכים לאורך שנים של אורי דן עם אריק שרון, שהיה נושא של רבים ממאמרי ריו, והם היו בדרך כלל שירי הלל.

ביום 19.12.98 ב"תיק תקשורת", התגלה רון בן-ישי כמקורבו של אמנון שחק. האם לאחר זאת, אני יכולה להיות בטוחה שבן-ישי, בהיותו כתב המכסה נושאים בתחומים, סיקר ללא משוא פנים את תפקוד שחק כרמטכ"ל?

ביום 21.12.98 הופיע מיכאל קרפין בתוכנית הטלוויזיה "הכל פוליטי" כידידו של שחק והרעיף עליו שבחים מפליגים.

עמנואל רוזן ובן כספית, במסגרת תוכנית הבידור "פיספוסים", אפשרו לנו להציץ ליחסייהם עם אחמד טיבי והתברר מעל לכל ספק שהם מעבר ליחסי עיתונאי-מקור. ניתן היה להבין שהם בני בית אצל טיבי.

המתוזה הצורמני של דן מרגלית ואשתו מגי-עים לארוחת ערב אינטימית אצל אהוד ברק, יחד עם זוגות נוספים מהצמרת הפוליטית והכלכלית, מגלם את הבעייתיות של יחסים כאלה. מרגלית לא הסכים לפרסם שום מידע מארוחת הערב המסקרנת הזאת, כך שברור שהוא לא היה שם בתפקיד עיתונאי. מאותו ערב הוא שלל מעצמו בעיני לתמיד את הכשירות להנחות עימות טלוויזיוני נוסף כפי שעשה בבחירות של '96, ואמינותו נפגעה.

אלה דוגמאות שהגיעו אלינו, האורחים, באופן מקרי ועקיף כ"ולגינה תקשורתית". אך אפשר להסיק שתופעה זו קיימת בממדים מדאיגים.

גבי אידן

הכותב היא עובדת לשעבר במכון ויצמן

ביה"ד לאתיקה: עבירות נמרודי - קלון

נמרודי: מסמך מגמתי, תפור ומוכן מראש

ובמהנה העיתונאים מקבל משנה חומרה נוכח עמדתו ותפקידו בשדה העיתונות, לאחר שהפר הוראות תקנות 3 ו-16 לתקנון האתיקה, הקובעות כי 'עיתון ועיתונאי יפעלו ביושר, בהגינות...' וכי 'לא יעשו עיתון ועיתונאי שימוש לרעה במעמדם, בתפקידם או בכוחם...' בהתאמה". "הלכה מושרשת היא שכלל שהעובר את העבירה נושא משרה רמה יותר שיש עמה אמון רב יותר וסמכויות נרחבות, כך גוברת הציפייה הימנו על הקפדה של טוהר המידות והתנהגות הולמת".

חברי בית-הדין מאמצים ארבע נקודות לחומרת העבירה שהזכיר השופט יוסף אור בפסק-דינו בפרשה:

1. "מקופלת בכל אישום כמעט מסכת של האונות סתר למשך תקן-פות זמן ארוכות ורצופות שתלקן אף היו במשך למעלה משנה. כך שריכוזן של העבירות, שיטתיות ורצף הביצוע הינה נסיבה שראויה להתחשבות בפני החומרא".

2. "בחלק גדול מן המקרים כאן [בהליך הפלילי] מדובר בבתיים פרטיים שהאזונו תוך פגיעה בפרטיות יושביהם - ואילו המקרים שפורטו, עניינם רובם, האזנה לעסקים ומשרדים".

3. "הנאשם בעת ביצוע העבירות היה מו"ל ועורך עיתון שמעשיו הנ"ל כוונו כלפי בכירים בעולם העיתונות, אנשים ועסקים הקשורים אליהם, כך שבנוסף לפגיעה בפרטיות נפגע גם הדימוי העיתונאי".

4. "כריכתה של עבירת השיבוש [של מהלכי משפט] עם עבירת ההאזנה...".

בית-הדין נוף בנמרודי ופסק ש"אינו ראוי להיכלל בקרב קהילת העיתונות שבה פגע ועליה השליך ברגל רמה מלוא חופניים של חרפה וקלון".

...

מהעיתון "מעריב" נמסר כי העיתון מעולם לא הואשם בהאזנת סתר וכי לא הוגש נגדו כתב-אישום בפרשה המדוברת. כמו כן לא הוזמן העיתון לדיון כלשהו, ואף לא קיבל הודעה כלשהי על קיום הדיון או את פסק-הדין, לאחר שניתן. "ברור הדבר", מסכמת תגובת העיתון, "שלפי כל מבחן שהוא, לא יכול היה בית-הדין לאתיקה של מועצת-העיתונות... לקבוע דבר כלשהו בכל הנוגע ל'מעריב'. למיטב הבנתנו, פסק-הדין של בית-הדין לאתיקה של מועצת-העיתונות אכן אינו מתייחס כלל ועיקר ל'מעריב'... ואינו מטיל על 'מעריב' חיוב כלשהו". עופר נמרודי הגיב אף הוא לפסק-הדין באומרו, בין היתר: "המדובר במסמך מגמתי, תפור ומוכן מראש, שהוכן בהשראת כלי תקשורת מתחרים ועוינים לי ול'מעריב' ובהשפעת מפרסמהם". "פסק-הדין מייחס לי ול'מעריב' פרסום מידע עיתונאי בדרכים שאינן הוגנות וכש-רות; למרות שאין האשמות כאלה, או אפילו דומות להן, בכתב-האישום שהוגש נגדי וגם לא בפסק-הדין של בית-משפט השלום".

נמרודי מוסיף כי "מדהים הדבר שבית-הדין עמד בכל תוקף על כך ששיבתו בענייני תיקיים בהעדרי, בעת שאני מרצה עונש מאסר, ומבלי ליתן לי הזדמנות גאותה להופיע בפניו ולהשמיע את טענותי ולהביא את ראיותי". נמרודי כופר בסמכותו של בית-הדין לדון בענש ייגו, בחלותו של תקנון האתיקה עליו (היות ואינו ממלא תפקיד עיתונאי), וטוען כי בית-הדין חרג מסמכותו כפי שזו מוגדרת בתקן נון מועצת-העיתונות. הוא מסכם באומרו, "כל מה שנעשה בענייני על-ידי מועצת-העיתונות אינו ראוי להתייחסות נוספת מעבר לקביעה החד-משמעית שהוא נעשה ללא סמכות והוא חסר כל ערך, תוקף או משמעות, בין מבחינה משפטית, בין מבחינה מוסרית ובין מכל בחינה אחרת". ■

ית-הדין לאתיקה של מועצת-העיתונות מצא שבעבירות של האזנת סתר ושיבוש מהלכי משפט, שבהן הורשע עופר נמרודי, מו"ל "מעריב" ועורכו הראשי בעבר, יש משום קלון למקצוע העיתונות - זאת משום ש"כל עוד ייחשב [נמרודי] בעיני הציבור וכחלק מקהילת העיתונות, מי שעבר עבירה פלילית שיש עמה קלון... ידבק הקלון בעיתונות ובעיתונאים ולא יוסיף הימנו עד אשר אלה יוקיעוהו".

הדיון התקיים ב-20 בפברואר על בסיס פסק-הדין הפלילי שניתן על-ידי שופט השלום יוסף אור בראשית יולי אשתקד, ושבהתאם לו גור אור על נמרודי 18 חודשי מאסר, מהם 8 בפועל ו-10 על-תנאי למשך שלוש שנים. הדיון נערך שלא בפני נמרודי, לאחר שבקשתו לדחות את הדיון עד לאחר צאתו מן הכלא נדחתה. אב בית-הדין היה עו"ד משה קפלנסקי ועמו ישבו עמנואל הלפרין ומשה אישון.

בית-הדין קבע כי בעבירות האזנת הסתר שבהן הורשע נמרודי יש משום עבירה על סעיף 20 לתקנון האתיקה של מועצת-העיתונות, שבו נאמר, בין היתר, כי "לא ישתמשו עיתון ועיתונאי לשם השגת

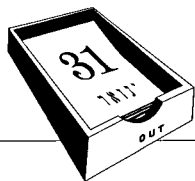

עופר נמרודי (לידו עו"ד דן אביצ'צחק): "אינו ראוי להיכלל בקהילת העיתונות"

מידע באמצעים פסולים שיש בהם קלון למקצוע העיתונות ובכלל זה... האזנת סתר שלא כדין". עבירות האזנת סתר שלא כדין, שבגין נן הורשע נמרודי, מובילות למסקנה שאות קלון טבוע בהן ובמבצעי עיהן, קבעו חברי בית-הדין.

"תפקיד העיתונות בעיצוב דעת הקהל ושמירה עליו מחייבים כי תוקפד דרך השגת המידע ואין די בכך שעיתונאי מספק פרסום מדויק, הוגן ואחראי של ידיעות ודעות", מציין בית-הדין, "אלא שהמידע יושג בדרכים הוגנות וכשרות באופן שתימנע תחרות בלתי הוגנת בין העיתונאים ויישמר אמון הציבור במקורות המידע העיתונאי ודרך השגתו". עוד קבע בית-הדין כי "הקלון שורה וזרע הנילון (נמרודי) בעיתונות

צילום: מוטי קמחי

אירועי תקשורת

מספר 999

5 בינואר. יותר מוסיקה, פחות הוצאות. הרשות השנייה תובעת מתחנת הרדיו האזורית רדיו-99 בשרון לחזור ללוח השידורים המקורי שלה. הדרישה הועברה על-ידי ועדת הרדיו של הרשות, לאחר שהתחנה החליטה לעבור לשדר רק מוסיקה וביטלה את מרבית תוכניות המלל שלה. רדיו-99 נקלע לקשיים כספיים, והשינוי בלוח המשדרים נועד לסייע להתמודד עם בעיות אלה, אך השינוי נעשה ללא אישור מראש של הרשות השנייה.

7 בינואר. אריסון לעסקי מדיה. קבוצת אריסון, בראשותו של איש העסקים טד אריסון, עומדת להיכנס לפעילות בתחומי המדיה. לראש פרויקט המדיה של הקבוצה מונה אדם ברוך, לשעבר עורך "גלובס" ו"מעריב".

11 בינואר. עימות בישיבת המליאה. חילופי דברים חריפים היו בישיבת מליאת רשות-השידור, כאשר חברת המליאה סופיה רון מתנועת "מולדת" מתחה ביקורת על החלטת עורכי החדשות בערוץ הראשון לשדר ידיעה על שחרורו מצה"ל של תת-אלוף אמל אסעד, כדי להצטרף לתנועת המרכז. לטענתה, שידור הידיעה נבע משיקולים פוליטיים ולא עיתונאיים. מנהל חטיבת החדשות, רפיק חלבי, עזב בועם את הישיבה ואמר כי הדברים מזכירים לו "משטרים אפלים", שמהם באה רון (ברמזו לברית-המועצות). רק לאחר מכן יושבו ההדורים והישיבה חודשה.

13 בינואר. המאבטח התחזה לעיתונאי. איש יחידת האבטחה של השב"כ התחזה לעיתונאי "מן הטלוויזיה המקומית", צילם את הבאים לכנס של ראש הממשלה בנימין נתניהו בנת-ניה וראיין אנשים על יחסם לנוהלי האבטחה. לאחר שנחשף על-ידי עיתונאים, עזב המאבטח את המקום. מלשכת ראש הממשלה נמסר כי איש השב"כ ביקש לבחון בדרך זו את נקודות החיכוך בין המאבטחים לקהל, כדי להפיק לקחים באירועים דומים בעתיד. אשר להתחוות כעיתונאי, הבהירה לשכת ראש הממשלה כי המאבטח חרג מן הגהלים וננזף על כך.

18 בינואר. הגלישה באינטרנט נאסרה. בצעד חסר תקדים אסרה שופטת על צעיר לגלוש באינטרנט למשך ארבעה ימים. זאת לאחר שנחשד בכך ששלח אלפי הודעות דואר אלקטרוני, כביכול בשם בעליה של חברת לשירותי אינטרנט. לטענת המשטרה ביקש האיש להתנקם בספקית אינטרנט, שממנה נותק לאחר שחסם את מערכות הקשר שלה בכמות אדירה של דואר אלקטרוני.

18 בינואר. מהלומות מאחורי הקלעים. עימות חריף שהתפתח לתגרת ידיים התחולל מאחר-רי הקלעים של תוכנית הטלוויזיה "בוקר טוב ישראל" בערוץ הראשון, בשל מחלוקת על קיצוץ כוח-אדם של פועלי במה. במקביל נמסר כי הנהלת רשות-השידור החליטה שלא להוריד מן המסך את התוכנית, לאחר שהושג גה הבנה עם העובדים על קיצוץ מספר העובדים המועסקים בתוכנית.

20 בינואר. נתניהו מעדיף את ערוץ-33. ראש הממשלה בנימין נתניהו סיפר כי מכל ערוצי הטלוויזיה הוא מעדיף את ערוץ-33, המשדר ישירות את דיוני הכנסת. הסיבה: "אין בו פרשנות". בנאום בכית-שמש תקף נתניהו את כלי התקשורת בשל מה שכינה "עמדותיהם השמאלניות", והבטיח להמשיך במדיניות של "שמים פתוחים" וריבוי ערוצים. "נפתח ערוץ צים כדי שתשמעו דעות מימין ומשמאל, מלמעלה ומלמטה – ולא יוכלו לבחור עבור-כם מה לשמוע", אמר ראש הממשלה.

20 בינואר. רישיון ראשון לטוויין. חברת "די.בי.אס. שירותי לוויין" קיבלה את הרישיון הראשון להפעלת שידורי טלוויזיה בישראל באמצעות לוויין. החברה שילמה 30 מיליון שקל בעבור הרישיון, שנמסר לה בטקס במשרד ראש הממשלה. על-פי תנאי הרישיון, יהיה על החברה לספק לפחות עשרה ערוצים – בהם הערוצים 1, 2 ו-33. נציג חברות הטלוויזיה ככבלים טען בדיון בוועדת הכלכלה של הכנסת כי תחילת שידורי הלוויין עלולה לגרום לחברות הכבלים נזק של כמיליארד דולר.

23 בינואר. ניידת השידור לא הגיעה. תקלה מקצועית או מחלוקת עם העובדים מנעה את צאתה של ניידת שידור של הערוץ הראשון

לכפר המכבייה, שם הודיע ראש הממשלה על פיטוריו של שר הביטחון יצחק מרדכי. הודעת הפיטורין נועדה לשידור חי בטלוויזיה, אבל בהעדר ניידת לא שודרה ההודעה בשידור ישיר. מנכ"ל רשות-השידור הגדיר את האי-רוע "השבת השחורה של הערוץ הראשון", הורה למנות חוקר של בית-הדין למשמעת של רשות-השידור לבדוק את נסיבות האי-רוע, שהיה לדברי המנכ"ל "ביוזון מקצועי חסר תקדים".

27 בינואר. כמו ערוץ-7. נציגי רדיו-גל, תחנת הרדיו הפיראטית שהוקמה על-ידי אנשי שמאל, פנו לראש הממשלה בנימין נתניהו בתביעה לקבל יחס שווה כמו לערוץ-7 ולערוצי רוצים הפיראטיים שבחסות ש"ס בכל ההליכי כים הנועדים "להכשיר" את התחנות הפיראטיות ולעגן את שידוריהן בחוק.

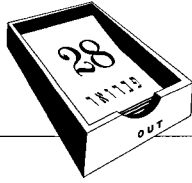
27 בינואר. גיוס לחיות התקשורת. מוזכ"ל תנועת-הנוער בני-עקיבא קורא לצעירים חברי התנועה לפעול כדי להתקבל לשידור בגלי-צה"ל. "בוגרי בני-עקיבא המתאימים לכך ככ"י שוריהם נקראים לראות בשידור בגלי-צה"ל יעד לאומי לא פחות משידור בתפקידי שדה אחרים", כתב המוזכ"ל יונה גודמן. ■

1 בפברואר. מלחמות הקהל. סערה באולפן תוכנית הדיון "פוליטיקה" בערוץ הראשון בטלוויזיה, שבה השתתפו המתמודדים לראשות הממשלה בנימין נתניהו, אהוד ברק ויצחק מרדכי. חלק מן הקהל באולפן פן קידם בקריאות בווא את יו"ר העבודה ברק. למחרת הוברר כי בניגוד להכחשות ראשונות, נכחו באולם עשרות אנשי ליכוד, שבואם תואם על-ידי לשכת ראש הממשלה. מנכ"ל רשות-השידור אורי פורת הודיע כי תוכניות דיון פוליטיות יתקיימו עד הבחירות ללא קהל, אחר כך חזר בו.

1 בפברואר. תיק ההדלפה ייסגר. המשטרה ממליצה לפרקליטות המדינה לסגור את תיק החקירה נגד קולט אביטל, מי שהיתה סמנכ"ל משרד החוץ לענייני אירופה. אביטל נחשדה

מספר 999

הסקירה הכרונולוגית של אירועי תקשורת מרכזיים בישראל מתבססת בעיקר על דיווחי העיתונות

בהדלפת מסמך מסווג לעיתון "הארץ", ועל-פי הוראת שר החוץ הועברה החקירה למשטרה. מן המטה הארצי של המשטרה נמסר כי התיק ייסגר מחוסר ראיות.

2 בפברואר. ערוץ-2 נגד ערוץ-7. הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו פתחה במתקפת הסברה נרחבת, בין היתר במודעות בעיתונים, נגד הכוונה ל"הכשיר" את תחנת הרדיו הפי-ראטית ערוץ-7 במסגרת חוק ההסדרים, הני-דון בכנסת. במודעות נאמר בין היתר כי אין מקום לתחנות הפיראטיות. "עתה באה הכנסת ומכשירה את השרץ. זו כניעה מבישה לעבר-יינות ולהפרת חוק", נאמר במודעות, המצט-טות את חוות דעתו של היועץ המשפטי נגד ההליך. בפנייה לחברי-הכנסת נאמר עוד: "אל תיתנו פרס לעבריינים, עצרו את הבריו-נות של הרדיו הפיראטי". קודם לכן הודיעו חברי-כנסת מן הימין כי לא יתמכו באישור חוק ההסדרים, אם לא ייכלל בו סעיף שיעניק מעמד חוקי לערוץ-7. בסופו של דבר אושרו חוק ההסדרים והתקציב בלי קשר לערוץ-7, אך הובטח לחברי-הכנסת מן הימין שהסדר חוקי לפתרון בעיית ערוץ-7 יובא לאישור "בתוך שבועיים".

7 בפברואר. רובינשטיין נגד "קלות הפה וקלות הענט". היועץ המשפטי לממשלה, אלי-קים רובינשטיין, תוקף בהריפות את התנה-גות התקשורת בפרשת אוהנה (ראה כתבה בעמ' 24). לדברי היועץ המשפטי, בהשתלמות לעורכי-דין, זיוף המסמכים היה "מעשה נבלה שקשה לזכור כמוהו". אשר לחלקם של אמצעי התקשורת בפרשה מתח רובינשטיין ביקורת על "קלות הפה וקלות העט בתורה הישרא-לית, הבאה לביטוי בתקשורת האלקטרונית והכתובה". לדבריו, "התחרות האישית והמ-סחרית יצרה שילוב קטלני של נכונות למהר ולומר, למהר לפרסם, למהר להכלים".

7 בפברואר. כתב-אישום נגד כתב גלי-צה"ל. כתב-אישום נגד כתב גלי-צה"ל יריב בן-יהו-דה, בעבירות של האזנת סתר שלא כדין ושי-מוש שלא כדין בהאזנה, הוגש לבית-משפט השלום בתל-אביב. על-פי כתב-האישום, קיבל בן-יהודה מן הכתבת הדס שטייף מספר סודי, אשר אפשר לו להאזין לשיחת הטלפון שמקיים מדי בוקר מפקד מרחב דן במשטרה

עם מפקדי התחנות שתחת פיקודו. התביעה מאשימה כי בן-יהודה עשה שימוש במידע שקיבל באמצעות השיחות כדי לשדר ידיעות ביומן הבוקר של גלי-צה"ל.

8 בפברואר. פיצויים לכתב עתי"ם. העיתון "מעריב" ישלם 15 אלף ש"ח פיצויים לכתב. סוכנות הידיעות עתי"ם בדרום, יצחק לויסון, על הפרת זכויות היוצרים שלו. הסיבה: העי-תון פרסם בנובמבר '97 ידיעה של הכתב לוינסון, כשהוא משלב בה שינויים קלים (הוספת פתיחה וסיום חדשים), תחת תזמיתו של כתב העיתון בדרום. על מתן הפיצוי החליט שופט בית-משפט השלום בבאר-שבע, אריאל ואגו, לאחר שדחה את טענת "מעריב" כי לאחר עיבוד ועריכה מדובר היה ביצירה עצמאית של כתב "מעריב".

8 בפברואר. המוסף הושלך לפח. כל העות-קים של מוסף מיוחד שעמד להיות מצורף לגליון המגזין הצבאי "במחנה" הושמדו, בשל תצלום של זוג מתנשק כחלק מפרסומת לקונדומים. "חשבתי שזה יכול להכעיס חלק מהקוראים שלנו", אמר העורך הראשי של המגזין, רמי קירד, בראיון ל"הארץ", בהת-ייחסו לתצלום. על-פי ההוראה הושמדו קרוב לעשרים אלף עותקים של המוסף.

15 בפברואר. נמרודי שוחרר וחזר ל"מעריב". יושב-ראש מועצת המנהלים והמו"ל של "מע-ריב", עופר נמרודי, סיים לרצות את עונש המאסר שהוטל עליו בפרשת האזנות הסתר. נמרודי התקבל בבית "מעריב" על-ידי העוב-דים בהרמת כוסית ובברכות. בראיון בגלי-צה"ל אמר נמרודי כי ימשיך לכהן כמו"ל העיתון, אך טרם החליט אם ישוב לתפקיד העורך הראשי שלו (ראה עמוד 52).

15 בפברואר. פרשנות משפטית במחלוקת. הוועד-המנהל של רשות-השידור המליץ כי משה נגבי לא ישמש כ"פרשן המשפטי של קול-ישראל", ויפיע רק כאחד הפרשנים, לצדם של אחרים. ההמלצה התקבלה על-פי תביעת נציג ש"ס, המשנה ליו"ר רשות-השי-דור, גבי בוטבול, לאחר שנגבי מתח ביקורת על דברי הרב עובדיה יוסף נגד שופטי בג"ץ. בהגיבו על הדרישה ל"איוון" בפרשנויות משפטיות, אמר נגבי כי דווקא בשבוע שבו

יש עימות בין שלטון החוק לבין הקמים עליו לקעקעו, חשוב להדגיש כי בנושא הזה אין. איוון. "לרשות-השידור אסור להיות מהאו"ם - היא חייבת להיות בצד של שלטון החוק", אמר נגבי.

15 בפברואר. השביתה נדחתה. איגודי הבמ-אים, התסריטאים, העובדים בקולנוע ובטלווי-זיה ופורום היוצרים הודיעו כי אם לא ייתממו עד ראשית מרץ הסכמים בינם לבין איגוד המפיקים וזכייניות ערוץ-2 - יפתחו בשביתה. היוצרים מנהלים מאבק ציבורי ממושך לשיפור התנאים שבהם הם מועסקים על-ידי ערוץ-2.

16 בפברואר. החשד: שוחרר למתן עדות. הוסר צו שאסר את פרסום דבר קיומה של חקירה בחשדות של קבלת שוחד, בקשר לעדות שמסר אלוף (מיל') אביגדור (יוש) בן-גל במשפט הדיבה שניהל השר אריאל שרון נגד עיתון "הארץ". החקירה החלה בעקבות תלונה שהגיש "הארץ" על הנסיבות שבהן שינה בן-גל את עמדתו ביחס למהלכי של השר שרון בעת מלחמת לבנון. נמסר כי השר שרון יחקר לאחר שובו מחו"ל, לשם יצא בשל מצבה הבריאותי של רעייתו. מפכ"ל המשט-רה, רב-ניצב יהודה וילק, דחה טענות כאילו החקירה מונעת ומתוזמנת מטעמים פוליטיים.

17 בפברואר. החל משפט ראשי ערוץ-7. בבית-משפט השלום בירושלים החל משפטם של עשרה מראשי תחנת הרדיו הפיראטית ערוץ-7. על-פי כתב-האישום, הפעילו את התחנה ללא זיכיון ובניגוד לחוק. הנאשמים ביקשו לעכב את תחילת המשפט, אך השופט יורם נועם דחה את הבקשה. לטענת הנאשמים, אין עניין לציבור בקיום המשפט, על רקע ההליכים המתקיימים בכנסת להכשרת קיומה של התחנה (שהסתיימו, עם סגירת הגליון).

21 בפברואר. עורך "ישראל שלנו" הורשע. שמואל שמואלי, לשעבר העורך והבעלים של העיתון "ישראל שלנו" היוצא לאור בניו-יורק, הורשע בבית-משפט השלום בתל-אביב בהעתקת ידיעות, ללא רשות, מסוכנות הידי-עות עתי"ם. השופט, ד"ר עדי אור, מצא כי בידיעתו של שמואלי העתיק עיתונו 34 ידי-עות של עתי"ם וחייב אותו לשלם לסוכנות הידיעות כ-800 אלף שקל. ■